

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Олена Поліщук
Ольга Воєдило

**Підготовка студентів до керівництва
образотворчою діяльністю дітей
дошкільного віку**

Навчально-методичний посібник

Умань
ВПЦ «Візаві»
2019

Науково-дослідна лабораторія «Дошкільна освіта: історія, перспективи розвитку у XXI столітті»

Науково-дослідний центр інноваційних технологій дошкільної освіти

Рекомендовано до друку радою факультету дошкільної та спеціальної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (протокол № 8 від 19 березня 2019 року)

Рецензенти:

Плахотнік О.В. – доктор педагогічних наук, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Пащенко Д. І. – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти комунального навчального закладу Київської обласної ради «Обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів».

Кушнір В. М. – доктор педагогічних наук, професор кафедри дошкільної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Поліщук О.В.

П50 Підготовка студентів до керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку: навчально-методичний посібник / Олена Поліщук, Ольга Воедило. – Умань: ВПЦ «Візаві», – 2019. – 120с.

Матеріали навчально-методичного посібника розкривають педагогічні технології супроводу освітнього процесу підготовки студентів у закладах вищої освіти до керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку.

Зміст посібника спрямований на формування професійних компетенцій майбутніх фахівців у галузі художньо-естетичного виховання дошкільників та розвитку їхніх творчих здібностей на засадах сучасних інноваційних педагогічних технологій.

У посібнику вміщено структуру навчальної дисципліни, зміст залікових кредитів, завдання до самостійної навчально-дослідної роботи, матеріали для педагогічної практики, питання до екзамену та підсумковий тестовий контроль.

Навчально-методичний посібник розрахований на широке коло науковців, аспірантів, магістрантів, студентів та практичних працівників, яких цікавлять проблеми різнобічного розвитку особистості дитини-дошкільника засобами образотворчого мистецтва.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Структура навчальної дисципліни.....	7
Зміст програми (лекційний курс).....	14
Практичні заняття (змістовий модуль І).....	14
Практичні заняття (змістовий модуль ІІ).....	21
Лабораторні заняття (змістовий модуль ІІ).....	30
Самостійна робота.....	35
Індивідуальні навчально-дослідні завдання.....	38
Творчий проект.....	41
Питання до екзамену.....	42
Перелік питань, винесених на державний екзамен.....	47
Додаткові матеріали для самостійного опрацювання Кваліфікаційні вимоги до керівника образотворчою діяльністю дітей.....	48
Мета і завдання навчання дошкільників образотворчої діяльності.....	49
Класифікація та характеристика методів навчання дітей образотворчої діяльності.....	59
Гра в системі навчання дошкільників образотворчої діяльності	72
Матеріали та обладнання для образотворчості (Л. Сірченко)....	87
Схема-інструкція щодо написання конспектів занять із образотворчої діяльності.....	95
Схема-інструкція аналізу занять із образотворчої діяльності....	96
Словник термінів-понять.....	98
Література:	
Основна.....	100
Додаткова.....	102
Додатки.....	105
Підсумковий тестовий контроль із курсу «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва»..	112

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Шановні студенти! Ви маєте нагоду ознайомитися із змістом навчально-методичного посібника, який супроводжуватиме Вас на шляху до професії – вихователя дітей дошкільного віку.

Складовою обраного Вами фаху є глибока любов до дитини, розуміння її духовного світу і запитів, грамотний, дбайливий супровід її образотворчої діяльності, плекання феномену дитячої творчості на основі особистісно-орієнтованої моделі розвитку і виховання.

Зміст запропонованого Вам навчально-методичного посібника сприятиме розширенню спектру професійних компетенцій та формуванню власної педагогічної позиції.

Розбудова національної освіти і системи виховання в сучасних умовах базується на принципах гуманізації та естетизації змісту, форм і методів формування духовного світу динамічної і творчої особистості, яка здатна у своїй діяльності керуватися загальнолюдськими моральними цінностями, цінувати кращі надбання світової і національної культури.

Входження України в освітній і науковий простір Європи ставить перед вищою школою завдання щодо модернізації освітнього процесу, одним з яких є впровадження інноваційних педагогічних технологій.

Мета навчальної дисципліни «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва» – підготовка висококваліфікованих фахівців у галузі дошкільної освіти.

У процесі вивчення курсу передбачається комплексне вирішення таких **завдань** художньо-педагогічної підготовки бакалаврів:

- розуміння взаємозв'язку понять «культура», «освіта», «мистецтво»;
- усвідомлення цінності дошкільного дитинства як самоцінного періоду життя людини;
- осмислення дитячої творчості як психолого-педагогічного феномену;
- оволодіння теоретичними знаннями про специфіку відображення дійсності в образотворчому мистецтві, його функції в суспільстві та історію розвитку художніх напрямів зарубіжного та вітчизняного образотворчого мистецтва;
- ознайомлення з основами видами і жанрами образотворчого мистецтва, засобами їх художньої виразності;

- вивчення наукових досліджень, присвячених ознайомленню дошкільників із різними видами образотворчого мистецтва та навчання образотворчої діяльності;

- оволодіння знаннями про особливості розвитку в дітей дошкільного віку образотворчих здібностей і шляхи формування творчості в їхній образотворчій діяльності;

- набуття знань про форми методичної роботи з розділу «Образотворче мистецтво»;

- розвиток умінь виконувати мистецький аналіз творів образотворчого мистецтва і здійснювати їх добір для дітей дошкільного віку; аналізувати продуктивну діяльність дітей;

- удосконалення художньо-зображувальних умінь фахівців у галузі малюнка, живопису, декоративних розписів, скульптури, аплікації, витинання та конструювання;

- оволодіння вміннями виготовляти різноманітні наочно-методичні посібники для дітей, складати конспекти інтегрованих та комплексних занять із різних видів образотворчої діяльності;

- спрямовувати заняття з образотворчої діяльності на розвиток у дітей естетичних почуттів, формування позитивних моральних якостей особистості, фізичних якостей, необхідних для подальшого навчання образотворчої діяльності та письма в школі;

- спостерігати за творчим процесом дітей, аналізувати продукти їхньої художньої творчості з метою виявлення дитячих інтересів, уподобань, обдарованості до занять образотворчою діяльністю та прийняття педагогічно виправданих рішень про шляхи їх художнього розвитку;

- створювати і облаштовувати естетично-повноцінне, різноманітне, динамічне предметно-розвивальне середовище для занять, самостійної образотворчої діяльності, роботи гуртків, художніх майстерень, шкіл тощо;

- складати особистісну орієнтовану модель розвитку творчих здібностей кожного вихованця;

- створювати можливості для кожної дитини висувати пропозиції, творчо відстоювати власну думку щодо теми, ідеї і засобів створення образу; допомагати дітям домовлятися при розробці колективних творчих проектів, спонукати їх до розповідей про свої творчі здобутки;

- складати методичні розробки творчих занять із різних видів образотворчої діяльності;

- у процесі взаємодії з батьками здійснювати інформаційно-просвітницьку діяльність щодо пояснення завдань естетичного виховання дітей, розширення їх знань про образотворче мистецтво, роз'яснення прийомів і методів організації образотворчої діяльності дітей в сім'ї;

- організовувати та облаштовувати виставки творів образотворчого мистецтва та дитячих творчих робіт;

- вивчати нові видання мистецької, психолого-педагогічної та методичної літератури, провідний педагогічний досвід у галузі художньо-естетичного виховання дітей дошкільного віку та впроваджувати їх у власну педагогічну діяльність для забезпечення неперервності росту власної професійної майстерності;

- вміти моделювати та здійснювати поетапне наукове дослідження у процесі написання курсових та випускних кваліфікаційних робіт;

- готувати наукові повідомлення, тези, статті, доповіді та виступи на науково-практичних конференціях.

СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	ус бо го	у тому числі					усь ого	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Поліфункціональність образотворчого мистецтва як основа реалізації особистісно-орієнтованої моделі організації образотворчої діяльності дошкільнят												
1.1. Вступ. Завдання вивчення курсу. Методика керівництва образотворчою діяльністю дітей як наука.	7	2	1		2	2	6	1				5
1.2. Культура, мистецтво й освіта - взаємовпливові чинники розвитку особистості в образотворчій діяльності.	7	2	1		2	2	6	1				5
1.3. Функціональна природа мистецтва як основа проектування інтегрованої педагогічної технології образотворчої діяльності.	7	2	1		2	2	7	1				6
1.4. Види та жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дошкільника.	7	2	1		2	2	7	1				6
1.5. Сенсорний розвиток як чинник та передумова образотворчості в період дошкільця.	7	2	1		2	2	7		1			6
1.6. Поняття про художньо-творчі здібності та їхній розвиток у дітей.	5	2	1			2	7		1			6
Разом за змістовим модулем 1	40	12	6		10	12	40	4	2			34

Змістовий модуль 2. Організація образотворчої діяльності.											
2.1. Види образотворчої діяльності та їх взаємозв'язок.	7	2	1	2	1	1	5				5
2.2. Форми організації образотворчої діяльності дітей.	7	2	1	2	1	1	5				5
2.3. Методи і прийоми педагогічного супроводу образотворчої діяльності.	6	1	1	2	1	1	7	1			6
2.4. Розвиток у дітей здібностей до сприймання краси в різних її формах як передумова образотворчої діяльності.	6	1	1	2	1	1	7	1			6
2.5. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності дітей	8	1	1	2	2	2	6				6
2.6. Перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в ЗДО та школі.	6	1	1		2	2	6				6
2.7. Спільна робота закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва.	5	1			2	2	7	1			6
2.8. Інноваційно-пошукова робота педагогів у галузі методики образотворчої діяльності	5	1			2	2	7	1			6
Разом за змістовим модулем 2	50	10	6	10	12	12	50	2	2		46
Усього годин	90	22	12	10	22	24	90	6	4		80

Модуль 2												
ІНДЗ			-	-		-				-	-	-
Творчий проект												
Самостійна робота												

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Види, форми та жанри образотворчого мистецтва	1
2	Твір мистецтва – основна ланка художньої культури	1
3	Предмет вивчення методики та психологічні основи образотворчої діяльності дітей дошкільного віку	1
4	Педагогічні умови формування готовності дітей до образотворчої діяльності	1
5	Методика формування інтересу дошкільників до зображувальної діяльності	1
6	Зміст і методика керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (малювання)	1
7	Зміст і методика керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (декоративне малювання)	1
8	Зміст і методика керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (ліплення)	1
9	Зміст і методика керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (аплікація)	2
10	Зміст і методика керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (конструювання)	2
		12

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Малювання.	2
2	Декоративне малювання	2
3	Ліплення	2
4	Аплікація	1
5	Конструювання із паперу і картону	1
6	Робота з природним матеріалом	1
7	Робота з текстильними матеріалами	1
		10

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Завдання вивчення курсу «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва». Поняття «культура», «естетична культура», «художня культура», «мистецтво».	4
2	Види, жанри, стилі образотворчого мистецтва.	4
3	Твір мистецтва – основна ланка художньої культури.	4
4	Предмет вивчення методики. Мета і завдання навчання дошкільників образотворчої діяльності.	4
5	Психологічні основи образотворчої діяльності дітей дошкільного віку. Кваліфікаційні вимоги до керівника образотворчої діяльності дітей. Гра в системі навчання дошкільників образотворчої діяльності	4
6	Педагогічні умови формування готовності дітей до образотворчої діяльності. Класифікація та характеристика методів навчання дошкільників образотворчої діяльності.	4
7	Підготувати ілюстраційний матеріал для занять з малювання враховуючи вікову категорій дітей (на вибір студента).	4
8	Підготувати ілюстраційний матеріал для занять із декоративного малювання враховуючи вікову категорій дітей (на вибір студента).	4
9	Підготувати ілюстраційний матеріал для занять із ліплення враховуючи вікову категорій дітей (на вибір студента).	4
10	Виконати сюжетну та предметну аплікацію у техніці «Витинанка»	4
11	Виконати модульну об'ємну композицію в техніці оригамі.	6

Методи навчання

Розповідь, обговорення, пояснення, дискусія; ілюстрація, демонстрація, спостереження; репродуктивні, проблемно-пошукові й дослідницькі; особистісно-орієнтовані, індуктивні, дедуктивні.

Методи контролю

Оцінювання знань студентів відбувається на практичних і контрольних заняттях, також оцінюються індивідуальні завдання, що виконуються студентами протягом семестру.

Основними методами контролю є: усне опитування, розв'язання проблемних ситуацій, контрольні роботи, тестові завдання, творчий проект та індивідуальні науково-дослідні завдання.

Протягом вивчення дисципліни студент зобов'язаний:

- систематично відвідувати заняття;
- вести конспекти лекційних і семінарських занять;
- приймати активну участь в роботі на семінарах;
- виконувати тестові завдання;
- виконувати індивідуальні семестрові завдання.

11. Розподіл балів, які отримують студенти денного відділення

Поточне тестування та самостійна робота										Модуль 2	Сума	
Модуль 1												
Змістовий модуль 1										ІНДЗ		
T1, T2	T3, T4	T5,T6								10	100	
5	5	5										
Змістовий модуль 2										Творчий проект		
Практичні заняття					Лабораторні заняття							
T1, T2	T3, T4	T5, T6			T1	T2	T3	T4	T5	15		
5	5	5			5	5	5	5	5			
Підсумкове тестування – 10												
Екзамен – 10												

T1, T2 ... T10 – теми змістових модулів.

Розподіл балів, які отримують студенти заочного відділення

Поточне тестування та самостійна робота						Модуль 2	Сума
Модуль 1							
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			ІНДЗ	
Т3	Т4	Самостійна робота		Т9	Т 10	10	100
10	10	10	10	10	10	Творчий проект	
Підсумкове тестування – 10						10	
Екзамен – 10							

T1, T2 ... T10 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано зараховано
82-89	B	добре	
75-81	C		
69-74	D	задовільно	
60-68	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Програма побудована за вимогами кредитно-трансферної (трансферно-рейтингової) системи організації освітнього процесу у закладах вищої освіти. У процесі викладання навчальної дисципліни застосовуються інноваційні педагогічні (проектна, інтерактивна, індивідуалізації та диференціації, проблемна тощо) та інформаційно-комунікаційні (мультимедійні, комп'ютерні, інтернет-технології та дистанційні курси) технології.

12. Методичне забезпечення:

Впроваджено мультимедійні засоби (електронні підручники, словники, енциклопедії, відео-, та аудіо матеріали; ресурси Інтернету, мультимедійні дошки). Ефективно використовується система дистанційного навчання «Moodle», яка є засобом отримання студентами необхідної інформації, активізації, комунікації (зокрема, у ситуації викладач-студент), перевірки знань, умінь та навичок.

Методи навчання: лекції з використанням сучасних інноваційних педагогічних технологій, інтерактивні методи в процесі обговорення питань практичного заняття (круглий стіл, КВК, інтерактивні та інтегровані заняття тощо).

Методи оцінювання: поточне оцінювання під час практичних занять, контрольна робота, оцінка за реферат, ІНДЗ, творчий проект, підсумковий контроль, тестування.

Навчальні досягнення студента з усіх видів виконуваних робіт (теоретична підготовка, ІНДЗ, творчий проект, підсумковий контроль тощо) оцінюються кількісно відповідно до шкали, наведеної у «Тимчасовому положенні про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців» в Уманському педагогічному університеті імені Павла Тичини.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ

(лекційний курс)

МОДУЛЬ I

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Поліфункціональність образотворчого мистецтва як основа реалізації особистісно-орієнтованої моделі організації образотворчої діяльності дошкільнят

Тема 1. Вступ. Завдання вивчення курсу. Методика керівництва образотворчою діяльністю дітей як наука.

Теорія і методика образотворчого мистецтва як навчальна дисципліна. Забезпечення художньо-педагогічної підготовки фахівців у галузі дошкільної освіти. Зв'язок методики з іншими дисциплінами навчального комплексу. Кваліфікаційні вимоги до керівника образотворчої діяльності дітей. Методи вивчення курсу.

Самостійна робота:

- ❖ *Письмовий аналіз однієї з програм розвитку, навчання і виховання дітей дошкільного віку із розділу «Образотворче мистецтво».*
- ❖ *Розкрити взаємозв'язок методики образотворчої діяльності із іншими розділами програм для дітей дошкільного віку.*
- ❖ *Прочитайте роботи В. Сухомлинського та обґрунтуйте визначені ним педагогічні заповіді.*

Література: Основна: 1, 5, 8, 12, 15-17, 20, 22, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 10, 11, 16, 19, 23.

Тема 2. Культура, мистецтво й освіта – взаємовпливові чинники розвитку особистості в образотворчій діяльності.

Культура як феномен. Освіта як елемент культури. Мистецтво як елемент культури, його знаки та символи.

Самостійна робота:

- ❖ *Педагогічна діяльність дедалі більше має ставати мистецтвом, а не бути простим функціонуванням: які можливості для реалізації вищезначеного феномену має образотворча діяльність дошкільнят? Якою має бути модель образотворчої діяльності у нових умовах? (Підготувати повідомлення).*

Література: Основна: 1, 5, 6, 9, 16, 17, 19, 20, 22, 25, 27, 28, 33.

Додаткова: 2, 3, 8, 9-11, 15-17, 20, 23.

Тема 3. Функціональна природа мистецтва як основа проектування інтегрованої педагогічної технології образотворчої діяльності.

Поліфункціональність мистецтва в соціумі. Інтегрований підхід до проектування технології образотворчої діяльності. Рівні інтеграції змісту «педагогічної технології».

Самостійна робота:

- ❖ Прочитайте роботи В. Сухомлинського (наприклад, «Мистецтво», «Живопис») та складіть резюме про можливість інтегрованого підходу в проектуванні педагогічної технології образотворчої діяльності дітей.
- ❖ Спробуйте розробити модель: «Мистецтво як поліфункціональне явище культури».

Література: Основна: 1, 5, 9, 10, 12, 17, 19, 20, 25, 27, 29, 33.

Додаткова: 1-3, 6, 8, 13, 17, 19, 22.

Тема 4. Види та жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дошкільника.

Підходи до класифікації видів мистецтва. Зображальність і виражальність у мистецтві. Художній образ у мистецтві. Види образотворчого мистецтва та їх жанри. Матеріали для образотворчого мистецтва. Виразальні засоби. Композиція. Перспектива. Декоративно-вжиткове мистецтво. Народні художні промисли.

Самостійна робота:

- ❖ Визначте свій інтерес до певного виду образотворчого мистецтва, його історії й теорії. Сформулюйте тему та напишіть реферат.
- ❖ Відвідайте картинну галерею. Зробіть мистецький аналіз одного твору з кожного виду мистецтва (живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративне мистецтво).

Література: Основна: 1, 5, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 18, 20, 21, 24, 28, 31-33.

Додаткова: 3-5, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 22.

Тема 5. Сенсорний розвиток як чинник та передумова образотворчості в період дошкільця.

Фізіологія сенсомоторної діяльності дитини; Педагогічні технології сенсомоторного розвитку дітей в образотворчій діяльності; Взаємодія сприймання і пам'яті, взаємодія сприймання і мислення. Етапи сприймання.

Самостійна робота:

- ❖ *Обґрунтуйте визначення понять: «перцептивна культура», «сенсорна культура», «естетична культура», «художня культура». Знайдіть у цих поняттях спільне і визначте педагогічну мету для професійної діяльності з дошкільнятами.*
- ❖ *Дайте характеристику програм сенсомоторного розвитку дитини. Наведіть приклади ігор для розвитку сенсорики дітей.*

Література: Основна: 1, 2, 6, 9, 11, 17, 21, 22, 25, 27, 31-33.

Додаткова: 1, 2, 6, 7, 9, 10, 12, 15-17, 19, 22.

Тема 6. Поняття про художньо-творчі здібності та їхній розвиток у дітей.

Здібності і задатки. Анатомо-фізіологічні особливості розвитку здібностей. Структура образотворчих здібностей. Психолого-педагогічні дослідження проблем розвитку образотворчих здібностей. Роль навчання в розвитку здібностей. Періодизація розвитку образотворчих здібностей у переддошкільному і дошкільному віці; Проблема художньої творчості. Динаміка розвитку творчих здібностей дітей в образотворчій діяльності.

Самостійна робота:

- ❖ *Поясніть взаємозв'язок здібностей і задатків у розвитку образотворчої діяльності дітей.*
- ❖ *Дайте характеристику динаміки розвитку спеціальних творчих здібностей в образотворчій діяльності дітей.*
- ❖ *Наведіть приклади відомих Вам нетрадиційних технік малювання і визначте їхнє значення у розвитку художньо-творчих здібностей дітей.*

Література: Основна: 1, 2, 6, 9, 11, 17, 20, 21, 23, 25, 27, 29, 31-33.

Додаткова: 1, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 12, 14, 15-17, 20.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Організація образотворчої діяльності.

Тема 1. Види образотворчої діяльності та їх взаємозв'язок

Характеристика видів образотворчої діяльності. Взаємозв'язок видів образотворчої діяльності. Принципи тематизму та сезонності в образотворчій діяльності. Мета і завдання навчання дошкільників образотворчої діяльності. Кваліфікаційні вимоги до керівника образотворчої діяльності дітей. Матеріали та обладнання для образотворчості.

Самостійна робота:

- ❖ *Перелічіть види образотворчої діяльності, дайте їхню характеристику і визначте провідні засоби виразності в кожному з них.*
- ❖ *Спробуйте осмислити головні тенденції в поглядах вчених на проблему взаємозв'язку видів образотворчої діяльності.*
- ❖ *Поясніть педагогічну доцільність забезпечення взаємозв'язку видів образотворчої діяльності. Наведіть приклади різних способів забезпечення взаємозв'язку видів образотворчої діяльності.*

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Тема 2. Форми організації образотворчої діяльності дітей.

Форми організації роботи з образотворчої діяльності в умовах повсякденного життя. Самостійна образотворча діяльність (СОД) та її організація. Заняття як форма організованого навчання образотворчої діяльності та їх види.

Самостійна робота:

- ❖ *Перелічіть форми роботи з образотворчої діяльності дітей, схарактеризуйте їх взаємозв'язок.*
- ❖ *Обґрунтуйте алгоритм розподілу занять на певні частини та їх логічний взаємозв'язок.*
- ❖ *Поясніть, чому в особистісно-орієнтованій моделі навчання домінують роль належить самостійній образотворчій діяльності дітей.*

Література: Основна: 1, 5, 6, 7, 9, 11, 13, 14, 21, 24, 29, 31-33.

Додаткова: 1, 2, 5, 6, 8, 9, 15, 16, 20, 22, 23.

Тема 3. Методи і прийоми педагогічного супроводу образотворчої діяльності.

Вихідні положення питання про методи і прийоми розвитку особистості дитини в образотворчій діяльності. Види методів і прийомів та їх характеристика. Інтеграція методів і прийомів для реалізації педагогічної мети в різних технологіях освітнього процесу образотворчої діяльності.

Самостійна робота:

- ❖ *Дайте характеристику сучасних підходів до класифікації методів педагогічного супроводу образотворчої діяльності.*
- ❖ *Здійсніть добір методів і прийомів педагогічного супроводу образотворчої діяльності для особистісно-орієнтованої педагогічної технології.*
- ❖ *Наведіть приклади використання діагностичних, арт-терапевтичних методів образотворчої діяльності дітей.*

Література: Основна: 1, 6, 7, 9-11, 17, 21, 23, 25, 31-33.

Додаткова: 1-3, 5, 7, 8, 10, 16, 19, 20, 22.

Тема 4. Розвиток у дітей здібностей до сприймання краси в різних її формах як передумова образотворчої діяльності.

Краса природи надихає на творчість. Краса людини як єдність зовнішнього вигляду і внутрішніх характеристик. Краса праці і людини праці. Краса побуту як середовище життя людей. Краса образотворчого мистецтва як інтегративна духовна цінність для дітей та їхньої образотворчої діяльності.

Самостійна робота:

- ❖ *Поясніть феномен краси: природи, людини, праці, побуту, образотворчого мистецтва. Доведіть, що краса і творчість нероздільні.*
- ❖ *Розробіть фрагмент естетичного спілкування з дітьми на матеріалі краси природи, розкрийте її різнобічну життєву цінність: моральну, естетичну, таку, що творчо надихає.*
- ❖ *Розробіть у вигляді наочної або образної моделі алгоритм екскурсії з метою ознайомлення дітей із творами образотворчого мистецтва.*

Література: Основна: 1, 5, 6, 10, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 29, 32, 33.   Додаткова: 1-5, 8-10, 12, 15, 19, 20, 22, 23.

Тема 5. Альтернативні підходи до планування образотворчої діяльності дітей.

Значення планування. Вимоги до планування.

Принципи планування. Види планів

Самостійна робота:

- ❖ *Проаналізуйте важливість планування освітньої роботи з образотворчої діяльності в закладі дошкільної освіти.*
- ❖ *Обґрунтуйте чинники, що забезпечують педагогам альтернативу у плануванні роботи.*
- ❖ *Схарактеризуйте провідні принципи планування роботи з образотворчої діяльності. Складіть план роботи гуртка з малювання на рік (вікова група дітей – на Ваш вибір).*

Література: Основна: 1, 7-9, 12, 16, 17, 23, 24, 33.

Додаткова: 2, 3, 7, 9, 14, 15, 17, 20.

Тема 6. Перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в закладі дошкільної освіти та школі.

Перспективність і наступність – принципи неперервності освіти. Сутність перспективності і наступності в освітній роботі з розділу «Образотворче мистецтво». Напрями, форми реалізації перспективності і наступності.

Самостійна робота:

- ❖ *Які державні документи офіційно забезпечують реалізацію наступності в освітній діяльності?*
- ❖ *Розкрийте зміст термінів: «неперервність освіти», «перспективність і наступність ланок освіти».*
- ❖ *Проаналізуйте програми суміжних ланок освіти з образотворчої діяльності дітей.*

Література: Основна: 1, 4, 5, 8, 9, 12, 17, 20, 23, 24, 27, 33.

Додаткова: 2, 6-8, 11, 12, 23.

Тема 7. Спільна робота закладу дошкільної освіти та сім'ї з питань розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва.

Мета, завдання і методи розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва в сім'ї. Форми і методи педагогічної взаємодії закладу дошкільної освіти з родинами з питань художньо-естетичного розвитку дітей.

Самостійна робота:

- ❖ *Обґрунтуйте форми роботи закладу дошкільної освіти з батьками.*

- ❖ *Поясніть, як впливає культура сім'ї на художньо-естетичний розвиток дитини.*
- ❖ *Складіть для батьків пам'ятку: «Як розвивати інтерес дитини до образотворчості».*
- ❖ *Розробіть план лекторію для батьків на тему: «Цей чарівний світ образотворчого мистецтва».*

Література: Основна: 1, 4, 5, 7, 9, 11, 13, 14, 17, 18, 21, 24, 27, 31-33.

Додаткова: 1-5, 7, 8, 10, 11, 16, 20.

Тема 8. Інноваційно-пошукова робота педагогів у галузі методики образотворчої діяльності

Поняття про інноваційно-пошукову діяльність. Мета інноваційної освітньої діяльності. Інноваційно-пошукові напрями в галузі образотворчої діяльності. Передумови системної реалізації інноваційної діяльності. Психологічний супровід інновацій у закладах дошкільної освіти. Етапи уведення педагогічних інновацій в освітньо-виховний процес. Інноваційний потенціал педагога. Показники оцінювання педагогічної інновації.

Самостійна робота:

- ❖ *Обґрунтуйте поняття «педагогічні інновації» та критерії, за якими їх оцінюють.*
- ❖ *Дайте характеристику основних напрямів інноваційно-освітньої роботи в галузі організації образотворчої діяльності дітей.*
- ❖ *Обґрунтуйте власну інноваційну ідею, розробіть алгоритм інноваційних пошуків для її реалізації.*

Література: Основна: 1, 3, 7, 9, 11, 13, 17, 20, 25, 27, 31, 33.

Додаткова: 1, 3, 5, 7-9, 11, 17, 20.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

МОДУЛЬ I

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Поліфункціональність образотворчого мистецтва як основа реалізації особистісно-орієнтованої моделі організації образотворчої діяльності дошкільнят

Практичне заняття №1

Тема : Види, форми та жанри образотворчого мистецтва

(1 год.)

Мета: усвідомити поняття «культура», «естетична культура», «художня культура», «мистецтво»; набуття знань про види, форми та жанри образотворчого мистецтва; виховувати любов до історичної мистецької спадщини.

Зміст практичного заняття

1. Аналіз поняття «культура».
2. Естетична культура як спеціалізована частина культури суспільства.
3. Художня культура та мистецтво як діяльність.
4. Архітектура.
5. Графіка.
6. Живопис.
  1. Скульптура.
  2. Народне та декоративно-прикладне мистецтво.
  3. Дизайн. Тенденція та педагогічні вимоги щодо оформлення ділянки освітнього закладу.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. Що поєднує в собі поняття «культура» у широкому та вузькому розумінні цього слова?
2. У чому полягають соціальні функції мистецтва?

Аудиторні завдання:

1. За якими типологічними ознаками відбувається поєднання художніх творів у види, жанри, стилі мистецтва?
2. Що опановує мистецтво?

Форма контролю: усне опитування, письмова відповідь.

Література: Основна: 1, 5, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 18, 20,21, 24, 28, 31-33.

Додаткова: 3-5, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 22.

Практичне заняття № 2

**Тема: Твір мистецтва – основна ланка художньої культури
(1 год)**

Мета: ознайомити із критеріями історичної цінності творів мистецтва; учити цінувати красу; розвивати інтерес до мистецької спадщини.

1. Критерії історичної цінності твору.
2. Зміст та форма художнього твору.
3. Естетичне сприймання твору.
4. Інтерпретація художнього твору

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. Чому органічне поєднання змісту та форми вважається одним із найважливіших законів художнього твору?

Аудиторні завдання:

1. За яких умов можливе повноцінне естетичне сприйняття художнього твору?

Форма контролю: усне опитування, письмова відповідь.

Література: Основна: 1, 5, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 18, 20,21, 24, 28, 31-33.

Додаткова: 3-5, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 17, 22.

Практичне заняття № 3

**Тема: Предмет вивчення методики та психологічні основи образотворчої діяльності дітей дошкільного віку
(1 год.)**

Мета: вивчити провідні питання методики керівництва образотворчою діяльністю дітей; розвивати інтерес до наук, на яких ґрунтується експериментальна методика.

1. Предмет та провідні питання методики керівництва образотворчою діяльністю дітей.
2. Становлення методики керівництва образотворчою діяльністю дітей як науки.
3. Природа образотворчої діяльності дітей.
4. Структурні компоненти образотворчої діяльності дітей.
5. Характеристика готовності дитини до образотворчої діяльності.
6. Умови оволодіння образотворчою діяльністю дітьми дошкільного віку.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. У чому полягає потреба дитини в оволодінні образотворчою діяльністю? Чи слід вважати прагнення її до «самовираження» провідною потребою в оволодінні образотворчою діяльністю? Що свідчить про зв'язок власного і соціального спрямування результатів образотворчої діяльності?

Аудиторні завдання:

1. Чим обумовлений органічний зв'язок здібностей, знань та вмінь у образотворчій діяльності?

Форма контролю: усне опитування, письмова відповідь.

Література: Основна: 1, 5, 8, 12, 15-17, 20, 22, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 10, 11, 16, 19, 23.

Практичне заняття № 4

Тема: Педагогічні умови формування готовності дітей до образотворчої діяльності.

(1 год.)

Мета: формувати знання про умови готовності дитини до образотворчої діяльності; розвивати інтерес до інноваційних методів навчання образотворчій діяльності.

1. Навчання як вирішальна умова формування готовності дитини до образотворчої діяльності.
2. Зміст освітньо-виховного процесу.
3. Форми організації навчання.
4. Заняття як провідна форма організації освітньо-виховного процесу.
5. Методи навчання образотворчої діяльності.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. Що означає процес навчання, у чому полягає його кінцева мета на певному віковому етапі?
2. Об'єктивні та суб'єктивні умови щодо досягнення кінцевого результату навчання.

Аудиторні завдання:

1. Чи повинен «втручатися» вихователь в образотворчий процес дитини при виконанні нею завдання? Які існують підходи надання допомоги дитині?
2. Яке значення мають для дитини аналіз та оцінка виконаної нею роботи?

Форма контролю: усне опитування, письмова відповідь.

Література: Основна: 1, 2, 6, 9, 11, 17, 21, 22, 25, 27, 31-33.

Додаткова: 1, 2, 6, 7, 9, 10, 12, 15-17, 19, 22.

Практичне заняття №5

Тема: Методика формування інтересу дошкільників до зображувальної діяльності

(1 год)

Мета: Розширення знань про розвиток особистісної активності дітей; формування інтересу до пізнання різних сторін образотворчої діяльності.

1. Особливості інтересу дітей дошкільного віку до образотворчої діяльності.
2. Інтерес як складна інтегрована якість особистості.
3. Педагогічна робота з формування художнього інтересу дошкільників.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. Охарактеризувати розвиток інтересу до образотворчої діяльності дітей дошкільного віку.
2. Висвітлити питання забезпечення наступності в навчанні образотворчої діяльності в дошкільному закладі і школі та напрями роботи з сім'єю.
3. Проаналізувати творчість видатних художників-ілюстраторів дитячих книг.
4. Скласти питання мистецтвознавчої бесіди з дошкільниками за картиною відомого художника (за вибором студента).

Аудиторні завдання:

1. Розкрити особливості формування естетичного ставлення до світу мистецтва у дітей старшого дошкільного віку. Обґрунтувати методи наукового дослідження цієї проблеми.
2. Обґрунтувати співвідношення навчання і творчості в розвитку зображувальних здібностей у змісті варіативних програм, шляхи і методи активізації творчої діяльності дітей у різних вікових групах.
3. Розкрити методику організації естетичного сприйняття дошкільниками творів скульптури, архітектури, роботу дітей за мотивами архітектурної художньої кераміки.

Форма контролю: усне опитування, письмова відповідь.

Література: Основна: 1, 2, 6, 9, 11, 17, 20, 21, 23, 25, 27, 29, 31-33.

Додаткова: 1, 2, 4, 5, 6, 9, 10, 12, 14, 15-17, 20.

ПРАКТИЧНІ ЗАНЯТТЯ

Змістовий модуль 2. Організація образотворчої діяльності

Практичне заняття №6

Тема: Зміст і методики керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (малювання)

(1 год)

Мета: формувати знання про зміст і методики керівництва малюванням дітей дошкільного віку.

1. Види малювання
2. Елементи образотворчої мови та виразності малювання.
3. Різноманітні види техніки малювання.
4. Послідовність оволодіння малюванням дітьми дошкільного віку.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. Розкрити особливості дитячого малюнка, характерні помилки дітей у малюванні та ефективні методи їх запобігання і виправлення.
2. Розкрити методику предметного малювання з натури, з пам'яті.
3. Висвітлити завдання, зміст і методики супроводу предметного малювання в різних вікових групах дошкільного закладу. Розкрити методики навчання дошкільників різноманітних способів малювання рослинного світу, птахів, звірів, постаті людини.
4. Скласти план-конспект заняття з малювання з метою ознайомлення дітей із технікою і способами зображення тварин або птахів (вікова група за вибором).
5. Розкрити методики ознайомлення старших дошкільників із різними жанрами живопису, навчання дошкільників малюванню пейзажу або портрету.

Аудиторні завдання:

1. Розкрити методики використання нетрадиційних художніх матеріалів і способів роботи на заняттях з малювання в різних вікових групах дошкільного закладу.
2. Висвітлити завдання, зміст і методики навчання сюжетно-тематичного малювання в середній групі дошкільного закладу.
3. Сформулювати вимоги до малюнка-зразка вихователя.

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Практичне заняття №7

**Тема: Зміст і методики керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (декоративне малювання)
(1 год)**

Мета: формувати знання про зміст і методики керівництва декоративним малюванням дітей дошкільного віку.

1. Види декоративних композицій та їх прикладне призначення.
2. Послідовність оволодіння дітьми декоративним малюванням.
3. Видані майстри українського декоративного розпису

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання:

1. Завдання, зміст і методики навчання декоративного малювання в різних вікових групах закладу дошкільної освіти.
2. Описати техніку виконання елементів Петриківського декоративного розпису. Пояснити дітям техніку роботи пензлем і фарбами.
3. Скласти план-конспект екскурсії до картинної галереї з метою ознайомлення з декоративним малюванням.

Аудиторні завдання:

1. Ознайомлення з декоративно-ужитковим мистецтвом – основа навчання прийомів побудови візерунків, засіб художнього і національного виховання.
2. Мистецькі засади побудови орнаментів: мотиви, композиція, кольористика.
3. Охарактеризувати найпоширеніші види українського декоративно-ужиткового мистецтва, їх художні особливості в різних регіонах України.

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Практичне заняття №8

**Тема: Зміст і методики керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (ліплення)
(1 год)**

Мета: формувати знання про зміст і методики керівництва ліпленням дітей дошкільного віку.

1. Види поробок із пластичних матеріалів.

2. Виразні засоби ліплення.
3. Матеріали та устаткування для ліплення.
4. Технічні прийоми ліплення.
5. Показники готовності дитини до діяльності.
6. Послідовність оволодіння дітьми ліпленням.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. Скласти план-конспект заняття з ліплення для дітей молодшого дошкільного віку.
2. Скласти план-конспект заняття ліплення з пам'яті.
Орієнтовна тема: «Іграшка».
3. Скласти план-конспект ознайомлення дошкільників із властивостями глини.

Аудиторні завдання:

1. Запропонувати добір дидактичних ігор з метою сенсорного розвитку дошкільників, які доцільно використовувати на початковому етапі навчання ліпленню.
2. Висвітлити завдання, зміст і методики педагогічного супроводу сюжетного ліплення в середній групі.
3. Розкрити види ліплення за способами зображення, організацію і методики роботи з ліплення в різновіковій групі дошкільного закладу.
4. Висвітлити завдання, зміст і методики педагогічного супроводу предметного ліплення в різних вікових групах дошкільного закладу.
5. Описати різні способи ліплення іграшкового посуду, пояснити свої дії дітям.

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Практичне заняття №9

***Тема: Зміст і методики керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (аплікація)
(2 год)***

Мета: формувати знання про зміст і методики керівництва створенням аплікацій дітей дошкільного віку.

1. Види аплікації.
2. Елементи виразності аплікації.
3. Матеріали та устаткування.

4. Технічні прийоми аплікації.
5. Послідовність оволодіння аплікацією.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання:

1. Скласти план-конспект з предметної аплікації для дітей другої молодшого дошкільного віку.
2. Скласти план-конспект з предметної аплікації для дітей середньої групи дошкільного закладу.
3. Скласти план-конспект заняття конструювання з природничого матеріалу за задумом.
4. Описати різні способи вирізування з паперу. Розробити для дошкільників правила роботи з ножицями.
5. Скласти план-конспект заняття з декоративної аплікації для дітей старшого дошкільного віку. Орієнтовна тема: «Українська витинанка».

Аудиторні завдання:

1. Висвітлити методику ознайомлення з технікою і технологією різноманітних видів аплікації дітей старшого дошкільного віку.
2. Розкрити методику ознайомлення дошкільників з техніками роботи з інструментами (ножицями, стекою, голкою), повідомлення дітям правил техніки безпеки в роботі з ними.
3. Висвітлити завдання, зміст і методики навчання дошкільників декоративній аплікації в старшій групі ЗДО.
4. Висвітлити завдання, зміст і методики навчання предметної аплікації в різних вікових групах дошкільного закладу. Довести вплив сенсорної культури вихованців на виразність їхніх робіт.

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Практичне заняття №10

***Тема: Зміст і методики керівництва різними видами образотворчої діяльності дітей (конструювання)
(2 год)***

Мета: формувати знання про зміст і методики керівництва конструюванням дітей дошкільного віку.

1. Засоби виразності художнього конструювання.
2. Матеріали для конструювання та їх використання за призначенням.
3. Послідовність оволодіння дітьми конструюванням.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання:

1. Висвітлити завдання, зміст та методики навчання конструюванню з паперу дітей дошкільного віку, особливості ознайомлення їх з мистецтвом орігамі.
2. Висвітлити завдання, зміст і методи навчання конструюванню з будівельного матеріалу і деталей конструкторів дітей старшого дошкільного віку.
3. Добрати варіанти програмного змісту для занять конструювання з паперу на одну тему для дітей різновікової групи.
4. Розкрити своєрідність конструювання в дошкільному віці, його зв'язок із грою. Висвітлити завдання, зміст і методики навчання конструювання з будівельного матеріалу в молодшій і середній групах дошкільного закладу.

Аудиторні завдання:

1. Обґрунтувати необхідність виховання інтересу до зображувальної діяльності і конструювання в молодшій групі дошкільного закладу, своєрідність організації і методики проведення занять.
2. Висвітлити завдання, зміст і методики навчання дошкільників конструюванню з різних художніх матеріалів та деталей конструктора.
3. Охарактеризувати види і способи конструювання. Висвітлити завдання, зміст і методику формування співробітництва між дітьми на заняттях із конструювання в різних вікових групах дошкільного закладу.

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

ЛАБОРАТОРНІ ЗАНЯТТЯ

Змістовий модуль 2. Організація образотворчої діяльності

Лабораторне заняття №1

Тема: Малювання.

(2 год.)

Мета: Формування навичок проведення від руки рівної, хвилястої, пунктирної, замкненої та ін.. ліній; ознайомлення із зображувально-виразними можливостями кольору; розвивати вміння бачити та домальовувати подані зразки різних форм.

Зміст лабораторного заняття

1. Види малювання
2. Елементи образотворчої мови та виразності малювання.
3. Різноманітні види техніки.
4. Послідовність оволодіння малюванням дітьми дошкільного віку.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. Підготувати ілюстраційний матеріал для занять з малювання враховуючи вікову категорію дітей (на вибір студента).
2. Пояснити дітям техніку штрихування олівцем, запропонувати перелік вправ для формування регуляції рухів руки.

Аудиторні завдання:

1. Намалювати сюжетну композицію, використовуючи виражальні властивості кольору.
2. За допомогою ліній та крапок «намалювати» власне ім'я.
3. Виконати зображення різними видами графіки.
4. Оволодіння різними художніми матеріалами (гуаш, акварель, олівці, пастель).
5. Виконати пейзаж, натюрморт, портрет, використовуючи різні художні матеріали.
6. Зображення птахів і тварин.

Форма контролю: виконання творчих завдань.

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Лабораторне заняття №2
Тема: Декоративне малювання.
(2 год.)

Мета: навчити найпростіших вправ петриківського розпису; ознайомити з творчістю видатних майстрів українського декоративного розпису; формувати здібності емоційно насолоджуватись сприйманням творів декоративного розпису.

Зміст лабораторного заняття

1. Види декоративних композицій та їх прикладне призначення.
2. Послідовність оволодіння дітьми декоративним малюванням.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання

1. Підготувати ілюстраційний матеріал для занять із декоративного малювання, враховуючи вікову категорію дітей (на вибір студента).
2. Розпис кухонної дощечки.

Аудиторні завдання:

1. Виконання вправ із засвоєння малювання мазка «зернятко», «кривеньке зернятко».
2. Засвоєння малювання елементів декоративного розпису за допомогою пальців.
3. Засвоєння малювання рослин за допомогою елементів декоративного розпису.
4. Підготовка ескізу декоративного розпису кухонної дощечки.

Форма контролю: виконання творчих завдань

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Лабораторне заняття №3
Тема: Ліплення
(2 год.)

Мета: навчання онов формотворення; ознайомлення з видами та можливостями пластичних матеріалів; формування просторової уяви; виховання естетичного смаку.

Зміст лабораторного заняття

1. Види поробок з пластичних матеріалів.
2. Виразні засоби ліплення.
3. Матеріали та устаткування для ліплення.

4. Технічні прийоми ліплення.
5. Показники готовності дитини до діяльності.
6. Послідовність оволодіння дітьми ліпленням.
7. Ліплення по пам'яті на тему: «Іграшка».

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання:

1. Підготувати ілюстраційний матеріал для занять із ліплення, враховуючи вікову категорію дітей (на вибір студента).

Аудиторні завдання:

1. Виконання монохромної декоративної скульптури.
2. Виконати барельєфну композицію на тему: « У лісі», « На галявині», « В гостях у казки».
3. Виконати ліплення посуду різними способами.
4. Ліплення тварин, птахів.
5. Ліплення постаті людини.

Форма контролю: виконання творчих завдань

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Лабораторне заняття №4

Тема: Аплікація

(1 год.)

Мета: навчання виконання аплікацій; ознайомлення з видами та можливостями паперу; формувати поняття про композиційну рівновагу, технічні прийоми; виховання естетичного смаку.

Зміст лабораторного заняття

1. Види аплікації.
2. Елементи виразності в аплікації.
3. Матеріали та устаткування.
4. Технічні прийоми виконання аплікації.
5. Послідовність оволодіння аплікацією.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання:

1. Виконати сюжетну та предметну аплікацію у техніці «Витинанка».

Аудиторні завдання:

1. Виконати серію сюжетних аплікацій на тему: «Пори року».
2. Виконати аплікації на тему: «Осінні квіти», «Весняні квіти».

3. Виконати аплікацію, що допоможе ознайомити дітей з основами композиції (рівновага).
4. Виконання декоративних аплікацій.
5. Предметні аплікації.
6. Виготовлення шаблонів і трафаретів.
7. Виготовлення декоративних прикрас для оздоблення виробів із паперу.

Форма контролю: виконання творчих завдань

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Лабораторне заняття №5

**Тема: Конструювання із паперу і картону
(1 год.)**

Мета: навчання конструювання з паперу й картону; ознайомлення з особливостями конструювання з паперу; формування поняття про різні засоби виконання завдань із конструювання; виховання естетичного смаку.

Зміст лабораторного заняття

1. Засоби виразності художнього конструювання.
2. Матеріали для конструювання та їх використання за призначенням.
3. Послідовність оволодіння дітьми конструюванням.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання:

1. Якими орієнтовними критеріями вимірюється досягнення дітей в оволодінні конструктивними видами діяльності на кожному етапі навчання і в кінцевому результаті

Аудиторні завдання:

1. Виконання конструювання за допомогою орігамі.
2. Виконання конструювання за допомогою склеювання окремих частин виробу.
3. Виготовлення об'ємних геометричних фігур із паперу і картону.

Форма контролю: виконання творчих завдань

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Лабораторне заняття №6
Тема: Робота з природним матеріалом
(1 год.)

Мета: навчання виготовлення аплікацій і конструювання з природного матеріалу; ознайомлення з особливостями роботи з природним матеріалом; формування поняття про різні способи роботи з природним матеріалом; виховання естетичного смаку.

Зміст лабораторного заняття

1. Засоби виразності природних матеріалів.
2. Природні матеріали й особливості роботи з ними.
3. Послідовність оволодіння дітьми аплікацією та конструюванням з природнього матеріалу.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання:

1. Виготовити сюжетну аплікацію із природного матеріалу.
2. Підготувати сюжетну композицію, використовуючи природній матеріал.

Аудиторні завдання:

1. Виготовлення предметної аплікацій із природного матеріалу.
2. Виконання конструювання з природнього матеріалу.
3. Виготовлення прикрас із природнього матеріалу (топіарій).

Форма контролю: виконання творчих завдань

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

Лабораторне заняття №7
Тема: Робота з текстильними матеріалами
(1 год.)

Мета: навчання виготовлення текстильних іграшок; ознайомлення з особливостями роботи з текстильним матеріалом; формування поняття про різні способи виготовлення текстильних іграшок; виховання естетичного смаку.

Зміст лабораторного заняття

1. Загальні поняття про текстильні матеріали.
2. Способи оздоблення іграшок.
3. Основні техніки виконання швів.

Завдання для обов'язкового виконання

Домашні завдання:

1. Виготовити ляльку-рукавичку Бі-ба-бо.

2. Підготувати казку-розповідь для ляльки-рукавички.

Аудиторні завдання:

1. Підготовка ескізу текстильної іграшки.
2. Добір і підготовка матеріалів.
3. Розкрій текстильної іграшки.
4. Добір оздоблення.

Форма контролю: виконання творчих завдань.

Література: Основна: 1, 4, 6, 9, 10, 13, 14, 17, 20, 21, 24, 25, 29, 31-33.

Додаткова: 2, 3, 4, 5, 7, 8, 13, 14, 16, 19, 20.

САМОСТІЙНА РОБОТА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. Поліфункціональність образотворчого мистецтва як основа реалізації особистісно-орієнтованої моделі організації образотворчої діяльності дошкільників

Літературу до кожної теми дібрати самостійно із різних джерел інформації.

Тема 1.1. Завдання вивчення курсу «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва». Поняття «культура», «естетична культура», «художня культура», «мистецтво». (2 год.)

1. Підготувати повідомлення на тему: «Методика керівництва образотворчою діяльністю дітей як наука».
2. Підготувати зоровий ряд одного з видів образотворчого мистецтва (на вибір студента)
3. Підготувати повідомлення на тему: «Естетичне та духовне життя дитини»
4. Підготувати презентацію на тему: «Культура як феномен», «Освіта як елемент культури», «Мистецтво як елемент культури, її знак та символи».

Тема 1.2. Види, жанри, стилі образотворчого мистецтва

1. Відвідати художній музей. Описати види образотворчого мистецтва, які представлені в експозиції.
2. Підготувати презентацію 1-2 жанрів образотворчого мистецтва, представлених на виставці.
3. Дібрати 2-3 стилі образотворчого мистецтва для ознайомлення дітей старшого дошкільного віку.

Тема 1.3. Твір мистецтва – основна ланка художньої культури

(4 год)

1. Розробити сценарій заняття мистецтвознавчого характеру для ознайомлення дітей із змістом художнього твору.
2. Доповнити зміст заняття презентаціями відповідних художніх творів.

Тема 1.4. Предмет вивчення методики образотворчої діяльності дітей дошкільного віку

(4 год)

1. Скласти план роботи гуртка образотворчої діяльності на рік (старший дошкільний вік).
2. Скласти алгоритм обстеження натури для дошкільників перед початком її зображення у малюванні.
3. Дати письмові відповіді на питання:
  - У чому полягає потреба дитини в оволодінні образотворчою діяльністю?
  - Чи варто вважати прагнення її до «самовираження» провідною потребою в оволодінні образотворчою діяльністю?
  - Що свідчить про зв'язок власного і соціального спрямування результатів образотворчої діяльності?

Тема 1.5. Психологічні основи образотворчої діяльності дітей дошкільного віку

1. Дати рецензію на статтю Ю.А. Полуянова «Перспективы реализации идей Л.С. Выготского о детском художественном творчестве»
http://www.voppsy.ru/journals_all/issues/1997/971/971098.htm

Тема 1.6. Педагогічні умови формування готовності дітей до образотворчої діяльності.

1. Дати письмові відповіді на питання:
  - Розкрити процес навчання та його кінцеву мету на певному віковому етапі онтогенезу дитини.
  - Схарактеризувати об'єктивні та суб'єктивні умови щодо досягнення кінцевого результату навчання.
  - Довести вплив навчання на розвиток творчих здібностей дітей.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. Організація образотворчої діяльності

Тема 2.1. Малювання

1. Підготувати ілюстративний матеріал для занять з малювання із врахуванням вікових категорій дітей (на вибір студента).

Тема 2.2. Декоративне малювання

1. Підготувати ілюстративний матеріал для занять із декоративного малювання, враховуючи вікові категорії дітей (на вибір студента).

Тема 2.3. Ліплення

1. Підготувати наочний матеріал для занять із ліплення, враховуючи вікову категорію дітей (на вибір студента).

Тема 2.4. Аплікація

1. Виконати зразки предметної та сюжетної аплікації у техніці «Витинанка».

Тема 2.5. Конструювання

1. Виконати модульну об'ємну композицію в техніці оригамі.

МОДУЛЬ II

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ із курсу «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва»

1. Охарактеризуйте предмет і завдання вивчення студентами курсу «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва».
2. Складіть наочну модель, яка пояснювала б взаємозв'язки культури, освіти і мистецтва в розвитку особистості. Обґрунтуйте ці взаємозв'язки.
3. Доведіть, що освіта є елементом культури й ознакою цивілізації.
4. Розкрийте педагогічні можливості мистецтва як елемента культури.
5. Охарактеризуйте функції мистецтва в суспільстві (соціумі).
6. Зберіть і репрезентуйте власну колекцію репродукцій творів образотворчого мистецтва (згідно вимог Базової програми «Я у світі»).
7. Зробіть мистецький аналіз одного твору з кожного виду мистецтва (живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративне мистецтво).
8. Розробіть наочну модель структури інтересу до образотворчої діяльності, охарактеризуйте її компоненти.
9. Доведіть взаємозв'язок здібностей і задатків у розвитку образотворчої діяльності дітей.
10. Охарактеризуйте творчість українських художників-ілюстраторів дитячих книг та виконайте мистецький аналіз їхніх ілюстрацій: зв'язок малюнку із змістом літературного твору; предметність, конкретність, точність і чіткість малюнка; особливість композиції; кольорова гама; виразні засоби у створенні художнього образу.
11. Складіть мистецтвознавчу розповідь: «Народне мистецтво – найбільший скарб українського народу», про творчість одного із майстрів українського декоративного мистецтва: Т. Пата, Н. Білокінь, К. Білокур, Є. Миронова, М. Тимченко, Ф. Панко, М. Муха, М. Буряк, М. Приймачемко, П. Хома, Софія та Ірина Гоменюк, О. Полішук.
12. Складіть характеристику динаміки розвитку творчих здібностей дітей однієї вікової групи ЗДО за їхніми роботами згідно певної тематики чи серії робіт.

13. Дайте оцінку працям вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених дитячому малюнку (Д. Сюллі, К. Річчі, Н. Брауншвич, А. Бакушинський, Л. Ординський, А. Рибніков, К. Лепілов, В. Бехтерев, Л. Лампрехт та ін.); підготовка повідомлень (звітів) про зміст праць.
14. Проаналізуйте теоретичну спадщину видатних дослідників у галузі методики навчання дітей образотворчої діяльності: Є. Фльоріна, Н. Сакуліна, І. Гусарова, З. Ліштван, Т. Комарова, Т. Казакова, Н. Халезова, В. Котляр, Н. Кириченко, Г. Підкурманна та ін.
15. Охарактеризуйте сучасні наукові підходи щодо розробки педагогічних технологій супроводу малювання в закладах дошкільної освіти.
16. Охарактеризуйте наукові дослідження із проблем розвитку образотворчих здібностей і творчості в образотворчій діяльності дітей дошкільного віку (Є. Ігнат'єв, С. Левін, Є. Фльоріна, Н. Сакуліна, Н. Ветлугіна, В. Котляр, Т. Комарова, Г. Підкурманна та ін.).
17. Доберіть самостійно та проаналізуйте джерела інформації про мистецтво українських писанок. Виберіть символи та мотиви орнаментів, які доступні сприйманню та зображенню дітей дошкільного віку.
18. Замалюйте зразки мотивів орнаментів і символів писанок. Розробіть наочні зразки.
19. Охарактеризуйте символіку писанок і поясніть їх значення.
20. Складіть (письмово) мистецтвознавчу розповідь про писанкарство для дітей старшого дошкільного віку.
21. Розкрийте мету і завдання навчання дітей образотворчої діяльності дітей дошкільного віку.
22. Охарактеризуйте методи і прийоми навчання дітей образотворчої діяльності.
23. Охарактеризуйте місце і зміст ігрових прийомів у керівництві дитячою образотворчою діяльністю.
24. Обґрунтуйте кваліфікаційні вимоги до керівника образотворчою діяльністю дошкільників в умовах дитячого освітнього закладу.
25. Охарактеризуйте види образотворчої діяльності та їхній взаємозв'язок.
26. Зробіть порівняльний аналіз вимог і завдань варіативних програм щодо змісту знань, умінь і навичок дітей різних вікових груп із:

- ліплення (молодший – середній або середній – старший дошкільний вік);
- предметне малювання (молодший – середній або середній – старший дошкільний вік);
- сюжетно-тематичне малювання (середня - старша група);
- декоративне малювання (середня - старша група);
- аплікація (предметна, сюжетна, декоративна);
- конструювання (із будівельних матеріалів, паперу, природного матеріалу).

27. Проаналізуйте літературу та визначіть загальні вимоги щодо навчання дітей малювання, ліплення, аплікації, конструювання.

28. Охарактеризуйте засоби художньо-естетичного розвитку дитини у пренатальний та немовлячий періоди.

29. Зберіть колекцію малюнків дітей раннього віку, проаналізуйте їх, спираючись на концепцію В. Мухіної.

30. Охарактеризуйте форми організації образотворчої діяльності дітей та розкрийте їхній взаємозв'язок.

31. Доберіть дидактичні ігри на закріплення знань дітей про українське народне декоративне мистецтво.

32. Окресліть значення декоративної діяльності для розвитку особистості дитини.

33. Доведіть важливість планування освітньо-виховної роботи з образотворчої діяльності в ЗДО. Охарактеризуйте види планування і зміст планів кожного виду.

34. Охарактеризуйте поняття «педагогічні інновації». Розкрийте основні напрями інноваційно-освітньої роботи в галузі організації освітньої діяльності дітей.

35. Обґрунтуйте власну інноваційну ідею, розробіть алгоритм інноваційних пошуків для її реалізації.

36. Охарактеризуйте основні види декоративної діяльності дітей. Виконайте по 2-3 зразки із кожного виду.

37. Дайте оцінку відвіданих вами в ЗДО занять із образотворчої діяльності дітей (3 заняття із різних видів образотворчої діяльності).

38. Проаналізуйте самостійну образотворчу діяльність дітей в умовах ЗДО (вікова група дітей за вибором студента).

39. Складіть конспект навчання дітей нетрадиційних технік образотворчої діяльності. Проведіть його в умовах ЗДО. Зробіть самоаналіз. Додайте дитячі роботи.

40. Охарактеризуйте сучасні нетрадиційні форми роботи із

образотворчої діяльності дітей.

41. Складіть мистецтвознавчу розповідь на тему: «Дітям про символіку українського декоративного мистецтва».

42. Охарактеризуйте матеріали та обладнання для образотворчості дітей дошкільного віку. Розкрийте вимоги та розробіть методичні поради щодо їх використання:

- для занять і самостійної образотворчої діяльності із малювання;
- для занять і самостійної художньої діяльності із ліплення;
- для занять і самостійної художньої діяльності із аплікації.

43. Обґрунтуйте поняття «обдарованість» взагалі та «естетична обдарованість» зокрема. Охарактеризуйте ознаки естетичної обдарованості.

44. Виявіть художньо-естетично обдаровану дитину, дослідіть її здібності та складіть орієнтовну індивідуальну програму для її художньо-естетичного розвитку.

45. Розробіть рекомендації для батьків щодо організації образотворчої діяльності дитини в сім'ї (I варіант – дитини раннього віку; II варіант—дитини -дошкільняти).

ТВОРЧИЙ ПРОЕКТ

1. До екзамену виконайте довготривале творче завдання із одного виду образотворчого мистецтва: живопису (пейзаж, натюрморт, портрет), графіки, скульптури, декоративно-прикладного мистецтва тощо. Організуйте виставку творчих робіт у педагогічному університеті.
2. Підготуйте конспект, наочність та презентацію щодо проведення показового заняття в дошкільному закладі із використанням інноваційних нетрадиційних підходів. Запросіть на заняття викладачів, керівників педагогічної практики, студентів. Здійсніть відеозапис заняття.
3. Вивчіть, узагальніть і оформіть передовий педагогічний досвід роботи закладу дошкільної освіти з питань розвитку творчих здібностей дітей засобами образотворчої діяльності. Додайте презентацію (або відео/фото матеріали).
4. Складіть модель інтегрованого комплексу занять у закладі дошкільної освіти (або першому класі школи) із образотворчої діяльності. Оформіть зразки та методичні рекомендації до проведення цих занять.

ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Обґрунтуйте основи образотворчого мистецтва з методиками як навчальну дисципліну.
2. Систематизуйте кваліфікаційні вимоги до фахівців із дошкільної освіти в галузі художньо-естетичного виховання.
3. Обґрунтуйте поняття «культура» як феномен.
4. Доведіть, що освіта є елементом культури й ознакою цивілізації.
5. Охарактеризуйте мистецтво як елемент культури, її знак та символ.
6. Розкрийте поліфункціональність мистецтва в суспільстві.
7. Обґрунтуйте інтегрований підхід до проектування педагогічної технології образотворчої діяльності.
8. Охарактеризуйте види та жанри образотворчого мистецтва як джерело змісту образотворчої діяльності дошкільнят. Розкрийте різні підходи до класифікації видів мистецтва.
9. Обґрунтуйте зображувальність і виражальність у мистецтві.
10. Розкрийте поняття «художній образ» у мистецтві.
11. Охарактеризуйте види графіки.
12. Охарактеризуйте види та загальні засоби живопису.
13. Охарактеризуйте жанри живопису.
14. Охарактеризуйте основні види та виражальні засоби скульптури.
15. Охарактеризуйте види архітектури.
16. Розкрийте види декоративно-прикладного мистецтва. Систематизуйте види орнаментів.
17. Охарактеризуйте галузі народних промислів.
18. Обґрунтуйте фізіологію сенсомоторної діяльності людини.
19. Розкрийте педагогічні технології сенсомоторного розвитку дітей в образотворчій діяльності.
20. Охарактеризуйте здібності і задатки, анатомо-фізіологічні особливості розвитку здібностей до образотворчої діяльності. Проаналізуйте психолого-педагогічні дослідження проблеми розвитку образотворчих здібностей.
21. Обґрунтуйте періодизацію розвитку образотворчих здібностей в переддошкільному і дошкільному віці.
22. Розкрийте проблеми художньої творчості.
23. Обґрунтуйте своєрідність творчості в образотворчій діяльності дитини -дошкільняти.
24. Охарактеризуйте динаміку розвитку творчих здібностей дітей в образотворчій діяльності.

25. Обґрунтуйте роль інтересу в навчанні дітей образотворчої діяльності, його особливості.
26. Розкрийте способи формування у дітей інтересу до образотворчої діяльності та його структуру.
27. Охарактеризуйте образотворчу діяльність як чинник та середовище розвитку особистості дитини.
28. Розкрийте значення та види планування, вимоги до планування освітньо -виховного процесу, принципи планування.
29. Розкрийте перспективність і наступність в організації образотворчої діяльності в закладі дошкільної освіти та школі.
30. Охарактеризуйте форми і методи педагогічної взаємодії закладів дошкільної освіти з родинami з питань художньо-естетичного розвитку.

Методичні основи курсу

1. Охарактеризуйте види образотворчої діяльності.
2. Розкрийте взаємозв'язок видів образотворчої діяльності.
3. Охарактеризуйте програми навчання дітей образотворчої діяльності (державні, альтернативні, парціальні).
4. Охарактеризуйте вихідні положення про організацію середовища, сприятливого для розвитку дитини в образотворчій діяльності.
5. Розкрийте принципи організації середовища для особистісного розвитку дитини в образотворчій діяльності.
6. Обґрунтуйте модель особистісно орієнтованого середовища для розвитку образотворчої діяльності.
7. Розкрийте принципи побудови змісту програми із образотворчої діяльності дошкільників.
8. Охарактеризуйте форми організації образотворчої діяльності.
9. Охарактеризуйте форми організації роботи з образотворчої діяльності в умовах повсякденного життя.
10. Охарактеризуйте самостійну образотворчу діяльність дітей та особливості її організації.
11. Охарактеризуйте заняття як основну форму організованого навчання образотворчої діяльності та їх види.
12. Охарактеризуйте різні підходи щодо класифікації методів і прийомів навчання дітей образотворчої діяльності.
13. Розкрийте інтеграцію методів і прийомів навчання для реалізації педагогічної мети в різних технологіях освітнього процесу з образотворчої діяльності.
14. Охарактеризуйте засоби розвитку у дітей здібностей до

сприймання краси в різних її формах як передумову образотворчої діяльності.

15. Розкрийте засоби художнього розвитку дитини у пренатальний та немовлячий періоди. Охарактеризуйте образотворчість і художній розвиток дитини на другому і третьому роках життя.
16. Охарактеризуйте малювання як основний вид образотворчої діяльності дітей дошкільного віку, його особливості.
17. Розкрийте завдання та алгоритми організації і педагогічного супроводу дитячого малювання в різних вікових групах.
18. Розкрийте вплив занять із ліплення на розвиток особистості дитини.
19. Охарактеризуйте завдання та зміст розвитку дітей у процесі занять із ліплення.
20. Охарактеризуйте обладнання та матеріали для занять із ліплення.
21. Охарактеризуйте методи педагогічного супроводу занять із ліплення.
22. Охарактеризуйте декоративну діяльність дошкільнят як засіб і середовище особистісного розвитку.
23. Охарактеризуйте види декоративної діяльності.
24. Розкрийте педагогічні технології та методики педагогічного супроводу декоративної діяльності дітей.
25. Розкрийте засоби збагачення декоративної діяльності дошкільнят.
26. Розкрийте особистісно-розвивальну спрямованість конструктивно-модельованої діяльності.
27. Охарактеризуйте види конструювання, його зв'язок із грою.
28. Розкрийте ознаки і сфери виявів художньо-естетичної обдарованості дитини.
29. Розкрийте напрями, форми і методи реалізації перспективності і наступності в освітній роботі із розділу «Образотворче мистецтво».
30. Розкрийте мету, завдання і методи розвитку дитини засобами образотворчого мистецтва в сім'ї.

Практичні основи курсу

1. Обґрунтуйте поняття про інноваційно-пошукову діяльність педагога.
2. Визначте інноваційно-пошукові напрями в галузі образотворчої діяльності.
3. Розробіть план лекторію для батьків на тему «Чарівний світ

- образотворчого мистецтва».
4. Обґрунтуйте власну інноваційну ідею, розробіть алгоритм інноваційних пошуків для її реалізації.
  5. Складіть план роботи з малювання на рік (старша група).
  6. Систематизуйте вияви художньої обдарованості дитини.
  7. Спрогнозуйте, як допомогти обдарованій дитині відчувати себе художником.
  8. Спрогнозуйте, як спрямувати дитяче експериментування в конструкторській діяльності на розвиток пізнавальної активності й творчості.
  9. Доведіть, що конструювання з природного і викидного матеріалів має значні можливості для розвитку творчих здібностей дітей.
  10. Покажіть розвивальне значення художнього конструювання з паперу і картону.
  11. Розкрийте розвивальне значення конструювання з будівельного матеріалу і конструкторів; наведіть приклади прийомів педагогічної роботи, які забезпечують його.
  12. Розкрийте зміст основних етапів педагогічної технології супроводу декоративної діяльності.
  13. Визначте педагогічне завдання, що розв'язується у процесі занять із декоративного малювання.
  14. Продемонструйте особливості методики педагогічного супроводу аплікації в різних вікових групах.
  15. Складіть наочну модель поняття «компетентність дитини в галузі декоративної діяльності».
  16. Доведіть особливе значення для розвитку дітей середнього дошкільного віку ознайомлення з прийомами переформування геометричних еталонів для створення більш виразних і точних за формою об'єктів.
  17. Поясніть алгоритми методики педагогічного супроводу занять із ліплення.
  18. Наведіть приклади ігрових ситуацій, які б розвивали у дітей молодшого дошкільного віку ігрову мотивацію ліплення.
  19. Розробіть ситуацію естетичного спілкування з дітьми середнього віку на тему : «Загадковий і різноманітний керамічний посуд».
  20. Складіть план проведення екскурсії для ознайомлення дітей старшого дошкільного віку із творами декоративного мистецтва на матеріалі вашого регіону.
  21. Дайте характеристику сучасних підходів щодо розробки

педагогічних технологій супроводу малювання в закладі дошкільної освіти.

22. Доведіть, що так звані «нетрадиційні» техніки малювання є засобом розширення рівня свободи дитини у цьому виді діяльності.
23. Розробіть систему вправ для спільного малювання педагога (чи батьків) з дитиною (домальовування малюнків).
24. Розробіть рекомендації для батьків щодо організації образотворчої діяльності дитини раннього віку в сім'ї.
25. Визначте педагогічну цінність спонтанних дитячих малюнків.
26. Дайте характеристику різних форм ознайомлення дошкільнят із зразками образотворчого мистецтва.
27. Розробіть фрагмент естетичного спілкування з дітьми на матеріалі краси природи. Розкрийте її різнобічну життєву цінність: моральну, естетичну, таку, що творчо надихає.
28. Складіть план естетичного спілкування з дітьми на тему: «Чарівні розписи Петриківки».
29. Складіть мистецтвознавчу розповідь для дітей старшого дошкільного віку на тему: «І на тім рушникові».
30. Складіть мистецтвознавчу розповідь для дітей старшого дошкільного віку про життя і творчість Марії Приймаченко.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ВИНЕСЕНИХ НА ДЕРЖАВНИЙ ЕКЗАМЕН

1. Охарактеризувати своєрідність творчості в образотворчій діяльності дитини-дошкільника. Розкрити етапи дитячої творчої діяльності. Змодельовати фрагмент заняття, спрямованого на розвиток творчих здібностей дітей.
2. Охарактеризувати малювання як основний вид образотворчої діяльності дітей, його особливості, види та значення для розвитку, навчання і виховання дітей. Практично: показати і пояснити ігрові прийоми малювання для дітей молодшого дошкільного віку.
3. Розкрити значення ліплення для різнобічного розвитку дошкільників: сенсорного, розумового, фізичного і естетичного. Показати основні способи ліплення в різних вікових групах.
4. Охарактеризувати завдання і зміст навчання дітей аплікації в різних вікових групах. Розкрити педагогічний супровід процесу навчання вирізування та наклеювання композиційних елементів у сюжетній аплікації.
5. Обґрунтувати своєрідність дитячого конструювання, його значення для різнобічного розвитку дітей. Охарактеризувати види конструювання. Змодельовати фрагмент заняття із конструювання з паперу для дітей старшого дошкільного віку.

Примітка: розкриваючи зміст будь-якого питання на екзамені (семестровому чи державному), необхідно обов'язково давати глибокий аналіз наукових досліджень із цієї проблеми та наводити приклади передового педагогічного досвіду роботи.

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНІ ВИМОГИ ДО КЕРІВНИКА ОБРАЗОТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ДІТЕЙ

Керівник образотворчою діяльністю дітей дошкільного віку повинен мати високий рівень професійної компетентності, загальної та естетичної культури, художньо-виконавчих умінь у різних видах образотворчої діяльності; творчо володіти сучасними засобами і методами художнього виховання. Він планує, організовує, проводить педагогічну роботу, спрямовану на формування різнобічно розвиненої особистості дитини відповідно до програм, за якими працює дошкільний заклад, обирає ефективні форми і методи освітньо-виховної роботи з художньо-естетичного виховання дітей, творчо використовує кращий педагогічний досвід. Реалізує диференційований підхід до вихованців, вивчає і враховує в своїй педагогічній діяльності їхні індивідуальні особливості та інтереси, сприяє розвитку здібностей, талантів дітей на основі їх задатків та обдарувань. Йому притаманні гуманність та демократизація у взаєминах із дітьми, батьками та колегами; вміння складати та на науковому рівні обґрунтовувати особистісно зорієнтовану модель художньо-естетичного виховання кожної дитини. Забезпечує високу результативність і якість своєї праці.

Настановленнями і особистим прикладом утверджує повагу до принципів загальнолюдської моралі: справедливості, гуманізму, доброти, працелюбства, інших добродійностей. Виховує повагу до батьків, жінки, культурно-національних, духовних, історичних цінностей України, країни походження, дбайливе ставлення до навколишнього середовища.

Додержується педагогічної етики, моралі. Поважає гідність дитини, захищає її від будь-яких форм фізичного або психічного насильства, запобігає шкідливим звичкам, пропагує здоровий спосіб життя. Постійно підвищує професійний рівень, педагогічну майстерність, загальну та художньо-естетичну культуру.

Повинен уміти ефективно застосовувати професійні знання в практичній педагогічній, художньо-естетичній та просвітницькій діяльності.

Досконало володіє державною мовою.

У випадку відсутності в дошкільному закладі посади керівника образотворчою діяльністю дітей вищезначені кваліфікаційні вимоги мають бути притаманними вихователям.

МЕТА І ЗАВДАННЯ НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Цю проблему варто розглядати у більш широкому аспекті із врахуванням сучасного соціального замовлення до сфери освіти. Суспільство завжди, а на переломних етапах розвитку особливо, потребувало особистостей. Розвиток особистості людини – сучасна вимога суспільства до системи освіти. Знання, уміння і навички зберігають своє виключно важливе значення, але уже не як мета, а як засіб досягнення мети – розвиток особистості.

Мета використання образотворчої діяльності в дошкільному віці – сприяння розвитку особистості. А це означає сприяння становленню дитини як суб'єкта діяльності. Особистість – це перш за все суб'єкт діяльності, людина, яка здатна сама ставити мету діяльності, вибирати засоби, планувати і реалізувати її, одержувати результат. Це людина, яка здатна бути самостійною.

Особистості притаманні риси неповторності, своєрідності, унікальності, несхожості на інших – риси індивідуальності (В. Давидов).

Однією із форм індивідуальності є творчість. Людина, якій властива якість творчості, неповторна, своєрідна і в ставленні до людей, природи, предметного світу, і до самої себе. А тому в умовах образотворчої діяльності варто **особливо сприяти розвитку творчої особистості**, тим паче, що «...особистісний рівень індивіда виявляється перш за все у його творчому ставленні до різних форм суспільного життя і вже через це – у творчому творенні і самого себе»¹.

Індивідуальність особистості як вияв самобутності людини немислима без самоаналізу, самопізнання суб'єктом особливостей, усвідомлення своєї відмінності від інших, свого «Я». Без здатності до рефлексії неможливе повноцінне самотворення, саморозвиток особистості.

Таким чином, **процес освоєння образотворчої діяльності дитиною повинен бути тісно пов'язаним із самоусвідомленням в цій діяльності.** Це умова саморозвитку, саморуку дитини.

У ході освоєння образотворчої діяльності та взаємодії з людьми (педагогами, рідними, іншими дорослими, дітьми різного віку) дитина освоює не тільки способи діяльності, але і норми, правила, цінності, мотиви, ставлення, що наявні в цьому суспільстві.¹

---

¹ Давыдов В. В. Теория развивающего обучения. – М., 1996. – С. 54.

Високий рівень творчості, креативність органічно пов'язані із *мотиваційно-потребнісною* сферою особистості. А тому освоєння діяльності проходить із опором на цю сферу і в більшій мірі впливає на формування системи мотивів, ієрархію мотивів життєдіяльності особистості дитини в цілому.

Процес освоєння діяльності і є процесом психічного та особистісного розвитку малюка. Дитячу образотворчу діяльність, її сенс, своєрідність, особливості розвитку малюка в її умовах, можливості керівництва цим розвитком варто розглядати як підсистему ширшої системи *«дитина і суспільство»*.

Водночас при найсприятливіших умовах дитяча образотворча діяльність у своєму розвитку не може досягти рівня зрілої діяльності. У психології відоме положення про те, що в дошкільному віці всі види діяльності недосконалі. За влучним висловом Л. Венгера, – це все *«дитячі варіанти»* діяльності, поскільки в сучасному суспільстві дитина не може оволодіти діяльністю так, щоб брати участь у суспільному виробництві нарівні із дорослими, і суспільство не пред'являє таких вимог до дитини та її діяльності. А тому *сенс усіх видів діяльності в дошкільному віці полягає у своєчасному психічному, особистісному розвитку дітей, розвитку їх загальних здібностей*.

Дошкільний вік, як відомо, сензитивний для розвитку образного мислення, уявлень, емоційного відгуку на прекрасне. Втрати, допущені у розвитку дитини в цьому плані, неможливо поповнити в наступні періоди життя. О. Запорожець неодноразово наголошував на тому, що *«...необхідно йти шляхом не штучної акселерації, а шляхом збагачення, ампліфікації дитячого розвитку, приділяючи особливу увагу вихованню тих найцінніших інтелектуальних якостей, які найінтенсивніше формуються у цьому віці, а потім ввійдуть у золотий фонд зрілої людської особистості»²*.

Психолог А. Мелик-Пашаєв вважає, що **метою навчання дітей художньої діяльності** повинен бути розвиток уяви, естетичного ставлення до світу. Якщо не знайдені методи розвитку творчих здібностей, методи включення цілісної особистості дитини в процес творчої діяльності, не можна говорити про межі здібностей, відміряних природою. Найуспішніший розвиток знань, умінь і навичок, «службових» якостей не приведе до творчого розвитку особистості, обслуговувати їм буде нікого і нічого.²

---

² Основы дошкольной педагогики /Под.ред. А.В.Запорожца.- М., 1981.- С.49.

Говорячи про зміст навчання (чому вчити), варто пам'ятати, що повноцінний психічний, особистісний розвиток дитини відбувається в процесі засвоєння образотворчої діяльності в цілому, а не окремих її фрагментів. А рівень освоєння визначається можливістю її застосування на самодіяльному творчому рівні. Тільки за цієї умови можна говорити про творчий розвиток особистості як суб'єкта діяльності, який самостійно ставить завдання та вирішує їх. У зв'язку з цим доцільно пригадати висловлювання Н. Сакуліної про те, що *за будь-якого мінімуму образотворчих знань, навичок, у будь-якому віці діти повинні вміти їх використовувати самостійно.*

У нашому випадку дитяча образотворча діяльність, закономірності її розвитку характеризуються на основі критеріїв реалістичного методу в мистецтві. А тому рекомендації до навчання дітей ми будемо розглядати із врахуванням ціннісних орієнтацій, засобів і способів реалістичного мистецтва.

Важливим при цьому є і критерій розумної досконалості та необхідності у відборі завдань, змісту, методів та форм навчання.

Тобто необхідно орієнтуватися не тільки і не стільки на можливості дитини в оволодінні образотворчою діяльністю (*принципово доступно багато*), скільки на смисл (сенс) цієї діяльності в дошкільному дитинстві, місце її у розв'язанні загальних завдань розвитку і виховання дитини в різні вікові періоди.

Література:

1. Венгер Л. А. Воспитание сенсорной культуры ребенка / Л. А. Венгер. – М., 1988. – 144 с.
2. Мелик-Пашаев А.А. Ступеньки к творчеству / А.А. Мелик-Пашаев, А.А. Новлянская. – М., 1987. – 143 с.
3. Сакулина Н.П. Рисование в дошкольном детстве / Н.П. Сакулина. – М., 1965. – 214 с.

ЗАВДАННЯ КЕРІВНИЦТВА ДИТЯЧОЮ ОБРАЗОТВОРЧОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

Перш за все – це *формування мотивів образотворчої діяльності дітей*. Зріла діяльність за своїм призначенням, смислом, орієнтована на інших людей, її результат (художній образ) призначений для сприймання іншими людьми. Дитяча образотворча діяльність не зразу стає такою. На її мотиви насамперед впливає загальне мотиваційно-необхіднісне поле того чи іншого вікового періоду. Домінуюче ставлення дитини до навколишнього світу (предметів, людей) не тільки реалізується у провідній діяльності – грі, але й впливає на інші види діяльності, в тому числі і на образотворчу. Це проявляється в мотивах діяльності, безумовно, найчастіше неусвідомлених дошкільником, тим більше дитиною раннього віку.

А тому в ранньому віці (від 1 до 2-3 років), коли дитина орієнтована більше на предметний світ, домінуючими будуть мотиви, пов'язані з інтересом до матеріалу, дій з ним до «відкриття» образу (змісту) в каракулях, спочатку на асоціативному рівні, а потім на рівні усвідомленого прагнення позначити каракулями той світ, який оточує малюка та цікавий йому. Педагогу важливо бачити це як *спеціальне завдання цілеспрямованого навчання малят*. Орієнтовні її формулювання: *викликати, підтримувати в дітей інтерес до матеріалу, способів дії з ним, стимулювати дослідницькі дії; підтримувати радість малюка від досягнень (від сліду залишеного фломастером, фарбою, олівцем); підтримувати прагнення дитини бачити в каракулях образ, стимулювати образне бачення, спрагу (бажання) «відкриттів». Підтримувати ініціативу дитини в прагненні відобразити (позначити) штрихами, лініями предметний світ, закріпити розуміння дітьми образного характеру діяльності (на аркуші паперу може бути зображено все, що оточує малюка).*

Пізніше (в дошкільному віці), приблизно з 3 років, чіткіше формується мотив, близький за характером до мотивів гри, – потреба передати в малюнку ще раз «пережиті» значимі для дитини сторони дійсності. Цей мотив необхідно всіляко підтримувати, стимулювати, тому що він одночасно є і мотивом будь-якої художньо-творчої діяльності, в якій відображається навколишній світ. **Це завдання** можна сформулювати так: *підтримувати (викликати) в дитини прагнення відобразити у малюнку (ліпленні) предмети, що її цікавлять, події, що її хвилюють тощо*. При постановці такого завдання важливо пам'ятати, що дитину приваблює спочатку не естетична своєрідність світу. Значимість навколишнього світу визначається так само, як і в

грі. Якщо дитина хоче бути шофером, вона грається в шофера і малює себе в цій ролі. А тому важливо знати, що дитину захоплює, що привертає увагу: предмети і дії з ними, люди і їхні дії, взаємовідносини людей у їхній діяльності, події. Дитина-художник у цей період дуже схожа на дитину, що грається в режисерські ігри: вона і сценарист, і режисер, і той, що виготовляє іграшки-персонажі, і універсальний актор, і ведучий-коментатор графічного (чи виліпленого) спектаклю. Знання дитячих інтересів дає можливість конкретизувати мотив, стимулювати, пропонувати дітям більш дійові мотиви образотворчої діяльності. Варто бути готовим до того, що образотворча діяльність під впливом цього мотиву буде носити процесуальний характер; головне для дитини, як і в грі, – виразити себе, своє ставлення.

Б.М.Теплов підкреслював, що суттєва відмінність художньо-творчої діяльності – її спрямованість на результат, продукт.

Але «...спрямованість на продукт може виникнути в художній діяльності лише в тій мірі, в якій діяльність перестає бути чисто суб'єктивною діяльністю для себе і коли виникає інтерес до сприйняття результатів цієї діяльності іншими»³. **Допоки малюк співає для себе** – це діяльність музична (образотворча), але не художня. Лише на пізніших етапах, коли виникає потреба поділитися своєю піснею з іншими, впливати на інших, виникає спеціальна турбота про саму пісню, «про продукт» і його «якість». Повною мірою це положення можна віднести і до дитячої образотворчої діяльності. Правда, малюк досить рано починає показувати свої каракулі дорослому. Але в цьому звертанні бажання привернути увагу не стільки до малюнка (ліплення, аплікації), скільки до співпереживання того, що хвилює дитину. Пізніше власне малюнок або інший вид образотворчого мистецтва стає предметом спілкування. Однак в дошкільному віці ніколи не зникає мотив гри, – захопленість змістом образу (предметом, подією) та прагненням поспілкуватися із приводу цього змісту. І якщо, сприймаючи зрілий художній образ твору мистецтва, ми ідемо від осягнення форми до більш глибокого осягнення явища, суті, змісту, то при сприйманні дитячого малюнка необхідно бути завжди готовими до співпереживання в першу чергу задуму, задуманому змісту. Це важливо, тому що втілення образу завжди бідніше від самого задуму.³

---

^{3 3} Теплов Б. Т. Психологические вопросы художественного воспитания // Известия АПН РСФСР. – 1947. – №11. – С.18.

⁴В іншому разі нам важко буде спілкуватися з дитиною, а це означає, що можливості виховання не будуть використані повною мірою. Безумовно, при сприйманні малюнка (ліплення) наші почуття повинні бути щирими, але орієнтуватися спочатку на зміст образу, а потім на форму, яка підпорядкована змістові. Тобто вихователю необхідно уміти щиро співпереживати розгорнутим у малюнку баталіям, слухати спів птахів, жмуритися на сонечко, яке яскраво світить із неба і т. ін. Це важливо для підтримання прагнення дитини виражати свої враження в малюнку (ліпленні).

Зберігаючи та підтримуючи цей мотив, варто поступово формувати у дошкільників прагнення виконати зображення, яке б упізнавали інші люди та яке б вражало глядачів (було виразним). Тобто, щоб можна було побачити, про що розповідається в малюнку, відчути, який сердитий вовк, красива квітка, холодна зимонька-зима тощо.

Всі ці мотиви – суспільно спрямовані, у їх основі – потреба спілкування з людьми: дорослими і дітьми. Їх становлення і робить дитячу діяльність насправді художньою, близькою за змістом і значенням до зрілої діяльності.

Мотив вищого рівня – прагнення виконати зображення по-своєму, не так як інші. На цій основі у дитини з'являється мотив ще вищого рівня – потреба, бажання, прагнення займатися творчою діяльністю.

Н.П.Сакуліна не раз звертала увагу педагогів на необхідність «...провести їх (дітей) через етапи творчого процесу, дати їм можливість відчути радості і труднощі пов'язані із творчими досягненнями»⁴.

Таким чином завдання формування мотивів дитячої образотворчої діяльності ускладнюється: від формування мотивів неспецифічних до появи і розвитку специфічних прагнень виразити своє ставлення до світу та знайти взаєморозуміння в оточуючих, прагнення пережити почуття радості від вдалого самовираження та спілкування з людьми із приводу свого витвору (малюнка, ліплення). Формування таких мотивів узгоджується із пропозицією відомого психолога В.А.Петровського розвивати в дошкільному віці такі особливості особистості, як самоцінні прояви активності: «...прагнення пізнавати, удосконалюватися в діях, одержувати різноманітні переживання..., вступаючи в контакт зі світом»⁵.

Якщо педагог буде уважним до мотиваційної сторони діяльності

⁴Сакуліна Н. П. Рисование в дошкольном возрасте.– М., 1965.– С. 201.

⁵Психология воспитания/ Под ред. В.А. Петровского.–М.,1995.–С.8.

дітей, підтримки і стимулювання дійових мотивів, формування інших компонентів діяльності, то оволодіння певними видами образотворчої діяльності буде проходити більш ефективно, за більшої активності самої дитини.

У цих умовах встановлюються суб'єкт – суб'єктивні стосунки, дитина – суб'єкт своєї діяльності, а не істота, що пасивно підкоряється педагогу.

Суб'єктне ставлення дитини до оточуючого світу передбачає *уміння самотійно ставити мету (завдання) тієї чи іншої діяльності. Це і є друге завдання навчання.* Стосовно образотворчої діяльності постановка мети передбачає визначення теми зображення. Який же діапазон завдань стосовно формування названого компонента діяльності? Якщо мати на увазі заняття, то в основному дитина приймає мету, поставлену вихователем. Важливо ставити відповідне завдання: навчити розуміти, сприймати, приймати, утримувати і досягати мети (виконати завдання).

На заняттях, де діти самі визначають тему-мету, важливо вчити дітей самотійно ставити мету, утримувати і досягати її. Чим старша дитина і багатший її досвід, тим найрізноманітніші і навіть оригінальні (не повторені іншими дітьми) теми-цілі вона може ставити. Необхідно спонукати дітей до цього.

Отже, **можливий такий діапазон завдань:** *від прийняття, утримування, виконання теми-мети, поставленої педагогом, вести дітей до самотійної постановки теми-мети, утриманню і виконанню тем, причому з часом більш різноманітних (адекватних досвіду), оригінальних.*

Наступне завдання – це формування однієї із специфічних дій образотворчої діяльності – сприймання. Тобто навчання уміння розглядати предмети, явища так, як це необхідно для виконання образотворчого завдання: вдивлятися, виділяти частини, порівнювати із сенсорними еталонами форми, кольору, величин і на цій основі визначати відповідні ознаки предмета або явища. Щоб дитина могла виконувати ці дії самотійно, у змінених умовах, при сприйманні будь-якого предмета необхідно ставити завдання *формування узагальненого* (придатного у будь-яких випадках) *способу сприймання* (обстеження). Оволодіння цією дією і самодіяльне застосування його суттєво допомагає дитині знайти придатний спосіб зображення самотійно.

Образотворча діяльність можлива на рівні сенсорного сприймання. Відтак буде створено відносно грамотне зображення. Для створення художньо виразного образу необхідне емоційне

естетичне сприймання. Тобто важливо розвивати у дітей уміння помічати виразність форм, кольору, пропорцій і т. ін. та виражати при цьому відповідні почуття (Є.О.Фльоріна, В.Б.Космінська, Н.П.Сакуліна та ін.). для розвитку продуктивної творчості, виконання дітьми відносно неповторних робіт, дуже важливо *розвивати дитячу уяву уже в момент сприймання*. Індивідуальність образу народжується спочатку в індивідуальності бачення. Порівняння, уподібнення побаченого предмета, явища з іншим за певними схожими ознаками – це прояв уяви, незалежного, властивого художникам сприймання («Як молоком облиті стоять сади вишневі...»). Таке завдання необхідно ставити і вирішувати, безумовно, не тільки в рамках занять із образотворчої або мовної діяльності, а в системі всієї повсякденної роботи з дітьми.

Завдання формування у дітей сенсорно-естетичного бачення, безумовно, конкретизуються у різних вікових групах відповідно до завдань зображення.

Діти повинні оволодіти також процесом задумування образу, тобто умінням придумувати зміст образу, способи його втілення і наочно уявляти майбутній малюнок (Л.А.Раєва, Т.С.Комарова, Н.Б.Халезова, Є.І.Єзікеєва та ін.).

На які ж моменти у розвитку і формуванні процесу задумування у дошкільника варто звернути увагу? Г.Г. Григорьєва вважає, що **дуже важливим є:**

- Вчити дітей попередньо (до виконання) продумуванню змісту образу, способів послідовності його виконання;
- Формувати відносну стійкість задуму (не повинно бути абсолютної зміни задуму);
- Стимулювати активність, самостійність, ініціативу дітей у придумуванні змісту і способів зображення;
- Спонукаати дітей до створення різноманітних і відносно неповторних, оригінальних задумів;
- Активізувати уміння дітей «входити» в образ, зображувані обставини;
- Вчити дітей збагачувати попередній задум на основі спостережень, читання літератури, спілкування із творами образотворчого мистецтва і т. ін.

Не менш значимим завданням для педагога є формування в дітей власних зображувальних дій (Н.П.Сакуліна, Т.С.Комарова та ін.).

Про обмежені можливості засвоєння дітьми зображувальних умінь ми говорили раніше. Привчаючи дітей дошкільного віку

реалізувати свої задуми, педагогу доцільно поставити найпростіші зображувальні завдання та поступово підводити їх до більш правдивого зображення.

Однією із перших ознак, за допомогою якої можна пізнати предмет у зображенні, є *форма*. *Процес освоєння цього уміння є досить тривалим*. Спочатку збільшується кількість форм, які діти знають і передають в малюнку (ліпленні, аплікації). Затим педагог підвищує вимоги до точності передачі форми: навчивши зображувати узагальнену форму, близьку до геометричних фігур (кола, квадрата, прямокутника) та геометричних тіл (кулі, куба, циліндра, конуса), дітей навчають передавати характерну форму (напр., форма тіла риби близька до овальної, але і відмінна від неї). Надалі дошкільники зображують уже індивідуальну форму конкретної риби. Наступне освоєння способу передачі форми пов'язано із зображенням варіативних форм (форма одна, але пропорції різні).

Однією із зображувальних дій є *передача будови предмета* (розміщення частин у просторі). Предмет, як правило, складається із декількох частин. Складність у передачі будови визначається кількістю частин та характером їх розміщення. У ліпленні та аплікації будову предмета передати легше. У малюванні зробити це складніше, тому що виправити малюнок без шкоди для виразності складно.

Спочатку дітям доступне зображення предмета, в якому частини розміщені в простому чергуванні, симетрично (ялинка, гілочки будь-якого дерева). Складніша будова – несиметричне розміщення (частини розміщені зліва, справа, вгорі, внизу) освоюються ними пізніше.

Важливо навчити дошкільників *передавати пропорційні співвідношення в предметах*. У ліпленні, аплікації із готових форм діти починають освоювати це уміння із II молодшої групи. Спочатку їм пропонують дві частини: велику і маленьку (лялька-неваляйка тощо). Затим збільшують кількість частин, однакових за формою (сніговик із трьох кульок-кіл), але **різних за величиною або різних за формою і величиною**. Це завдання – одне із найскладніших, і навіть діти шестирічного віку не оволодівають ним повною мірою. Передача пропорцій вимагає тонкого, точного, розчленованого і одночасно цілісного бачення зображення, добре узгодженої роботи зору і руки.

Третім завданням навчання образотворчої діяльності є передача кольору. Діти оволодівають кольором як засобом виразності, передаючи спочатку відносно постійний колір предметів (ялинка, трава – зелені), затим колір предметів, що не мають

постійного характерного кольору (зафарбування) – транспорт, будинки; колір предметів, що змінюють зафарбування та мають різноманітну колористичну характеристику (квіти, ягоди – зелені та зрілі, листя на деревах у різні пори року тощо).

Дітей навчають також *розміщувати зображення предметів на площині аркуша*. Дошкільники не тільки оволодівають цими вміннями, але й навчаються використовувати їх у поєднанні, даючи багатогранну характеристику образів, надаючи перевагу окремим із цих засобів виразності у якості основних.

Освоєння цих образотворчих умінь проходить не тільки у напрямі кількісного накопичення, але й у напрямі узагальнення. Савиться завдання *формування узагальнених способів зображення*. Вирішується це завдання паралельно із загальними завданнями розумового розвитку дошкільників на основі формування системних знань. Узагальнення способів зображення дає дитині свободу і самостійність у діяльності.

Провідним напрямом у засвоєнні дітьми зображувальних дій є, розвиток здібності до усвідомленого їх вибору, варіативного застосування, доповнення відповідно до задуму. Збагачення зображення можливе на основі варіювання відомих графічних образів, а також на основі спостереження. Важливо при цьому розвивати у дітей і здібність винаходити, знаходити свої відносно неповторні способи зображення у відповідності до задуму. В іншому випадку кількісне накопичення знань, умінь і навичок перетвориться в механічне навчання окремих способів зображення і нецікавому малюванню «напам'ять» як на зразку.

Таким чином, ускладнення завдання навчання дітей способам зображення проходить одночасно у двох напрямках : від кількісного накопичення до засвоєння на більш високому якісному рівні:

- На рівні міцного, узагальненого, гнучкого варіативного способу дій, що застосовується вільно і самостійно в різному поєднанні, відповідно до задуму;
- Творчого пошуку власних оригінальних способів зображення.

Друга дія, яку засвоюють діти – це *контроль та оцінка* способів дій і одержуваного зображення (проміжного та кінцевого).

Усі ці завдання вирішуються в процесі різних типів і видів занять та в самостійній образотворчій діяльності дітей. Вони конкретизуються залежно від віку, змісту зображення, індивідуальних особливостей дітей та інших факторів.

Література: Основна: 1, 2, 6, 9, 11, 17, 21, 22, 25, 27, 31-33.

Додаткова: 1, 2, 6, 7, 9, 10, 12, 15-17, 19, 22.

КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ХАРАКТЕРИСТИКА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ ДІТЕЙ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У дошкільній педагогіці застосовуються різноманітні методи навчання. Вибрані методи повинні відповідати:

- загальній меті і завданням навчання;
- специфіці виду діяльності, якій будуть навчати і в процесі засвоєння якої відбуватиметься розвиток дітей;
- віковим та індивідуальним особливостям дітей.

Доктор педагогічних наук І.Я. Лернер запропонував систему загальнодидактичних (таких, що застосовуються стосовно будь-якого змісту) методів навчання, що забезпечують не лише засвоєння знань та умінь, а й розвиток пізнавальних здібностей дітей, їх творчих потенцій, емоцій, інтересів. Ці методи класифікуються за характером пізнавальної діяльності, в основі якої – рівень самостійності і творчої активності дітей у пізнанні нового.

Виділено **інформаційно-рецептивний метод**. Він спрямований на організацію і забезпечення сприймання, усвідомлення і запам'ятовування дітьми нової готової інформації.

Репродуктивний метод спрямований на закріплення, зміцнення, поглиблення знань, способів оперування знаннями; засвоєння способів діяльності, суть і зразок яких уже відомі.

Педагог добирає і моделює завдання, а учень виконує і відпрацьовує спосіб застосування знань, способи дії. Репродуктивний метод дає можливість формувати не лише конкретні знання, способи дій, але і узагальнені (одне і те ж саме завдання для багаторазового повторення; варіантні завдання, схожість яких із раніше засвоєним зразком легко пізнається). У процесі організації репродуктивно-варіативної пізнавальної діяльності формуються узагальнені знання, способи діяльності, а значить, і здібність використовувати їх оперативно в різних умовах.

Евристичний метод спрямований на поопераційне або поелементне навчання елементів та процесу творчої діяльності. Педагог включає дитину в пошук рішення не цілісного завдання, а окремих його елементів (наприклад, педагог повідомляє факти – висновки роблять діти; педагог ставить проблему – гіпотезу (припущення) висловлюють діти).

Евристичний або частково пошуковий метод є передумовою успішного застосування дослідницького методу, який передбачає самостійне розв'язання цілісних завдань (задач).

Вищеозначені методи, їх послідовне і комплексне поєднання в

педагогічному процесі орієнтовані на організацію пізнавальної діяльності із поступовим збільшенням частки самостійності і творчості дітей. Це загальнопрактичні методи, які можуть бути використані у процесі навчання будь-якого змісту, в тому числі й образотворчої діяльності. І.Я.Лернер зазначав, що **метод реалізується через систему прийомів.**

Стосовно образотворчої діяльності використовуються ті методи, які традиційно виділяються за джерелом знань: **наочні, словесні, ігрові, практичні (вправлення).** Розгляд цих методів необхідний нам для того, щоб кожен із них співвіднести із загальнодидактичними методами, а це означає, що необхідно дати їх характеристику із точки зору домінуючого характеру пізнавальної діяльності.

У зв'язку із завданнями розвивального навчання визначені місце і характер використання наочних та словесних методів і прийомів. Провідними, головними в навчанні образотворчої діяльності дошкільників є наочні методи. Серед наочних методів і прийомів виділяють такі: **спостереження, розгляд предмета (обстеження), зразок, показ картини, показ способів зображення і дій.**

Спостереження – один із провідних наочних методів навчання. Значний вклад у його розробку внесли Є.О.Фльоріна, Н.П.Сакуліна, Р.А.Раєва та ін. Спостереження визначається як цілеспрямоване сприймання реального світу, предмета чи явища в природному середовищі.

Цінність цього методу полягає в тому, що в процесі спостереження формується уявлення дитини про зображуваний предмет, явище, яке служить основою для наступного зображення. Спостереження, на відміну від інших методів і прийомів, формує яскраве «живе» уявлення про оточуючий світ. Завдяки цьому методу стає можливим формування однієї із найважливіших якостей особистості, що характеризує її пізнавальну сферу, – спостережливості. Саме ця характеристика особистості дає можливість людині самостійно набувати нові знання, стає основою для розмірковувань та висновків. В образотворчій діяльності, основою якої є сенсорний розвиток, спостереження стає однією із основних орієнтувальних дій. Метод спостереження спрямований на формування цієї дії. Одним із завдань у дошкільному віці є формування уявлень про зображуваний предмет, явище, яке служить основою для застосування всіх інших методів і прийомів.

У процесі застосування методу спостереження спостереження необхідно дотримуватися **таких вимог:** цілеспрямованість,

емоційність, небайдужість (інтерес) до сприймання та його осмисленість (усвідомленість), активність дітей, повторність спостереження із деякими уточненнями деталей, врахування вікових та індивідуальних особливостей дітей.

Вік дітей, новизна чи повторність спостереження конкретного явища, завдання майбутньої образотворчої діяльності мають суттєвий вплив на характер пізнавальної діяльності дітей у процесі спостереження. Все це повинен враховувати педагог у процесі підготовки та проведення конкретного заняття.

Існують також і певні особливості спостережень, які проводяться із дітьми різних вікових груп. Зміст спеціальних спостережень, що проводяться перед заняттями з образотворчої діяльності, повинен бути тісно пов'язаним із завданнями майбутніх занять. Це викликано тим, що в процесі зображення діти бачать образ живим тільки після безпосереднього емоційного спостереження. Це є особливо важливим у тому випадку, коли діти безпомічні у зображенні, менш здатні зобразити виразний образ.

Діти молодших груп сприймають добре ту тему, яка їм цікава, а також за наявності досвіду безпосереднього сприймання і якщо завдання (тема) відповідає найпростішим, доступним дітям зображувально-виразним засобам. А тому з малюками спостерігають явища і предмети в природній для них обстановці, прості за формою і по можливості яскраві за кольором. Як правило, виділяють одну - дві ознаки (наприклад, колір і ритм). Спостереження, які проводять із малюками, короткотривалі. Дітям не дається установка на послідує зображення, тобто педагог не говорить, із якою метою вони розглядають те чи інше явище (об'єкт, предмет), тому що діти не утримують у пам'яті це завдання в силу мимовільності протікання психічних процесів.

Діти четвертого року життя уже можуть малювати кульбабки, зображуючи голівки округлою плямою або окреслюючи і зафарбовуючи контур. Дехто уже передає елементарну будову – стебло. А тому в процес спостереження можна включити елементи обстеження: жестом – пальчиком окреслити голівки кульбабок (маленькі і великі). Можна звернути увагу дітей на густу і соковиту траву, де ще не вирости кульбабки. У решті підходів спостереження мало змінюється, але малюнки будуть виконуватися іншим способом. Малюки із власної ініціативи можуть доповнити образ виразними деталями, якщо спостереження було живим, емоційним і цікавим дітям.

І з дітьми 5-го року життя (середня група) спостереження може бути більш тривалим. При цьому необхідно виділити декілька ознак: колір, форму, будову, розміщення в просторі. Діти цього віку готові до більш активного сприймання, можуть відповідати на запитання, здійснювати елементарні порівняння та узагальнення. Можна організувати і повторне спостереження із ускладненням змісту і способів пізнання. По завершенню спостереження дітям можна повідомити про майбутнє малювання, порадити їм запам'ятати красу (наприклад, квітучого бузку), яка швидко минеться „облетить” і нам доведеться чекати такого дива до наступної весни.

Старші діти уже здатні до сприйняття мети спостереження, пов'язаного із наступним зображенням. Разом з тим, мету бажано повідомити після емоційного сприймання дошкільниками краси природи. Доцільно допомогти дітям «вихлюпнути» свої почуття і враження, виразити себе. Звичайно, такі здібності необхідно виховувати. Якщо ж діти емоційно глухі – завдання педагога показати своє ставлення, прилучити дітей до співпереживання, спонукати до пошуку слів, образів, порівнянь для вираження почуттів. Після цього запропонувати намалювати те, що спостерігали (наприклад, весняний пейзаж, квіти на луці), щоб цим дивом могли милуватися люди в будь-яку пору року.

У процесі спілкування із старшими дошкільнятами **можна формувати зображувальні уявлення**. Для цього, виділяючи якісь виразні ознаки об'єктів, можна запропонувати дітям подумати, як це можна намалювати, який матеріал краще використати, який колір паперу краще підійде. У момент спілкування доцільно спланувати майбутній малюнок. Таким чином дії сприймання і спостереження можна тісно пов'язати із процесом задуму. Задум будується на основі безпосередніх спостережень, а задум, що розвивається, стимулює додаткові спостереження.

Метод обстеження розроблявся в контексті досліджень проблем сенсорного виховання дітей дошкільного віку. **Мета сенсорного виховання** – формування у дітей способів раціонального, чуттєвого пізнання оточуючого світу на основі засвоєння сенсорних еталонів форм, кольору, величин. Дослідження проводились під керівництвом О.В.Запорожця та Л.А. Венгера.

У роботах Н.П.Сакуліної, Т.С.Комарової, Н.А.Курочкіної, Н.А.Алексєєвої, А.Є.Висоцької були розроблені проблеми взаємозв'язку сенсорного виховання і образотворчої діяльності (малювання, ліплення). У подальших психолого-педагогічних

дослідженнях проблем сенсорного виховання за основу бралися дослідження стосовно розумового виховання дошкільників (М.М.Поддяков).

Протягом останнього десятиріччя під керівництвом Ю.А.Лебедева та Л.В.Філатова групою науковців (С.М.Вейнерман, А.С.Большев, Ю.Р.Сілкін, П.Н.Тимофєєва, Г.Н.Рижова та ін.) досліджувалися проблеми сенсомоторного розвитку дошкільників на заняттях із образотворчого мистецтва. Разом із цим групою науковців (Л.А.Шестакова, М.А.Замураєва, Л.В.Андрєєва та ін.) розроблялися програми із сенсомоторної інтеграції в дошкільному віці, а також досліджувалися особливості формування системи сприймання, яка є базовою у пізнанні дитиною оточуючого світу і такою, що створює сприятливу основу для навчання.

Обстеження – цілеспрямоване аналітико-синтетичне сприймання предмета чуттєво-руховим і зоровим шляхом (Г.Г.Григорьєва).

Завдяки обстеженню предмета у дітей формується уявлення про нього, яке потім буде покладене в основу зображення. **Тобто сенс обстеження полягає у формуванні уявлень про зображуваний предмет.** Таким чином процес обстеження виступає одночасно і як метод навчання і як завдання навчання.

Г.Г.Григорьєва, визначаючи **структуру обстеження, виділяє в цьому процесі три послідовних етапи:**

Перший етап – цілісне емоційне сприймання предмета через певну виразну ознаку. Це, по-суті, естетичне сприймання, яке є характерним для початку творчого процесу в художній діяльності. (Наприклад, пухнасте жовте курчатко (іграшка), поважний гусак (картинка-ілюстрація), хитра лисичка, духм'яне яблуко і т.ін.).

Другий етап – аналітичне сприймання предмета, тобто послідовне виділення зображувальних ознак, частин і властивостей предмета. Порядок такого виділення і визначення відповідає послідовності зображення. Такий спосіб зображення диктується характерним і більш доступним дошкільнику способом зображення (наприклад, тулуб схожий на овал, голова – коло і т.ін.).

Аналітичний спосіб обстеження, смисл якого полягає у формуванні зображувального уявлення, можна записати в таку орієнтовну схему:

1. Виділяють і називають найбільшу частину предмета і її призначення.
2. Визначають форму цієї частини. По можливості вивчають

залежність форми від функції (призначення), умов життя (чому рибка овальної форми, чому у грузовиків довгий, прямокутний кузов, чому у будинка похилий дах і т.ін.).

3. Визначають положення цієї частини в просторі.
4. Затим виділяють іншу досить велику частину і вивчають її положення, форму, величину стосовно основної.
5. Виділяють колір, якщо зображення предмета не мимовільне, а виконується відповідно до натури.

Таким чином виділяються всі досить великі частини. Затим звертається увага на деталі. А також, за можливістю, – особливості форми, будови, положення в просторі, кольору пояснюються функціональним призначенням предмета або умовами життя, існування тварини, птаха та ін.

Третій етап знову передбачає цілісне емоційне сприймання предмета, таке що об'єднує уявлення, які виникли в процесі обстеження, в цілісний образ.

Звичайно, що в різних видах образотворчої діяльності обстеження має певну специфіку. Під час виконання *аплікації* із окремих частин використовуються ті ж самі прийоми обстеження, що і в малюванні, але обстежувальний жест пальчиком рекомендується здійснювати у протилежному напрямі – справа наліво (стосовно дітей), бо таким чином здійснюється вирізування.

Під час вирізування із паперу, складеного вдвоє, предметів симетричної форми у процесі обстеження важливо, щоб діти побачили симетрію в предметі (ваза, відерце, м'яч, квітка, листок і т.ін.). Після цього необхідно звернути увагу дошкільників на пропорції.

У процесі силуетного вирізування, яке є найважчим для дітей, перший етап обстеження такий же – цілісне сприймання.

Специфіка обстеження в процесі *ліплення* полягає в наступному: порядок операцій при обстеженні предмета в основному повторює їх порядок у ліпленні. У процесі пошуку способів обстеження конкретного предмета педагог повинен іти від доступних дітям способів зображення. Це означає, що педагог, іде від аналізу предмета і визначення найбільш раціонально (зручного) для дітей способу зображення до визначення способів обстеження. Коли продумані способи і послідовність ліплення, педагогу легше знайти способи обстеження. У дитини дещо інший шлях: спочатку обстеження, яке допомагає дитині розглянути, а затим уявити предмет, і лише на цій основі – засвоєння способу зображення. При

цьому створюється враження не тільки про суттєві ознаки предмета, але і про послідовність ліплення.

Способи обстеження залежать також від способів майбутнього зображення (з натури, за уявленням).

Під час зображення з натури предмет розглядають у тому ракурсі, в якому буде виконуватися зображення. При цьому необхідно фіксувати увагу дошкільників на видимих частинах (при збереженні в цілому структури обстеження).

У процесі зображень за уявленням важливим є те, щоб діти могли «побачити» не тільки основні форми предмета, будови, але і їх можливі варіанти. Для цього можна підібрати та обстежити з дошкільниками не один, а декілька предметів, фіксуючи увагу на їх варіативності (різні яблука, різні види грузовиків і т.ін.). Н.П.Сакуліна звертає увагу педагогів на необхідність добору для обстеження натуральних предметів (овочі, фрукти, квіти, гілочки і т.ін.).

Обстеження іграшок, скульптур, що зображують тварин і птахів, необхідно проводити лише після спостереження їх у живій природі, якщо є така можливість. Важливо, щоб діти уявляли образ «живим», виразним, не статичним. У міру оволодіння дітьми образотворчою діяльністю збагачується запас засвоєних ними способів зображення. Можливість їх застосування нерідко призводить дітей до пасивності стосовно дальшого спостереження життєвих явищ та їх використання при створенні зображення. Дитина часто задовольняється наявним запасом графічних образів. Зв'язок зображення із попереднім спостереженням порушується. Одним із завдань керівництва образотворчою діяльністю є розвиток у дітей потреби постійно використовувати сенсорний досвід, збагачуючи його шляхом спостереження.

Це стає можливим лише тоді, коли пред'являються певні вимоги до якості зображення. Останнє досягається прилученням дітей до оцінки зображень.

Оволодіння способами зображення і способами сприймання поступово формує у дітей специфічні риси художнього сприймання, коли дитина, розглядаючи певний предмет, починає уявляти способи його зображення, форми, кольори і т.ін.

Розгляд картин і книжкових ілюстрацій – широко застосовуваний метод у процесі навчання дітей образотворчої діяльності. З якою метою його використовують? Г.Григор'єва застерігає дорослих: «У жодному разі ні картину, ні ілюстрацію не

можна пропонувати дітям для прямого наслідування». Це опосередкований метод навчання, який застосовується в основному в системі попереднього формування уявлень і задумів. У тих випадках, коли немає можливості познайомити дітей із предметом або явищем у процесі безпосереднього сприймання, використовують картини або ілюстрації. Їх можна використовувати і після спостереження з метою оживлення, уточнення, збагачення уявлень. Наприклад, спостереження за рибками в акваріумі можна доповнити розглядом їх зображень в атласі із біології чи в ілюстрованій енциклопедії для дітей. Фіксований спосіб зображення на картині дає можливість розглянути деталі, які важко сприйняти в натуральному предметі.

Картини (предметні, сюжетні), ілюстрації можна використовувати для збагачення дітей деякими способами зображеннями, доступними для них. Доцільно продемонструвати колорит осені, зими в картинах різних художників, щоб діти краще зрозуміли цей спосіб виразності. Дітям дуже важко дається засвоєння способів передачі руху в малюнку. Є картини, ілюстрації, на яких можна побачити досить прості способи зображення руху, які діти легко розуміють та засвоюють. Це збагачує їх зображувальний досвід новими графічними образами. На картині можна показати доступний спосіб зображення простору, землі і неба, спосіб передачі тримірного простору на двомірній поверхні аркуша: елементарна побудова малюнка із виділенням композиційного центру (головне зображується більш масштабно, те, що розміщено ближче, зображується внизу аркуша, а те, що далі – вгорі).

У процесі навчання ліплення картина може бути використана безпосередньо і на занятті. Площинне зображення не дає прямого зразка і тому не буде прийомом механічного навчання. Дитина сама повинна знайти прийоми об'ємного зображення. Добре, якщо картина демонструє один і той же предмет у різних положеннях. Таким чином, цей метод навчання дає можливість формувати уявлення про зображуваний предмет, явище, збагачує зображувальний досвід дошкільників деякими доступними способами зображення (на певному етапі навчання).

До картин, які використовують у роботі з дошкільниками, ставляться такі **вимоги**:

- ясне, чітке зображення, краще на „чистому” локального кольору фоні;
- композиційна простота і доступність змісту (простіше, ніж для спеціального розгляду як твору мистецтва);

– реалістичність зображення.

Не варто змішувати розгляд картини, ілюстрації як методу навчання із розглядом творів мистецтва на спеціальних заняттях.

Зразок – це те, що діти повинні наслідувати у процесі виконання різних видів завдань на заняттях. У методичній літературі до зразка відносять роботу, виконану вихователем, іграшку, скульптуру малих форм (у ліпленні), навіть картини.

Поскілки розгляд картин, обстеження предметів, у тому числі іграшок і малої скульптури, – самостійні методи навчання, то під зразком Г.Григор'єва рекомендує **розуміти роботу, виконану вихователем та запропоновану для наслідування**. Тривалий час у практиці зразок використовувався як провідний метод навчання. Зловживання зразком на шкоду іншим основним методам навчання, таким, як спостереження, розгляд (обстеження) предметів та ін., стало причиною низького рівня образотворчої діяльності дітей. Видима легкість, відносна грамотність виконання робіт майже всіма дітьми протягом заняття привертала увагу вихователів до цього методу навчання. Як справедливо зауважила Н.П. Сакуліна, діти, малюючи за зразком, малювали за баченням педагога і не навчалися **найголовнішому умінню в образотворчій діяльності – умінню бачити предмет, явище**. Результати такого навчання проявлялися не тільки в одноманітності, малій виразності дитячих робіт, але і в тому, що найважливіше, у невмінні дітей самостійно зобразити будь-який нескладний предмет, навіть подібний до того, який уже вчили зображувати.

Спеціально організовані спостереження, розглядання та обстеження предметів, врахування та активізація дитячого досвіду роблять застосування зразка в предметному і сюжетному малюванні непотрібним.

В аплікації, декоративному малюванні зразок є ефективним прийомом, а в конструюванні – і методом навчання.

Прийом показу практичних способів зображення (способів дій) – один із важливих у навчанні дошкільників. Відомо, що показ у старших групах займає менше місця, ніж у молодших. Залежно від повноти показу способу зображення розрізняють показ **повний і частковий**. Показ може бути **загальним та індивідуальним**. Причому індивідуальний показ може проходити у формі спільної дії педагога і дитини. Крім того, розрізняють показ педагога і показ способу зображення (дії) дитиною.

Показ використовується під час ознайомлення з технікою

роботи, з новими способами зображення. Показ технічних прийомів співпадає із засвоєнням дітьми способів зображення предмета чи складання візерунка. Застосування показу на перших та наступних заняттях принципово відрізняється. Коли предмет певної форми зображується вперше, показ здійснює педагог (після відповідного обстеження). Безперечною умовою є пояснення взаємозв'язку способу зображення і руху руки по контуру при обстеженні. На наступних заняттях, де зображуються предмети тієї ж форми, до показу способу дій залучаються діти.

Таким чином, прийом показу може входити до структури як інформаційно-рецептивного, так і репродуктивного методів. Якщо ж організувати пошукову діяльність і діти можуть демонструвати знайдені ними варіанти зображення, то показ своїх знахідок дітьми входить до структури евристичного методу, тому що в ситуацію пошуку включаються всі діти, а показ виступає ніби публічна демонстрація одного із варіантів зображення.

Бесіда. Разом із наочними методами навчання образотворчої діяльності широко застосовуються словесні методи і прийоми (бесіда, пояснення, запитання, схвалення, порада, оцінка дій і результату, художнє слово, розповідь).

Фізіологічною основою єдності словесних і наочних методів навчання є вчення І.П.Павлова про взаємозв'язок роботи двох сигнальних систем.

Одним із провідних словесних методів навчання образотворчої діяльності є бесіда. **Бесіда на заняттях із образотворчої діяльності – це організована педагогом розмова, під час якої вихователь, користуючись запитаннями, поясненнями, уточненнями та іншими прийомами навчання, сприяє формуванню у дітей уявлень про зображуваний предмет чи явище і способи його відтворення в малюнку, ліпленні, аплікації, конструюванні.** Специфіка методу бесіди передбачає максимальне стимулювання дитячої активності. Саме тому бесіда знайшла широке застосування як метод розвивального навчання образотворчої діяльності.

Бесіда використовується зазвичай у першій частині заняття, коли стоїть завдання формування зображувального уявлення, а також – у кінці заняття, коли необхідно допомогти дітям розглянути (побачити, проаналізувати) свої роботи, відчувати їх виразність і красу, виявити позитивні досягнення та певні недоліки. Технологія бесіди залежить від змісту, виду заняття, конкретних дидактичних завдань.

У процесі сюжетного малювання, коли дітей навчають

передавати сюжет, у процесі бесіди необхідно допомогти дітям уявити зміст зображення, композицію, особливості передачі руху, кольорову характеристику образу, тобто продумати зображувальні засоби для передачі сюжету. Педагог уточнює з дітьми деякі технічні прийоми роботи, послідовність створення зображення. Залежно від змісту зображення (за літературним твором, на теми із оточуючої дійсності, на вільну тему) методика проведення бесід має свою специфіку. Так, на заняттях із малювання (ліплення) за темою літературного твору необхідно разом із дітьми пригадати його основну думку, ідею; емоційно оживити образ (прочитати частину вірша, казки), дати характеристику зовнішнього образу персонажів; пригадати їхні взаємовідносини; уточнити композицію, прийоми і послідовність роботи.

Малювання (ліплення) на теми оточуючої дійсності вимагає оживлення життєвої ситуації, відтворення змісту подій, обстановки, уточнення виразних засобів: композиції, деталей, способів передачі рухів і т.ін., уточнення прийомів і послідовності зображення.

Щодо малювання (ліплення) на вільну тему необхідно організувати попередню (підготовчу) роботу з дітьми. У ході бесіди педагог оживляє дитячі враження. Затим він пропонує деяким дітям пояснити їх задум: що вони намалюють (виліплять), як будуть виконувати роботу (що зобразять спочатку, а що потім), щоб вона була зрозуміла іншим, де розташують ту чи іншу частину зображення тощо. Вихователь уточнює деякі технічні прийоми роботи. На прикладах розповідей дітей педагог ще раз навчає дошкільників способів задумування образу.

На заняттях, де змістом зображення є окремий предмет, бесіда часто супроводжує процес його розглядання (обстеження). У цьому випадку в процесі бесіди необхідно викликати активне осмислене сприймання предмета дітьми, допомогти їм усвідомити особливості його форми, будови, визначити своєрідність кольору, пропорційних співвідношень і т. ін. Характер, зміст запитань педагога повинні націлювати дітей на встановлення залежностей між зовнішнім виглядом предмета і його функціональним призначенням або особливостями умов життя (харчування, пересування, захист). Виконання цих завдань є не самоціллю, а засобом формування узагальнених уявлень, необхідних для розвитку самостійності, активності, ініціативи дітей при створенні зображення. Рівень розумової та мовної активності дошкільників у бесідах такого виду тим вищий, чим багатший їхній досвід.

На заняттях із конструювання та аплікації, де предметом обстеження і бесіди часто є зразок, передбачають також великий рівень розумової, мовної, емоційної та, по можливості, рухової активності дітей.

У кінці заняття необхідно допомогти дітям відчутти виразність образів, які вони створили. Навчання уміння бачити, відчувати виразність малюнків, ліплення, конструкцій – одне із важливих завдань, що стоїть перед педагогом. При цьому характер запитань і зауважень дорослого повинен забезпечити певний емоційний відгук дітей.

У старших групах у процесі бесіди педагог підводить дітей до самостійного встановлення залежності виразності образу від способів дій. Зміст запитань у ході перегляду та аналізу дитячих робіт змінюється залежно від способів створення зображення (по пам'яті, за уявленням, з натури), від змісту зображення (візерунок, сюжет), від віку дітей.

Вікові особливості впливають на зміст бесіди, на рівень активності дітей. Залежно від конкретних дидактичних завдань характер запитань змінюється. В одних випадках запитання націлюють на описання зовнішніх ознак об'єкта, що сприймається, в інших – на пригадування і відтворення, на узагальнення та висновки. Із допомогою запитань педагог уточнює уявлення дітей про предмети, явища, про способи їх зображення. Запитання використовуються в загальній бесіді та індивідуальній роботі з дітьми в ході занять. Вимоги до запитань мають загальнопедагогічний характер: доступність, чіткість і ясність формулювання, лаконічність, емоційність.

Пояснення – словесний спосіб впливу на свідомість дітей, який допомагає їм зрозуміти і засвоїти, що і як вони повинні робити під час занять і що повинні одержати в кінцевому результаті. Пояснення даються в простій і доступній формі одночасно всій групі дітей або окремій дитині. Пояснення часто поєднуються із спостереженням, показом способів і прийомів виконання роботи. Порада, вказівка використовується в тих випадках, коли дитина відчуває труднощі у створенні зображення. Н.П.Сакуліна справедливо вимагала не поспішати із порадами та вказівками. Діти із сповільненим темпом роботи, але здатні самостійно знайти правильне рішення, часто не потребують підказки, поради, вказівок. У даному випадку порада не сприяє росту самостійності та активності дітей.

Нагадування у вигляді коротких вказівок – важливий

методичний прийом навчання. Зазвичай його використовують перед початком процесу зображення. Найчастіше мова йде про послідовність роботи. Цей прийом допомагає дітям своєчасно почати роботу (малюнок, ліплення, аплікацію тощо), спланувати та організувати діяльність.

Заохочення – методичний прийом, який, на думку Є.О.Фльоріної та Н.П.Сакуліної, необхідно якомога частіше застосовувати в роботі з дітьми. Цей прийом вселяє в дітей впевненість, викликає в них бажання виконати роботу добре, відчуття успіху. Відчуття успіху спонукає до діяльності, підтримує активність дітей, а відчуття невдачі має зворотний вплив. Зрозуміло, що чим старші діти, тим більш активно обґрунтованим повинно бути переживання успіху.

Художнє слово широко застосовується на заняттях з образотворчої діяльності. Художнє слово викликає інтерес до теми, змісту зображення, допомагає привернути увагу до дитячих малюнків. Ненав'язливе використання художнього слова в процесі заняття створює емоційний настрій, позитивно налаштовує на роботу, оживлює образ.

Словесні методи і прийоми навчання в процесі керівництва образотворчою діяльністю невіддільні від наочних, ігрових та практичних (вправлення у малюванні, ліпленні, аплікації тощо).

У тих випадках, коли у дітей наявні уявлення про зображуваний предмет, явище, сформовані раніше, дошкільники володіють відповідними уміннями, словесним методам на заняттях відводиться більше місця. Наприклад, педагог частіше застосовує запитання, пояснення з метою формування зображувального уявлення.

Таким чином, всі вищевказані методи і прийоми мають свою специфіку і застосовуються у найрізноманітніших поєднаннях, залежно від вікових особливостей дітей, мети і завдань розвитку, навчання і виховання та інших факторів.

Література: Основна: 1, 5, 6, 10, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 29, 32, 33. Додаткова: 1-5, 8-10, 12, 15, 19, 20, 22, 23.

ГРА В СИСТЕМІ НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Особливе місце в керівництві дитячою образотворчою діяльністю належить ігровим прийомам.

Необхідність використання гри у процесі навчання дітей дошкільного віку – істина, яка стала аксіомою. Те, що діти легко навчаються «граючись», помітили і довели великі педагоги: К.Д.Ушинський, Є.І.Тихеева, Є.М.Водовозова, С.Ф.Русова та ін. Велика заслуга у розробці проблеми належить Є.О.Фльоріній, Н.П.Сакуліній, Р.І.Жуковській, Є.І.Радіній, З.М.Богуславській та ін.

У низці психологічних досліджень, проведених під керівництвом А.Н. Леонтьєва і О.В. Запорожця, виявлено, що такі психічні процеси, як відчуття (Г.В.Ендовіцька), сприймання (З.М.Богусловська), пам'ять (Л.І.Зінченко), увага (З.М.Істоміна), уява (Г.Д.Луков), процеси мислення (О.В.Запорожець, З.В.Мануйленко, Я.З.Неверович), протікають найбільш успішно у грі. А.Н. Леонтьєв підкреслює, що навчальна діяльність дошкільників повинна спиратися на «ненавчальний контекст» діяльності, тобто на мету і мотиви тих видів діяльності, які розвиваються раніше.

Дослідження З.М.Богуславської, спеціально присвячені вивченню особливостей учіння дошкільників, показало, що інтерес, активне ставлення до навчального матеріалу найлегше проявляється у дітей до 5 років у тому випадку, коли цей пізнавальний матеріал включається в ігру, практичну або образотворчу діяльність. У цьому випадку виникають мотиви «конкретних дій». Причому ігрові мотиви, як зазначає З.М.Богуславська, виявились більш дійовими, ніж мотиви будь-якої іншої практичної продуктивної діяльності.

Всіма дослідниками навчальний (научуючий) ефект гри пояснюється яскраво вираженим інтересом дітей до гри. Саме тому гру можна використовувати «... як механізм переведення вимог дорослого у потреби самої дитини» (Л.І.Божович).

Вихователь повинен знати суттєві особливості ігрових методів і прийомів навчання, їх принципову відмінність від інших методів і прийомів, враховувати знання дітей про оточуючий світ, їх інтереси до різних явищ життя, ігровий досвід дітей та чітко проявляти завдання керівництва образотворчою діяльністю, а відтак, і конкретні завдання використання ігрових прийомів на кожному занятті.

Розглянемо всі ці умови більш детально. Отже, яка ж

специфіка ігрових прийомів навчання? З одного боку, як і всякі прийоми, вони повинні бути спрямовані на розв'язання дидактичних завдань. Із іншого, **за своїм характером повинні бути максимально схожими на справжню гру, мати її суттєві ознаки.** Характеристика ігрових прийомів навчання ґрунтується на психологічних роботах А.М. Леонт'єва, Д.Б. Ельконіна, С.Я. Новосьолової, Е.В. Зворигіної, Н.Я. Михайленко та ін. Це тим важливіше, що на відміну від «справжньої» вільної гри, гру на занятті пропонує педагог. А тому однією із ознак ігрового прийому повинно бути ігрове завдання.

Ігрове завдання в цих прийомах – своєрідне формування, визначення мети майбутніх ігрових дій. Наприклад, вихователь говорить дітям: «Побудуємо для машини гараж» або: «Покличемо Петрушку в гості»; «Подумайте, як можна допомогти зайчикові перейти через річку»; «Чим ми будемо пригощати гостей?» тощо.

У процесі використання ігрового прийому може збільшитися кількість ігрових завдань. Таким чином відбувається розвиток ігрового задуму.

Інколи педагог обмежується лише постановкою ігрового завдання («Зробимо Петрушці фотографію»), а потім на занятті іде звичайна навчальна робота. Виходить, що дітям пообіцяли гру, але сама гра не відбулася. Сталося це тому, що в такому ігровому прийомі не виявилось найголовнішого – ігрових дій, через які здійснюється будь-яка гра. А тому ігрові дії є обов'язковою, однією із найважливіших ознак ігрових прийомів навчання. За їх допомогою і вирішується цікаве для дітей ігрове завдання. Тому, щоб допомогти зайчикові перебраться через річку, діти виготовляють човники (аплікація або конструювання), «садять» у них зайчиків, «пливуть» по річці, «виходять» на другий берег. Човники із «кривими вітрилами» можуть перекинутися, у них «зайчики не хочуть сідати». Діти ремонтують такі човни (тобто удосконалюють способи їх виготовлення).

У тих випадках, коли діти захоплені подіями, що відбуваються на занятті, коли у них наявний визачений об'єм знань, вражень про певне явище, вони можуть самі ставити нові завдання, придумувати ігрові дії і способи їх виконання.

В умовах ігрової дії народжується уявна ситуація «ніби-то» (А.М.Леонт'єв). Смысл дії відповідає реальному («Засвітити вогні на ялинці...»), а операція, що реалізує цю дію, виконується відповідно до наявного матеріалу (вирізані кульки з кольорового паперу, тички

для малювання різнокольоровими фарбами кольорових кульок і т. ін.

Таким чином – ігрові прийоми – це способи спільного (педагога і дітей) розвитку сюжетного-ігрового задуму шляхом постановки ігрових завдань і виконання відповідних ігрових дій, спрямованих на навчання і розвиток дітей.

При розробці ігрових прийомів важливо враховувати не лише зміст і логіку ігрових дій, але і відповідність їх логіці і смислу реальних життєвих ситуацій. Інакше це будуть надумані і неприродні прийоми. Наприклад, має нелогічність, а тому і невиправданість ігровий прийом, коли на заняття приходить ведмедик і приносить бочечку із стрічками та просить їх розглянути, а потім намалювати. У цьому випадку краще було б використати ляльок, які збираються на свято, одягають українські строї та віночки із стрічками. Тоді дітям було б зрозумілим їхнє прохання намалювати різнокольорові стрічки, рівні, непом'яті, ніби-то вигладжені праскою.

Ігровий прийом буде цікавішим та ефективнішим у тому випадку, коли будуть застосовуватися різноманітні за змістом ігрові дії. А тому вихователі, придумуючи їх, повинні орієнтуватися на зміст відповідних життєвих ситуацій і особливості поведінки при цьому людини (тварини, птаха). Якщо ж в ігрових прийомах використовуються іграшки (замінники), що зображують неживі предмети, необхідно знати особливості їх використання в реальних ситуаціях (замість ложки – паличка).

Таким чином, у кожному ігровому прийомі повинні бути ігрові завдання та ігрові дії. Їх зміст продумується педагогом, але обов'язково із врахуванням знань дітей про оточуюче та їхніх інтересів. Від цього залежить зміст, кількість, різноманітність, логіка ігрових завдань і дій. Якщо ця умова не враховується педагогом, то дитина фактично не приймає запропоновану дорослим ігрову ситуацію, швидко втрачає інтерес до неї, а ігровий вплив на дітей при цьому малоефективний.

Не менш важливо при розробці ігрових прийомів враховувати ігровий досвід дітей та професійно створити справжні ігрові взаємовідносини, не вихолощуючи ігрову суть зайвим дидактизмом. Необхідно, щоб сам педагог емоційно і зацікавлено (як діти) реагував на все те, що відбувається, виявляючи при цьому найрізноманітніші почуття: здивування, захоплення, радість або співчуття, засмученість, печаль (відповідно до змісту зображуваної ситуації). При цьому необхідно пам'ятати про почуття міри у їх використанні, розумному

поєднанні ігрових і ділових стосунків, плавному, непомітному переході від гри до прямого навчання і навпаки, тобто необхідно дотримуватися культури вираження почуттів.

Вихователь повинен пам'ятати, що гру під час заняття він використовує не заради розваги, а з метою керівництва художньою образотворчою діяльністю, щоб процес малювання був радісним, сприяв розвитку почуттів, уяви, творчості. А тому ігрові прийоми навчання повинні бути спрямовані на розв'язання конкретних завдань заняття та відповідати цим завданням.

Ігрові прийоми, які використовуються у процесі керівництва образотворчою діяльністю добираються педагогом із врахуванням особливостей гри дітей, логіки її розвитку, з одного боку, і особливостей образотворчої діяльності – з другого. Тільки в такому випадку керівництво буде безболісним і ефективним. Це особливо є необхідним у керівництві творчою діяльністю, вплив на яку повинен бути, по можливості, непомітним для дитини, обережним у плані збереження дитячих почуттів, настрою.

Всі ігрові прийоми умовно можна поділити на дві великі групи: сюжетно-ігрові ситуації за типом режисерських ігор і сюжетно-ігрові ситуації із рольовою поведінкою дітей і дорослих.

Розглянемо спочатку, як ігрові прийоми диференціюються за характером ігрового матеріалу.

Сюжетно-ігрові ситуації за типом режисерських ігор розгортаються із приводу іграшок, яких-небудь предметів, штучного (викидного) чи природного матеріалу та інших об'ємних або площинних предметів. Дитина і вихователь діють із ними, як в режисерських іграх. Інші ігрові ситуації цього типу розгортаються з приводу малюнка (намальоване зображення більш умовне, і можливості активної дії з ним більш обмежені). Діти і вихователь діють і як сценаристи, і як режисери, і як актори.

Приєм обігрування предметів або іграшок (об'ємних і площинних), картин-панорам, природного, штучного матеріалу досить поширений. Обіграти можна навіть зображувальні матеріали (глину, фарби, олівці, пензлики і т.ін.). адже із пензликом, олівцями та фарбами можна розмовляти, радитись, вчити їх малювати («бігати» по рівній доріжці, вчити «вишивати» серветку, «кататися» з гірки, «стрибати» як зайчик тощо).

Приєм обігрування іграшок, предметів добре сприймається

дітьми, через те що враховує інтерес до предметів та дій із ними.

Використовуючи цей прийом, можна враховувати інтереси дітей, які з віком поступово змінюються та ускладнюються. Це ті інтереси, які лежать в основі природних ігор: до людини, її дій (мама, бабуся, тато, лікар, перукар і т. ін.); казкових героїв, популярних героїв мультфільмів і їх дій; до спілкування з улюбленими образами, героями. А тому такий прийом як обігрування іграшок може бути використаний і в роботі із найстаршими дошкільниками. Варто при цьому пам'ятати, що при збереженні інтересу до іграшки (предмета) у старших дошкільників превалює інтерес до спілкування людей, їх взаємодії між собою. Це обов'язково необхідно враховувати під час обігрування іграшки (предмета). Наприклад, на занятті у старшій групі появляється Буратіно-мандрівник, веселий і хитрий. Виявляється, що він заблукав у місті, де живуть діти, і нічого не встиг роздивитися, але чув, яке це красиве і цікаве стародавнє місто. Йому уже час їхати додому, а він засмучений тим, що нічого не побачив. Вихователь радиться із дітьми, просить подумати, як можна швидко, на одному занятті показати Буратіно місто. Діти малюють для нього найцікавіші та улюблені місця у місті. А потім вони разом із Буратіно мандрують по намальованому місту.

Другий прийом – обігрування зображення. Залежно від того, обігрується закінчене або ще незавершене зображення, необхідно розрізняти обігрування готового (уже виконаного) зображення і сюжетно-зображувальну гру із незакінченим (створюваним) зображенням.

Що ж складає собою прийом обігрування готового (завершеного) зображення? Як правило, цей прийом застосовується по закінченню ліплення (малювання, конструювання). Одержане зображення використовується при цьому як своєрідний ігровий матеріал (а в окремих випадках і як навчальний – для лічби, порівняння за розміром, кольором, придумування розповіді, казки і т. ін.). Зміст ігрових дій залежить від змісту зображення. Якщо зображена пташечка, то вона може «літати», «сідати» на дерево, гілочку, в гніздечко, «пити» водичку, «клювати» зернятка тощо. Наприклад, дитина намалювала доріжку, а потім виліпила Колобка, який буде котитися по доріжці і т. ін.. Таким чином зміст ігрових дій визначається змістом дій, що здійснюються з цим предметом у реальному житті. А способи виконання цих дій можуть бути різними, найбільше вони залежать від того, яким є це зображення – об'ємним

чи площинним. Наприклад, якщо відтворюється схема руху, вихователь бере в руки поробку, виконану дітьми, і відтворює ритм, траєкторію руху (зайчик стрибає, колобок котиться, літак летить). Малюнок можна обіграти також і за допомогою іграшок. Наприклад, на намальовану галявину із квітами і травою прибіг зайчик, пробує смачну травичку; бджілка (метелик) літає від квіточки до квіточки, сідає на неї, збирає мед (п'є солодкий сік) тощо. За допомогою мови, діалогів передаються взаємовідносини між зображеними персонажами. Інколи ігрові дії зовнішньо виражаються лише в слові. Наприклад, діти намальовали парк (осінній, зимовий, літній). Педагог пропонує їм ніби-то піти погуляти по доріжці парку, посидіти на лавочці (на травичці), послухати голоси природи (спів птахів, шелест листя), погрітися на сонечку, понюхати запахи квітів і трав, захватися за кущик, скуштувати ягоди і т. ін..

Дорослий під час використання цього прийому повинен діяти, орієнтуючись на ігровий досвід дітей, на ті способи виконання дій, які дітям найцікавіші та доступніші.

Спеціально організоване обігрування дитячих робіт дає можливість педагогу жваво, переконливо та цікаво провести їх аналіз та оцінку. Досить важливо при цьому, щоб ігрові дії не лише викликали інтерес до продукту діяльності, але і допомагали виявити його переваги та недоліки, допомогли виявити причини невдач та успіхів. Навіть найменші діти розуміють, чому Колобок «скотився» із намальованої доріжки і заблукав у лісі, – доріжка «йде» з гірки, а ліс густий і темний. Під час такого аналізу ніхто із дітей не ображений, крім цього, вони не тільки розуміють, що у них не вийшло, але й охоче повторюють зображене, виправляючи недоліки.

Педагог може використовувати і такий прийом, як обігрування незакінченого (ще тільки створюваного) зображення. Його можна назвати **сюжетно-зображувальною грою**. Цей прийом спрямований на керівництво процесом зображення, а тому він ніби супроводжує його. Вихователь ставить такі завдання: ігровий аналіз створюваного образу, дальший розвиток задуму дітей, стимулювання зображувальних способів його виконання.

Способи виконання ігрової дії у цьому випадку різноманітні. Вони можуть бути виражені словом. Так, вихователь, побачивши намальовану дівчинку в довгій шубці, запитує її: «Ти не замерзла без шапки (рукавичок)?», таким чином ненав'язливо підказуючи малоініціативній дитині можливість розвитку задуму і виконання

більш виразного малюнка. Розглядаючи курчатко, яке виліплює дитина, вихователь жестом зображує як сиплються зернятка, примовляючи при цьому: «Ціп-ціп-ціп» і дивуючись, чому курчатко не клює зернят. Нарешті, вони разом із дитиною догадуються: важко клювати – дзьобик маленький (тупий тощо). Разом вони думають, що ж необхідно зробити. Тільки встигли виправити помилку, як курчатко почало весело клювати зернятка, навіть ненароком клюнуло вихователя за палець. Дітей розсмішує така ситуація, і звичайно, ніхто із них не забудеться застосувати правильний прийом заціпування дзьобика у птахів.

Часто педагог пропонує такі ігрові завдання, розв'язання яких дає можливість дитині збагатити задум, зробити зображення більш виразним. Захоплена грою, дитина уже сама ставить нові ігрові завдання, вирішуючи їх зображувальним способом (надіну дівчинці шапочку, рукавички). Процес такого спільного обігрування образу, який пов'язаний із його аналізом, спрямований на виявлення можливостей дітей, в тому числі і творчих.

Під час виконання сюжетного малювання (аплікації, ліплення) ігровий прийом стимулює втілення сюжету в основному зображувально-ігровими діями. Наприклад. Діти «садять» дерева, квіти, «будують» будинки, «їдуть» у вагончиках і т. ін.

У процесі керівництва образотворчою діяльністю можливе застосування **другої групи ігрових прийомів із рольовою поведінкою дітей і дорослих**. Дітям пропонуються ролі художників, гончарів, фотографів, мультиплікаторів, будівельників, продавців, моряків, пілотів, молодшим малюкам – роль зайчиків, метеликів, лисички, колобка, вовка, ведмедя і т. ін. Виділення ігрового прийому із елементами рольової поведінки обумовлено особливостями розвитку гри. Однак в тій чи іншій ролі дитину захоплюють різноманітні дії людини (ігрового персонажу), або взаємовідносини. Залежно від цього будується і зміст ігрового прийому. Враховуючи знання дітей, їх інтереси, уподобання, рівень гри у групі, вихователь розробляє певні ігрові прийоми. Спочатку педагог викликає у дітей інтерес до ролі, бажання її взяти на себе. Старшим дітям до початку заняття можна показати сервіз (для ляльок), із якого ляльки розгубили (розбили) частину посуду. Тепер вони не можуть зустріти гарно гостей, бо не вистачає всім чашок і блюдечок, вихователь пропонує дітям подумати, яким чином можна допомогти лялькам. Після самостійного (або підказаного) рішення виліпити посуд дітям

можна запропонувати погратися в майстрів-гончарів і виліплювати так само красиво, як справжні гончарі. Вихователь разом із дітьми пригадує про те, що перш, ніж ліпити посуд, гончар обдумує, який посуд він буде ліпити і для чого, а також як він це виконає найкраще. Тільки в такому випадку діти можуть виліпити виріб швидко і добре, не псуючи матеріалу (обґрунтування попереднього задумування та планування послідовності роботи).

Деяким художникам-майстрам пропонують розповісти, який посуд вони придумали. Це необхідно робити з метою демонстрації і навчання дітей задумування образу. У процесі ліплення майстри можуть радитися один з одним та спостерігати роботу інших, якщо в цьому є необхідність. Вихователь, керуючи процесом ліплення, може інколи брати на себе роль головного майстра і від його особи радити, запитувати, оцінювати, допомагати дітям. На виставці поробок у кінці заняття майстри розповідають про свій посуд, про його призначення, оцінюють поробки інших дітей, вирішують, у кого б вони хотіли повчитися і т. ін.

Виконання дітьми навчальних або творчих завдань, а також тих вимог, які ставить педагог, є обов'язковою умовою досягнення прийнятих ними ігрових цілей.

Всі вищезначені прийоми поєднують у собі основні ознаки гри та своєрідність дитячої образотворчої діяльності. Внаслідок цього вони близькі і зрозумілі дітям, не порушують природності зображувального процесу. У реальному процесі навчання використовуються у різних поєднаннях всі види ігрових прийомів. Спробуємо розкрити питання стосовно **методики використання ігрових прийомів у системі занять із образотворчої діяльності.**

Своєрідність використання ігрових прийомів визначається переважно завданнями керівництва образотворчою діяльністю, особливостями поєднання так званих навчальних і творчих завдань. Залежно від того, яке із них займає провідне місце, всі заняття в методиці навчання дошкільників умовно підрозділяються **на три типи: заняття із повідомленням нових знань і початкового ознайомлення із способами зображення; заняття, спрямовані на вправляння у застосуванні знань і формування навичок; і, нарешті, – творчі заняття.**

Прекрасну ідею про необхідність раціонального поєднання завдань навчання і розвитку творчості на будь-якому занятті висунула і сформулювала талановитий учений, педагог Є.О.Фльоріна.

Вона відзначала, що в кожному занятті навчального характеру повинна бути „віддушина” для творчості, а в кожному творчому занятті повинні бути елементи навчання.

Усі вищевиділені ігрові прийоми можна використовувати у всіх типах занять. Різниця буде лише в особливостях їх застосування, які визначаються провідними завданнями заняття.

На специфіку використання ігрових прийомів впливає також їх місце в структурі заняття. Відповідно до етапів художньо-творчої діяльності чітко визначають **три частини заняття**:

- **перша – вступна**, під час якої організують процес формування задуму малюнка (поробки);
- **друга – основна**, під час якої відбувається процес реалізації задуму;
- **третья – заключна**, яка пов’язана із аналізом та оцінкою дитячих робіт.

Кожна із цих частин спрямована на розв’язання специфічних завдань. Їх своєрідність також впливає на своєрідність застосування ігрових прийомів навчання. Зупинимось на розгляді особливостей використання ігрових прийомів у різних структурних частинах усіх типів занять. Говорячи про методику, особливу увагу необхідно звернути на необхідність системного застосування ігрових прийомів навчання. В чому це проявляється?

По-перше, у спрямованості ігрових прийомів дітей на занятті: від мотивації через постановку мети і завдань до стимуляції і виконання дій (сприймання, задумування, зображення, поточного контролю та оцінки) до одержання та аналізу результату (графічного, силуетного чи пластичного образу).

По-друге, при збереженні цілісного підходу до керівництва діяльністю дітей на занятті у варіативності цієї методики залежно від низки факторів:

- типу і виду заняття (зображення по пам’яті, за уявленням, і з натури);
- вікової групи;
- змісту зображення (предметне, сюжетне, декоративне);
- виду обраної діяльності (ліплення, аплікація, малювання, художнє конструювання);
- індивідуальних особливостей дітей.

На початку заняття будь-якого типу, перш ніж формувати у дітей задум майбутнього зображення, дуже важливо запропонувати

їм дійовий мотив зображувальної діяльності. У такому випадку суттєво підвищується активність дошкільників, що сприяє підвищенню якості засвоєння запропонованих знань і вмінь. Ефективні такі, що найбільше відповідають смислу художньої діяльності, суспільно спрямовані мотиви (малюнок для мами, тата, бабусі тощо). Але при цьому необхідно враховувати, що зображувальні можливості дітей обмежені, а тому їх недосконалі малюнки важливі і необхідні вузькому колу людей. Тому доцільно запропонувати дітям виконати малюнок для іграшок, казкових героїв і т. ін. Однак в жодному випадку не можна формально користуватися ігровою можливістю, варто дотримуватися умов, при яких ця мотивація буде дійовою. Інакше діти не сприймуть або формально приймуть мету і завдання заняття. Наприклад, вихователь інсценізує ситуацію: на лузі біля річки бігають качка і курочка, розшукуючи своїх каченят і курчат, які розбіглися. Вони стурбовані, чи не забрав їх яструб, чи не потонули курчата в річці, чи не заблукали в густій траві. Курочка кудкудаче і розповідає, які славні в неї були курчатка, а в качечки каченята (дається опис характерних ознак). Важливим є те, щоб діти прийняли активну участь в ігровій ситуації, викликати у них співчуття, співпереживання чужому горю. У такому випадку вони з інтересом приймають ігрове завдання: допомогти чубарочці і качечці знайти своїх діток, «зібрати» їх (намалювати, вирізати – наклеїти, виліпити) на зеленому лузі, а каченяток можна і на річці.

Під час використання ігрових прийомів на занятті з метою пропозиції дітям мотивів діяльності педагогу необхідно, щоб вони не тільки зрозуміли і прийняли ігрове завдання (яке співпадає по суті і з образотворчим), але й виконували вимоги до якості зображення. Мама-качка не впізнає каченятко, якщо воно буде схожим на якусь іншу дитину-птаха.

Діти повинні знати, що може відбутися, якщо не виконати певне завдання та не дотриматися вимог щодо його виконання. (Дівчинка не може піти кататися з гірки без шапочки, шубки й рукавичок, бо їй буде холодно; діти не можуть співати пісні на українських вечорницях без українських костюмів тощо). Тобто наявність у дітей емоційно-інтелектуального досвіду дає можливість їм прийняти мотив, мету та умови її досягнення. Такий досвід має бути сформований завчасно (попередні спостереження, перегляд ілюстрацій, відеофільмів тощо). На заняттях він тільки

«оживляється» за допомогою ігрових прийомів. Чим менші діти, тим більше їм необхідна актуалізація такого досвіду безпосередньо на занятті. За такої умови вимоги до зображення, до діяльності дітей, сформульовані в завданнях стають актуальними для них, важливими через те, що тільки їх виконання дає можливість досягти бажаної ігрової мети, оформленої в мотиві.

Таким чином, ігрові прийоми навчання, створюючи ігрові мотиви, близькі за змістом до суспільно корисних, забезпечують прийняті дітьми цілі (виконати зображення), активність у їх досягненні та усвідомлення при цьому запропонованого для засвоєння навчального змісту. Поєднання навчання і спрямованості діяльності на інших є, за висловлюванням Б.М.Теплова, однією з найважливіших особливостей і великих труднощів педагогічної роботи з художнього виховання. Ігрові прийоми допомагають розв'язувати ці проблеми.

Ігрові прийоми можна застосовувати в першій же частині заняття для організації орієнтовно-дослідницьких дій, наприклад, сприймання зображуваного предмета. У процесі обстеження предметів застосовується прийом обігрування іграшок. Якщо передбачається значна активність дітей, вихователю важливо вести розмову не стільки між персонажами, скільки між персонажами і дітьми, спираючись на ігрові дії. У процесі такої бесіди педагог разом із дітьми розглядає зображуваний предмет, пригадує потрібні ознаки в інших предметів, схожих із даним. Наприклад, на занятті із малювання на тему «Каченята і курчатка» інсценізується ситуація: по травичці гуляють курчатко і каченятко, до них прилетів горобець і цвірінькає:

- Ців-ців, які схожі один на одного братики.
- Ми не братики! – запищали курчатко і каченятко, – ми зовсім не схожі!
- А хто ж ви такі?
- Ой, ти такий великий і не знаєш.
- Діти, підкажіть, як нас звати. Мене?
- Курчатко! – говорять діти.
- А мене? Каченятко.

Горобчик запитує дітей: «А як ви їх розпізнаєте? Мені дуже хочеться з ними подружитися, а я зовсім не вмію їх розрізняти».

Діти розглядають іграшки і розповідають горобчикові (запитання від імені горобця задає дорослий), чим схожі і чим

відрізняються курчатко й каченятко. Якщо ж у малят виникають труднощі, курчатко (каченятко) саме розповідає про себе, просить провести пальчиком по тулубу, голівці, щоб правильно визначити форму, або пропонує: «Галинко, іди попробуй дзьобик у каченятка, а потім у мене» або «Розглянь лапки у мене, а потім у курчатка» і т.ін. У процесі такого обігрування іграшок відбувається процес обстеження, необхідний для зображення. Звичайно, варіанти можна змінювати.

На таких заняттях (у першій частині) корисно підключати дітей до показу способів зображення. У таких випадках можна додатково застосовувати прийом обігрування незакінченого зображення. Наприклад, прийом спонтанного обігрування на занятті з аплікації на тему: «Розцвіли квіти на клумбі». Вихователь обігрує показ, супроводжуючи його словами: «Сонечко світить яскраво, гріє ласкаво, розпустилася одна пелюсточка, а потім ще одна... А на цій квіточці менші пелюсточки. Мабуть, сюди менше сонечко гріло. Нехай і вони підростуть, зроби їх більшими... Ось яка гарна вийшла квіточка. Мені здається, що вона навіть пахне, як жива». Тобто діти не просто активно сприймають готову інформацію, спосіб дії, але й аналізують образ, пропонуючи варіанти його поліпшення.

Показ способів зображення, способів дій може бути і неігровим, але при будь-яких його формах доцільно використовувати в першій частині заняття інший вид ігрового прийому – обігрування готового зображення (результату показу). Метою обігрування в цій частині заняття є закріплення запропонованого ігрового мотиву діяльності; оживлення образу; попередня оцінка одного із варіантів роботи і на цій основі попередження можливих помилок, уточнення завдання. Наприклад, на занятті з малювання на тему: «Курчатка гуляють на лузі» курочка-чубарочка кличе тільки що намальоване курчатко поклювати зернятка: «Куд-ку-да, куд-ку-да, ти куди побігло? Кого ти злякалося, що з тобою сталося? Як же ти зернятка будеш клювати, якщо в тебе дзьобик кривий і тупий, а у моїх курчаток дзьобики маленькі, але гостренькі. Може, ти каченятко, а не курчатко?». Вихователь запитує дітей: «Як необхідно тримати пензлик, щоб намалювати курчатку маленький і гостренький дзьобик?».

Таке обігрування в першій частині заняття з метою оцінки попереднього результату допомагає дітям пригадати і самостійно відтворити необхідний спосіб зображення.

У другій частині заняття здійснюється керівництво процесом

втілення задуму. Воно завжди пов'язане із оцінкою вихователем способів і результатів дитячої діяльності. Всі завдання заняття вирішуються в основному в процесі індивідуальної роботи з дітьми. Доцільно при цьому використовувати обігрування малюнків, а поради, вказівки, запитання педагога ніби завершують це обігрування: «Якщо ти хочеш, щоб твій кораблик плив швидко, зроби його ніс ще гострішим, ти мало зрізав, такий кораблик не розбиває хвилі, не рухається, а стоїть на місці. На морі тихо-тихо, вітру немає, а вітрило твого човна нахилилося, зараз упаде і перекине човник. Що треба зробити, щоб цього не сталося?». У цьому випадку ігрові дії із застосуванням іграшок можуть відволікати увагу дітей. Зосереджені на зображенні, діти сприймають таке обігрування як заваду. Практичне обігрування допустиме лише у випадку «застою», пасивності, коли дитина не знає, що робити далі, вважає роботу закінченою або стомилася, втратила інтерес до зображення. Наприклад, дитина наклеїла лише дві квіточки, одна із них з малою кількістю пелюсток, асиметрична, і роботу на цьому закінчила. Вихователь підносить метелика і промовляє: «Прилетів метелик, сів на квіточку. Ромашка виросла біла, пелюстки довгенькі, рівненькі, а кінчики заокруглені. А на цій ромашці вітер обірвав пелюстки? Чому тільки дві квіточки виросло? Мабуть, погано поливали цю клумбу. Полечу, пошукаю де є багато гарних квітів». У ситуації активного пошуку дитиною способів зображення, коли виникають труднощі, достатньо словесної ігрової дії: «Яке гарненьке каченятко біжить до води, поспішає, а інше – доганяє! Важко йому доганяти: само велике виросло, а ножки тоненькі, маленькі. Як можна зробити їх більшими і товщими?».

Таке обігрування незакінченого зображення допомагає в цікавій формі, ненав'язливо дати поточний аналіз, оцінку створюваного образу, допомогти дошкільнику побачити його виразність і слабкі сторони; забезпечити добровільне прийняття дитиною порад дорослого.

У процесі виконання зображення у дітей появляється сміливість, впевненість у своїх силах. Особливо яскраво це виражається у поведінці зазвичай несміливих, сором'язливих дітей, які часто повторюють: «Я не вмію!», «А в мене не виходить». Запропонований педагогом і прийнятий дітьми ігровий мотив діяльності створює ніби приємну перспективу практичного використання їхніх малюнків. Дитячі роботи стають засобом досягнення ігрових цілей, а тому діти

розкріпачуються, страх перед складністю вирішення зображувальних завдань зникає.

У третій частині заняття вихователь ставить завдання: «оживити» образ, допомогти дітям побачити переваги і недоліки своєї роботи, зміцнити бажання займатися образотворчою діяльністю. Одним із важливих завдань цієї частини заняття є навчання дітей прийомів аналізу. У комплексі різних методів і прийомів важливо застосовувати прийом обігрування готового зображення. Наступне ігрове використання роботи обумовлене ігровою мотивацією ще на початку заняття, а тому діти чекають цієї гри – аналізу. Ігрове використання продукту діяльності повинно бути таким, щоб виявились його переваги (досягнення), недоліки і їх причини. Цей ігровий прийом вводить дітей у зображувану ситуацію, створює відчуття участі в подіях. Ігрові дії можуть позначатися словом або імітувати зовнішній малюнок реальних, продуктивних дій, часто вони виконуються із предметами, іграшками, малюнками. Аналіз виникає із власної ініціативи дітей задовго до початку загального перегляду, організованого педагогом. Спочатку це проявляється в оцінці малюнка сусіда по столу, затим – перших зображень, виставлених на стенді.

Таким чином, на заняттях, на яких здійснюються вправляння дітей у застосуванні засвоєних знань, способів дій, використовуються всі види ігрових прийомів у найрізноманітнішому поєднанні між собою та з іншими методами і прийомами навчання.

На заняттях творчого характеру в першій частині обігрування іграшок використовується для того, щоб пояснити дітям доступніше творче завдання, викликати бажання придумати і виконати малюнок (поробку) по-своєму, цікаво і красиво. Наприклад, на занятті з малювання до казкового птаха приходять засмучений Іванко. Вихователь запитує: «Чому, Іванку, такий сумний, чому голову похилив?». Діти дізнаються, що цар забажав, щоб йому Жар-птицю спіймали, а Іванко ніколи навіть не бачив цієї диво-птиці. Діти йому розповідають, який вона може мати вигляд. Вони обіцяють допомогти Іванкові, намалювавши йому багато чудових Жар-птиць, а він вибере для царя найкращу. Діти малюють птицю на аркушах, оформлених у вигляді красивої клітки (щоб Іванко руки не обпек і щоб не втекла, не полетіла Жар-птиця). Таким чином, ігровий прийом у першій частині заняття стимулює творчу активність дітей.

У процесі керівництва процесом втіленням задуму не має

принципової різниці у використанні ігрових прийомів у порівнянні з іншими типами занять.

Вихователь рідше застосовує пораду, частіше – запитання, заохочення. Ігрові прийоми сприяють формулюванню запитань («У твоєму парку лише берізки ростуть?»), образні характеристики дитячих робіт («Ой, яка гарна Жар-птиця прилетіла! Сяє, як сонце, аж очі закриваються!»). Смысл їх використання полягає у «введенні» дітей у зображувані ситуації, в образ, спрямуванні дітей на пошук своїх способів зображення, підтримці інтересу до діяльності.

У процесі аналізу та оцінки творчих робіт використовують ті ж самі прийоми, що і в інших типах занять, але спрямовані вони, перш за все, на аналіз та оцінку різноманітності, неповторності образів, рівня виразності в тісному зв'язку із засобами, які використовує дитина. (Клоун, для якого діти малювали циркових собачок (кішок), дізнається, що вони люблять робити, вибирає найспритніших та вмілих, щоб виступати з ними в цирку).

Вищевикладена методика застосування ігрових прийомів може бути використана для керівництва образотворчою діяльністю дітей в усіх вікових групах. Це обумовлено тим, що сучасне навчання дітей різного віку передбачає єдиний шлях: від повідомлення нових знань та ознайомлення з новими способами зображення до вправлення в їх застосуванні та формуванні при цьому узагальнених умінь і навичок. Тобто, таких умінь і навичок, які можна самостійно використовувати для зображення різних предметів і явищ, вміючи при цьому вибирати із наявних способів найдоцільніші: на цій основі дітей підводять до пошуку своїх способів, різнобічно розвиваючи їхні творчі здібності.

Отже, із вищезначеного можна зробити висновок: ігрові прийоми в оптимальному поєднанні з іншими методами і прийомами навчання позитивно впливають на розвиток особистості, її творчого потенціалу, художніх здібностей, морально-естетичний розвиток дітей, підвищують інтерес до образотворчої діяльності та стимулюють самодіяльні форми її вияву, коли дитина сама ставить образотворчі завдання і намагається їх розв'язати (особливо це помітно в процесі самостійної образотворчої діяльності). При цьому в дітей розвивається сміливість, впевненість у своїх силах, формується наполегливість, охайність та інші якості особистості.

Література: Основна: 1, 5, 6, 10, 13, 14, 17, 20, 22, 23, 25, 27, 29, 32, 33. Додаткова: 1-5, 8-10, 12, 15, 19, 20, 22, 23.

МАТЕРІАЛИ ТА ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОСТІ

/Людмила Сірченко/

Поговоримо про підготовку заняття з образотворчої діяльності. Обґрунтуємо доцільність **вимог до добору тих чи інших матеріалів** для різних видів цієї діяльності.

Почнемо з найголовнішого – з **паперу**. Його вихователь готує для малювання, аплікації, конструювання. Яким він має бути? Це залежить і від теми заняття, і віку дітей, і рівня їхнього розвитку, і, звичайно ж, виду роботи.

Для малювання береться достатньо цупкий папір – білий чи кольоровий. Для **молодших дітей (третього – четвертого років життя) найоптимальніший розмір аркуша 1/2**. Саме таку площу дитина здатна охопити поглядом, заповнити малюнком і не стомитися. Це територія, на якій дитина — господар. **Дворічним краще давати не чистий аркушик, а з якимось зображенням**. Наприклад, з квіточкою, деревцем чи будиночком, щоб малюк домалював штрихи – «дощик» і, побачивши створену разом з вихователем картинку, втішився тим, що «вийшло».

Дітей чотирьох-п'яти років можна навчити тонувати свій аркушик, готуючи його до малювання. Деревце, будиночок, машина, пташка чи лялька краще й виразніше сприйматимуться на смузї трави чи землі, а коли ще є і небо (блакитна смуга над землею), то де викличе бажання намалювати й щось зверху: сонечко, хмарку, літачок тощо. Ось уже і маємо справжню картину.

Старшим дошкільнятам можна запропонувати для малювання і цілий аркуш, їм під силу освоїти таку площу. Це залежатиме від теми та матеріалу, яким діти малюватимуть. Погодьтеся, дерево, автобус, будинок доцільніше намалювати фарбами на площі цілого альбомного аркуша. Коли ж малюнок виконують олівцями, фломастерами, крейдочками, свічкою, то дітям, навіть і старшим, краще пропонувати піваркуша, щоб вони не втомлювалися від одноманітних дій і не втрачали інтерес до малювання. Якщо ж навчаємо вихованців старшої групи прошкрябувати воскову поверхню папірця, гострою паличкою або, ще краще, списаною кульковою ручкою, доречно їм запропонувати навіть чвертку альбомного аркуша. Дитина швидко заповнить цю площу, не забрудниться воском, що зшкрябується з паперу, і пальчики, які стискають паличку, не втомляться.

Для малювання зимових пейзажів доречно брати кольоровий папір, щоб діти, малюючи білою фарбою, відразу бачили й уявляли сніг.

Здавалося б, ніяких премудрощів, але педагогові варто замислитися над тим, який папір стане дитині помічником у роботі і дасть їй змогу досягти найкращого результату.

Для малювання візерунків можна використовувати різний за форматом папір:

- ◆ смужку – 10x30 (доріжка, рушник, шарф);
- ◆ квадрат – 15x15 чи 20x20 (хустка, серветка, скатертина);
- ◆ багатокутник, розет, круг вирізають із цілого аркуша – діаметр 20 см (зубчаста серветка, коробочка, тарілка);
- ◆ пласкі предмети вирізають із цілого аркуша (сорочка, рукавичка, куманець, барильце тощо);
- ◆ пласкі іграшки (коників, цапків, баранців, півників) для прикрашання візерунком малюють на половині аркуша, бо українські керамічні іграшки невеличкі за розміром.

Для малювання за мотивами розписів Марії Приймаченко, Єлизавети Миронової, Катерини Білокур, петриківських майстрів дітям варто пропонувати цілий альбомний аркуш.

У декоративному малюванні колір паперу допоможе дітям передати характерні ознаки візерунка. Якщо це візерунок за вишивкою, то нічого не може бути кращого за білий папір. Для кераміки пасує коричневий тон (для опішнянських виробів) або теплий білий (для виробів із Косова). Якщо діти малюють за мотивами розписів Марії Приймаченко, то в пригоді стане папір різних кольорів. Нехай діти вибирають той з них, який їм більше до вподоби. Петриківські розписи дітей зазвичай навчають малювати на чорному або білому папері. Кольоровий папір (краще використовувати двобічний за кольором) має бути матовий, щоб до нього бралася фарба. Для малювання петриківських візерунків пальцем найпридатніший крейдяний гладенький папір.

Добираючи фарби для малювання, слід пам'ятати: **основна фарба дошкільника – гуаш.** Її розводять до консистенції рідкої сметани. Молодшим дошкільнятам пропонують для роботи один-два, вихованцям середньої групи – чотири кольори, старшим дошкільнятам (5 років) – шість-вісім кольорів, шестирічним – вісім-десять кольорів. Старші дошкільнята самостійно створюють кольори, змішуючи чи розбілюючи фарби, тому треба підготувати палітри або

скляночки для кожної дитини. До речі, **вихованцям старшої групи пропонують акварельні фарби, попередньо змочивши їх перед заняттям чистою водою.** Фарби слід добирати якісні, яскраві, щоб діти хотіли малювати ними, раділи від результатів малювання. Кольорова водичка замість яскравої фарби чи закам'янілі акварельки не дадуть задоволення вашим вихованцям. Слід надавати перевагу вітчизняним фарбам. Підсилити колір фарби, її якість можна, додавши до неї клею ПВА або яєчний жовток, але робити це можна лише в тому разі, якщо фарбу швидко використають.

Дуже важливо правильно добирати й пензлі за розміром та якістю. Перевагу слід віддавати круглим, білячим, з тонким кінчиком. Для молодшої та середньої груп краще брати пензлі № 10-12, бо вони лишають на папері слід завширшки 10-12 мм, тож малюк зможе швидко, не втомлюючись, заповнити аркуш мазками, лініями, зафарбувати невеликі площі. Робота таким пензлем радуватиме дитину, а цупкий, малого розміру пензель дратуватиме, оскільки лінії чи мазки від нього виходять кострубаті, неестетичні.

Старші дошкільнята працюють пензлями різних розмірів — №4, №8, № 10. Більші площі діти зафарбовують пензлями №8-10, а дрібні елементи виконують пензлем №4. Таким чином і робота виконується швидше, і дитина привчається розмірковувати, зіставляти, порівнювати, що важливо для розвитку творчого мислення. Як бачимо, дрібниць у цій роботі не буває.

Перейдемо до **графічних матеріалів: олівців, воскових крейдочок, фломастерів, маркерів, вугілля, пастелі, сангіни.** Відразу уточнимо: фломастери призначені здебільшого для молодших дошкільнят, хоча й старші діти малюють ними залюбки, оскільки їх приваблюють соковиті кольори. **Маркери краще брати пласкі,** бо круглі великого діаметру незручно утримувати пальцями. **Олівці мають бути м'які,** щоб вони легко залишали слід на папері. **Загострювати їх повинен сам вихователь,** причому так, щоб грифель виглядав на 1-2 мм, був заокруглений і не дуже тонкий. Тоді олівчики не будуть швидко ламатися. Воскові крейдочки доречно брати круглі, оскільки вони зручніші для дитячих пальчиків, ніж гранчасті й товсті.

Усе потрібне кладуть для кожної дитини на стіл у коробках по одному набору. Вихованцям першої молодшої групи – по одному олівчику потрібного кольору, другої молодшої – 6-10 кольорів, середньої групи – 12 кольорів, старшим дошкільнятам – до 18

кольорів. Бажано, щоб олівці, фломастери, крейдочки були розміщені в ряд, тоді дитина одразу бачитиме всі наявні кольори і не марнуватиме час на розшукування потрібного в коробочці.

М'які матеріали: настель, вугілля, сангіну дають лише старшим дошкільникам. Часто ці матеріали поєднують в одному малюнку.

Окремо хотілося б сказати про **ємкості для води**. Сьогодні в продажу є чудові **баночки-непроливайки**. Вони виготовлені з білої прозорої пластмаси і мають яскраві кришечки – лійки. У таких баночках добре видно, чи не забруднилася вода і чи не час її замінити на чисту. Якщо баночка ненароком перекинеться, вода з неї не проллється. На кришечці є два рівчачки для пензлів. Отже, це вже не тільки ємкість для води, а й підставка для пензлів.

Підкладками під папір можуть слугувати пластикові цупкі серветки з візерунками або без них. Їх легко протирати, дезінфікувати, вони не скручуються, довго служать і мають гарний вигляд.

На заняттях із ліплення основним матеріалом, який пропонують дітям двох-шести років, є глина. Колір її може бути: білий, сірий, жовтий, коричневий або зеленкуватий, що залежить від місцевості, де беруть цей матеріал. Основний критерій добору глини – високий вміст казеїнових (клейких) речовин (щоб вона не розпадалася, не кришилася, була в'язкою). Справжня глина такою і є. Її можна придбати у магазинах будівельних матеріалів. Глину змішують із водою і добре вимішують. Це можна зробити так: грудку вологої глини загорнути у вологу ганчірку і з силою кинути на підлогу (попередньо застеливши її клейонкою чи плівкою), щоб глина розпласталася. Потім знову зібрати її в компакту грудку і ще раз кинути. Так роблять 4-5 разів. Усі грудочки в глині при цьому розіб'ються, і маса набуде однорідності. Готова глина має бути м'якою, податливою, не прилипати до рук, щоб діти могли відірвати шматочок, розкачати його, тобто обробити. Перевірити, чи глина не затверділа, можна так: розкачати стовпчик і з'єднати його краї, щоб вийшов бублик. Якщо поверхню бублика не вкриє сітка тріщин, це означає, що глина м'яка. Крім глини та води, до утвореної маси нічого не додають. Якщо ж глина рідкувата, її швидко можна осушити, загорнувши грудочки в суху бавовняну ганчірку (старий рушник). Якщо глину кілька разів загорнути й пом'яти в ганчірці, вона швидко віддасть вологу й не прилипатиме до рук. **Грудка глини, яку**

видають кожному вихованцеві, має бути такою, щоб помістилася в дитячій долоньці. У розмірі буде легше зорієнтуватись, якщо пам'ятати, що діаметр підготовленого шматочка має бути 2,5-3 см для першої молодшої групи, для дітей другої молодшої групи – 3-4см, середньої – 4-5см, старшої – 5-6 см, власне, стільки сантиметрів, скільки дитині років. Якщо малюки ліпитимуть кілька предметів, можна підготувати пропорційні шматочки для різних за розміром виробів. Наприклад, для ліплення ведмедя дають велику грудочку, а зайчика – меншу. Інколи вихователь виділяє на передачу сюжету одну грудочку глини (діаметром 15 см), але в такому разі дітям обов'язково треба дати **палички-мірочки**, які б допомагали передати пропорцію між предметами, щоб ненароком зайчик і ведмідь не вийшли однакового розміру.

Крім глини, дітям дають **стеку – дерев'яну чи пластмасову паличку.** Набори стек продаються, їх також можна виготовити із старих пензлів. Стеками можна розрізати глину, зробити дірочку, примастити одну частину до іншої, щоб не деформувати їх, прошкрятати візерунок на поверхні. Щоб діти могли згладжувати поверхню виробів глини вологим пальцем, їм дається шматочок намоченого у воді поролону, який кладеться на іграшкову тарілочку (пластмасову кришку, ковпачок невеликого розміру). Воду в баночці давати дітям не варто, бо вони її розпліскують, мокрими і брудними руками торкаються стола, одягу, одне одного.

Для виготовлення **декоративних пластин** вихователь має підготувати глиняну пластину завтовшки 1 см у формі квадрата, прямокутника, круга (діаметр чи сторона пластини 10-15 см). Ця пластина кладеться на зволожену серветку й зверху також прикривається серветкою, щоб не висохла. Діти прикріплюють до неї елементи оформлення, створюють рельєф. Волога серветка знизу пластини допоможе легко зняти готову роботу з дощечки. Для виготовлення елементів оформлення грудочка глини дається окремо. У декоративному ліпленні використовують ковпачки від ручок чи фломастерів, гудзики з ніжкою, цвяхи зі шляпками. Ними діти прикрашають свої вироби, натискаючи цими предметами на глину.

Можна використовувати штампики – «пальчики», як у справжніх гончарів. Їх виготовляють із шматочка крейди (циліндр заввишки 4 см), на круглій основі якого вишкрябують візерунок. Ось цими візерунками і притискають крейдяний «пальчик» до глини, штампуючи оформлення. **На занятті з ліплення обов'язково**

потрібна дощечка-підкладка. Вона захищає стіл від забруднення глиною, на ній можна розмістити матеріал та обладнання для роботи. **Волога серветка** розміром з дитячий носовичок потрібна для зняття глини з долонь після завершення роботи. **Для старших дошкільнят краще підготувати замість звичайної дощечки скульптурні станки з поворотним кругом.** На цей круг ставлять іграшку, натуру. Таким чином діти можуть розглянути взірці з усіх боків, не беручи їх до рук.

Старшим дошкільнятам дають і пластилін, розігріваючи його перед заняттям на водяній бані (температура води 37-40°). При вищій температурі він плавиться, але це такий матеріал, який швидко набуває температури навколишнього середовища й затвердіває. Враховуючи цю особливість, доцільно роздавати дітям шматочки пластиліну після того, як вихователь завершить показ і пояснення способу ліплення. **Молодші дошкільнята обробити пластилін не можуть, він для них надто твердий, навіть підігрітий.** А якщо врахувати, що малий скульптор може навіть захотіти покуштувати власноруч виліплені «цукерки», «печиво», то цей матеріал тим більше не рекомендують використовувати в роботі з малюками. Та й змити пластилін з рук важко, бо він заходить глибоко в пори шкіри. А крім того, фарбники, які використовують для пластиліну, викликають в окремих дітей алергію.

Молодшим дошкільнятам найкраще запропонувати **солоне кольорове тісто**, з якого вони залюбки виліплять печиво, бублики, коржики, пряники, вареники, пиріжки, ягідки та багато всього іншого. Тісто готують із борошна, солі, підфарбованої води з додаванням крапельки олії. Солі та борошна має бути порівну. Фарбником може бути будь-яка фарба: гуаш, акварель, харчова, анілінова (для тканини), морквяний, буряковий соки, зеленка, синька. Охоче працюють із кольоровим тістом і вихованці старшої групи.

В аплікуванні важливу роль відіграє розмір аркуша паперу, на який наклеюють зображення. У молодшій та середній групах використовують чверть аркуша (10x15 см) — це та площа, на якій малим найпростіше розмістити вирізані частини. У першій та другій молодших групах вихователь дає дітям готові деталі. Дворічному малюкові краще дати дві-три частини предмета з кольорового картону, щоб він міг викласти з них цей предмет, погратися ними, ще раз зібрати предмет, не зібгавши й не порвавши деталей аплікації.

Трирічним дають дві-три частини предмета, але вирізають їх уже не з картону, а з кольорового паперу. **Шкірястий, дуже тонкий (цигарковий, фольга, м'ятий), оксамитовий папір використовувати не варто, бо діти не приклеять їх клейстером, швидко зібгають фольгу, порвуть цигарковий папір.**

При виконанні декоративних робіт не варто давати дітям більше як 6-8 деталей, бо велика кількість одноманітних дій (узяти заготовку, перевернути, намастити клеєм, знову перевернути, прикласти, притиснути) стомить дитину. Найбільш оптимальний діаметр чи сторона деталі 4 см. Таку площу малюкові найлегше намастити клейстером і приклеїти. Найменший допустимий розмір деталі 2-2,5 см у діаметрі.

Менші частини (око, дзьоб, гудзик) приклеює або домальовує вихователь.

У середній та старшій групах вихованці отримують для аплікацій заготовки – кольорові аркушки такої форми й розміру, щоб можна було швидко вирізати потрібний фрагмент. Дрібні частини дають готові, і діти приклеюють їх самостійно. При цьому слід порадити їм не намащувати ці деталі клейстером. Краще пензлем чи паличкою поставити краплину клейстеру в потрібному місці композиції, тобто на аркуші основи, і до цього місця притиснути відповідну деталь (наприклад, дзьоб, око тощо).

Декоративні аплікації із рослинних форм діти чотирьох-п'яти років виконують з 8-12 готових деталей. Візерунки з геометричних фігур вони можуть вирізати самостійно. Шестирічним дітям дають набір паперу в конверті (аркушки 8x12 см), і вони самостійно спочатку вирізають заготовку потрібних форми та кольору, а вже з неї – частину чи силует предмета.

Ножиці мають бути добре загострені, із заокругленими краями лез, легко розкриватися й закриватися. Довжина їх: 9-12 см для вихованців середньої групи, 12-15 см — для старших дошкільнят. Вага ножиць теж відіграє неабияку роль у засвоєнні техніки вирізування. **Тому найкраще підійдуть ножиці вагою від 35 г до 45 г.** Довгими, важкими й тупими ножицями дитина нічого не зможе вирізати. Тож слід дбати, щоб інструментами було зручно користуватися, а в дітей не псувався настрій від недовладної роботи.

Цупкий, щетинний пензель у цьому виді образотворчої діяльності, тобто аплікації, підійде якнайкраще. Ним можна добре змастити клейстером всю поверхню аркуша. Ставляться пензлі в

скляночку щетиною вгору.

Клейстер слід заварювати з картопляного чи пшеничного борошна в день проведення заняття, бо казеїнові речовини в клейстері зберігаються лише 4 години. У ньому не повинно бути грудок. Однорідна маса його має литися, як сметана. Готують клейстер так: доводять воду до кипіння, розмішують у холодній воді борошно й повільно вливають цей розчин до окропу, весь час помішуючи ложкою. Масу, що загусла, швидко знімають з вогню, щоб не дати їй перекипіти. Посудину, в якій готували клейстер, не варто накривати кришкою, краще вирізати паперовий кружечок відповідного діаметру й покласти його на посудину зверху, в такому разі на поверхні клейстеру не утвориться шкірка, та й розливати його в скляночки буде зручно.

Силікатний клей з міркувань гігієни використовувати в роботі з дошкільнятами не рекомендується. Щоб робота виглядала охайною, дітям обов'язково треба дати серветки із тканини, якими притискують деталі при наклеюванні на папір. Вони добре вбирають в себе зайвий клей. Столові серветки для цього не дуже придатні.

Підкладка для аплікації не потрібна, а ось маленьку клейоночку у формі прямокутника (10x15 см) чи круга (діаметром 20 см) обов'язково треба покласти біля правої руки поряд з аркушем-осною, на який наклеюють аплікацію.

Папір – основний матеріал для дитячих аплікацій і зовсім не обов'язково, щоб він був однотонним. Клаптики шпалер із дрібним малюнком, сторінки з буклетів, журналів із надрукованим текстом чи фотографіями можуть стати чудовим тлом, працювати з яким буде цікаво й захоплююче.

У старшій групі можна поєднувати малювання та аплікацію: діти вирізають намальовані предмети і створюють із них колективну аплікацію. Доречно підготувати заздалегідь засушені листочки, пелюстки квітів, кору берези, лусочки шишки, лушпиння цибулі, гарбузове насіння тощо.

Ці матеріали збагатять сюжети дитячих аплікацій, зроблять їх особливо привабливими, а в словнику дітей з'явиться нове слово – флористика.

СХЕМА - ІНСТРУКЦІЯ ЩОДО НАПИСАННЯ КОНСПЕКТУ ЗАНЯТЬ З ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вид заняття.

Тема заняття.

Програмний зміст: спочатку вказати завдання, спрямовані на розвиток і формування естетичних смаків (оцінок, ідеалів) тощо; з тим – навчальне завдання; завдання на закріплення та удосконалення технічних умінь чи способів виконання; конкретизувати обсяг творчих та виховних завдань.

Підготовка вихователя: вказати список опрацьованої літератури та перелік наочного матеріалу.

Підготовка дітей: вказати розумову та спеціальну готовність дітей до виконання завдання.

Матеріали для роботи: вказати кількість та назву тих матеріалів, якими буде користуватися кожна дитина.

Хід заняття (тривалість).

I. Організаційна частина (тривалість).

Записати повністю методику проведення моменту зацікавлення, а також запитання до дітей. Записати повністю текст пояснення виконання нового завдання або запитання, якщо завдання спрямоване на розвиток творчих здібностей, удосконалення технічних умінь та навичок. Запитання, спрямовані на закріплення порядку і способів виконання завдання. Вказати текст фізкультхвилинки та зазначити в конспекті час її проведення.

II. Основна частина (тривалість).

Записати повністю керівництво з боку вихователя самостійним виконанням дітьми завдання. Вказати індивідуально-диференційовані підходи до керівництва самостійною роботою дітей.

III. Заключна частина (тривалість).

Вказати педагогічні технології аналізу дитячих робіт

Підсумок заняття. Прибирання робочих місць. (записати запитання до дітей)

СХЕМА-ІНСТРУКЦІЯ АНАЛІЗУ ЗАНЯТЬ

I. Доцільність добору теми даного виду заняття з образотворчої діяльності (малювання, ліплення, аплікація, художнє конструювання).

II. Відповідність програмного змісту завданням програми дошкільного закладу), рівню знань, умінь і навичок дітей; темі заняття з образотворчої діяльності. Наявність у програмному змісті:

- завдань, пов'язаних із передачею певних ознак предмета (будова, форма, пропорція, розташування, колір);

- завдань, пов'язаних із технічними навичками і вміннями зображення предмета, явища;

- виховних завдань.

III. Підготовка до заняття:

❖ аналіз наочності, підготовленої педагогом до заняття (зразки, картини, контур, іграшки і т. ін.);

❖ підготовка матеріалу; оцінка з боку естетичних, гігієнічних, педагогічних та методичних вимог;

❖ підготовка дітей до заняття:

- наявність знань дітей про предмет чи явище зображення;

- залучення дітей до участі в підготовці до заняття;

- дотримання правил безпеки життєдіяльності.

IV. Хід заняття:

❖ зацікавлення дітей темою зображення (викликати інтерес);

❖ форма залучення дітей до заняття; звертання педагога до дітей, емоційність його тону, чіткість та виразність мови;

❖ чіткість поставленого перед дітьми завдання;

❖ доцільна тривалість частин заняття;

❖ стан дитячого колективу в ході заняття: стійкість уваги, інтерес, активність, самостійність у виконанні завдання, прояви елементів творчості;

❖ дисципліна дітей;

❖ індивідуальна робота з дітьми (особистісно-зорієнтоване навчання і виховання);

❖ здійснення на занятті виховних завдань;

❖ тон і характер звертань до дітей, культура мови педагога і дітей.

V. Закінчення заняття:

- форма закінчення: підведення підсумків, перегляд дитячих робі і їх оцінка;

- стан дитячого колективу під кінець заняття: бадьорість,

задоволення від виконаної роботи (чи навпаки).

VI. Аналіз дитячих робіт :

- ❖ Чи відповідає робота запропонованій темі, вказівкам педагога?
- ❖ Чи повністю закінчили діти свою роботу?
- ❖ Чи є схожість між зображенням і дійсним предметом?
- ❖ Чи вірно передана будова предмета, розташування частин? Як дитина передала реалістичний колір предмета?
- ❖ Що свідчить про спостережливість дитини, про розвиток уявлення?
- ❖ Як дитина розташовує предмет (чи предмети) на аркуші паперу?
- ❖ Чи мають діти уявлення про просторове розміщення предметів?
- ❖ Якість технічних умінь і навичок із цього виду образотворчої діяльності.

VII. Наявність конверта для зберігання дитячих робіт, правильність його оформлення.

VIII. Наявність місця для виставки дитячих робіт.

IX. Висновки.

X. Пропозиції.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

1. АПЛІКАЦІЯ (лат. applicatio – прикладання, накладання) – це спосіб створення орнаментів чи художніх зображень шляхом наклеювання чи нашивання різнокольорових клаптиків матерії, паперу, шкіри тощо.

2. ВИДИ АПЛІКАЦІЇ – предметна, сюжетно-тематична, декоративна.

3. ВИДИ КОНСТРУЮВАННЯ – конструювання із будівельних матеріалів; конструювання із паперу, картону, штучних матеріалів; конструювання із природного матеріалу; технічне конструювання.

ВИДИ ЛПЛЕННЯ – предметне, сюжетно-тематичне, декоративне.

4. ВИДИ МАЛЮВАННЯ – предметне, сюжетно-тематичне, декоративне.

ВИДИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ЗАКЛАДАХ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ – малювання, ліплення, аплікація, художнє конструювання.

5. ВИДИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА – живопис, графіка, скульптура, архітектура, декоративне мистецтво.

6. ЕТАПИ ТВОРЧОСТІ – виникнення ідеї (задуму); (утримання) виношування задуму; реалізація задуму (завершується появою художнього образу).

7. ЗОБРАЖУВАЛЬНА ТВОРЧІСТЬ ДІТЕЙ – процес і результат художньо-творчої діяльності дітей у різних галузях образотворчого мистецтва, що має суспільну спрямованість.

8. ІННОВАЦІЯМИ В ДОШКІЛЬНІЙ ОСВІТІ вважається системне експериментальне використання новітніх педагогічних технологій, завдяки чому підвищується ефективність результату освітньо-виховної роботи.

9. ІННОВАЦІЯ В ОСВІТІ – цілеспрямований процес часткових змін, які сприяють модифікації мети, змісту, методів та форм навчання і виховання, адаптації освітнього процесу до нових вимог.

10. КОМПОЗИЦІЯ – визначений порядок у співвідношенні його елементів і частин стосовно одна одної.

- 11. КОНСТРУЮВАННЯ** (лат. constructio – побудова). Конструктивно-моделювальна діяльність – це практична діяльність, спрямована на одержання певного, наперед задуманого реального продукту, який відповідає його функціональному призначенню.
- 12. ЛІПЛЕННЯ** – один із видів образотворчої діяльності, у якому дошкільнята зображують предмети навколишньої дійсності, створюючи елементарну скульптуру.
- 13. МАЛЮВАННЯ** – складна синтетична діяльність, в якій виявляється особистість дитини, що формується, і яка сама має суттєвий вплив на формування особистості.
- 14. МЕТОД НАВЧАННЯ** згідно прийнятого у педагогіці визначення характеризується єдиним підходом до вирішення поставленого завдання, визначає характер всієї діяльності дитини та педагога під час заняття або іншої форми роботи.
- 15. ОБРАЗОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ** – це специфічне образне пізнання дійсності.
- 16. ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО** – це художнє відображення дійсності в образах, що сприймаються за допомогою зору.
- 17. ОБСТЕЖЕННЯ ПРЕДМЕТІВ**, які пропонують для зображення, – це організований педагогом процес сприймання дітьми предмета.
- 18. ТВІР МИСТЕЦТВА** – особливий продукт художньої творчості як єдності духовної і практичної діяльності людини.
- 19. ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ТВОРУ МИСТЕЦТВА** – це не механічне поєднання його елементів, а їх система – єдність змісту і художньої форми, цілим, що складається з елементів і частин, єдністю багатогранного.
- 20. ХУДОЖНІЙ ОБРАЗ ТВОРУ** створюється художником відповідно за його уявленнями про реальне або фантастичне, казковий світ та є матеріальним зображенням явищ природи і суспільства або фантастичних, казкових подій, які не існують у дійсності.

ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Нова редакція / Наук. кер. А.М.Богущ // Дошкільне виховання. – 2012. – №7. – С. 4-23.
2. Біла І. Феномен дитячої творчості / І. Біла // Дошкільне виховання – 2011. – №1. – С. 7-11.
3. Білецька Л.Л. Атестація – контроль і допомога / Л.Л. Білецька // Дошкільне виховання, 1999. – № 11, 12. – С. 40-44.
4. Богущ А.М. Безпека дитини в докільці / А.М.Богущ // Дошкільне виховання. – 2013. – № 4. – С. 4-6.
5. Богущ А.М. Духовність у вимірі мистецтва / А.М.Богущ // Дошкільне виховання. – 2013. – № 9. – С. 3-5.
6. Ветлугина Н.А. Художественное творчество и ребенок / Н.А. Ветлугина // – 1972. – С. 1-20; 39-45.
7. Гураш Л. Передовий досвід дошкільної освіти: вивчення, узагальнення та поширення / Л. Гураш, В. Якубенко // Дошкільне виховання, 2004.– № 7. – С. 6-8.
8. Державна національна програма «Освіта» (Україна ХХІ ст.) // Дошкільне виховання. –1994. – №2. – С.61.
9. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від 2 до 7 років / наук. кер. проекту: О. В. Огневюк. 3-є вид., доопр. та доп. – К.: Київський ун-т ім. Б.Грінченка, 2012. – 492 с.
10. Долинна О. Високий взірєць: народна творчість – зразок для наслідування / О. Долинна // Дошкільне виховання. – 1990. – № 5. – С. 8-9.
11. Дронова О. Феномен дитячого малювання / О. Дронова // Дошкільне виховання. – 2004,– № 10. – С. 8-9.
12. Закон України «Про дошкільну освіту». Закон України «Про охорону дитинства». – К.: ред. журналу «Дошкільне виховання».– 2001. –55с.
13. Калініченко З. Мандрівка у прекрасне: Екскурсія до музею / творчість Софії та Ірини Гуменюк / З. Калініченко // Дошкільне виховання, 2004,– №8. – С. 7-10.
14. Козак Н. Писанка в дитячому садку / Н. Козак // Дошкільне виховання. – 2005.– № 7. – С. 16-17.
15. Концепція Державної цільової програми розвитку дошкільної освіти на період до 2017 року // Дошкільне виховання.– 2010. – № 9. – С. 3-4.
16. Концепція національного виховання: Схвалена Всеукраїнською

- педагогічною радою працівників освіти 30 червня 1994 р. // Освіта. – 1994. – 26 жовтня.
17. Котляр В.П. Основи художнього виховання дітей / В.П. Котляр – Донецьк: вид-во «Ноулідж», 2010. – 223 с.
  18. Кузь В.Г. Народна педагогіка – основа теорії національного виховання / Зб. наук. пр. – Умань, 1994. – С. 10-15.
  19. Кузь В.Г. Навчально-виховний процес в середній та вищій школі: проблеми, пошуки, перспективи / Зб. наук. пр. – Умань, 1994. – С. 3-9.
  20. Кузь В.Г. Основи національного виховання: концептуальні положення / В.Г. Кузь, Ю.Д. Руденко, З.О. Сергійчук. – Умань, 1993. – 108 с.
  21. Кузь В.Г. Василь Сухомлинський – реалізація ідей у сучасній освіті [зб.наук. праць] / В.Г.Кузь, О.В. Поліщук. – Умань: ФОП Жовтий, 2017. – 75 с.
  22. Методичні рекомендації до Програми виховання і навчання дітей від двох до семи років «Дитина». – К.: Київ. ун-т ім. Б.Грінченка, 2012. – 400 с.
  23. Мухина В.С. Изобразительная деятельность ребенка как форма усвоения социального опыта /В.С. Мухина. – М.: Педагогика, 1981. – 240 с.; 16 л. ил.
  24. Підкурманна Г.О. Дитяча творчість: Програма та методичні рекомендації з художнього розвитку дітей дошкільного віку / Г.О. Підкурманна / Дитячий садок, 2001, №26. – 63 с.
  25. Поліщук О.В. Декоративний розпис Черкащини: історія, символіка, еволюція / О. Поліщук. – Умань: ФОП Жовтий О.О., 2017. – 94 с.
  26. Поліщук О.В. Учіль дітей бачити, розуміти і творити красу [зб.наукових праць] О. Поліщук. Василь Сухомлинський – педагогічні дороговкази. – Умань: ФОП Жовтий, 2015. – 36 с.
  27. Прядка В. Феномен народного мистецтва в суспільній свідомості України / В. Прядка // Народне мистецтво, 1997. – № 2. – С. 2-5.
  28. Психолого-педагогічний супровід формування особистості дошкільника: колективна монографія /Т.Кочубей, В.Кузь, Л.Іщенко [та ін.]; за заг.ред. В.Кузя. – Умань: ВПЦ «Візаві», 2017. – 212 с.
  29. Рудницька О.П. Українське мистецтво у полікультурному просторі. – К.: ЕксОб, 2000. – 206 с.
  30. Русова С.Ф. Вибрані твори /С.Ф.Русова /упорядн. Проскура О.В.

– К.: Освіта, 1996. – 304 с.

31. Селівачов М. До специфіки українського народного мистецтва / М. Селівачов // Народне мистецтво, 1997. – № 2. – С. 47.

32. Сухомлинский В.А. Естетичне виховання / В.О. Сухомлинський: Вибр. твори. В 5-ти т. Т.4. – К.: Рад. школа, 1976. – С. 365-393.

33. Сухомлинський В.О. Мистецтво / В.О. Сухомлинський: Вибр. твори. В 5-ти т. Т.3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 544.

34. Сухорукова Г.В. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі / Г.В. Сухорукова, О.О. Дронова, Н.М. Голота, Л.А. Янцур. – К.: Слово, 2010. – 376 с.; іл.

Додаткова:

1. Біла І. Спостережливість – ключ до пізнання / І. Біла // Дошкільне виховання. – 2008. – №4. – С. 9-11.

2. Ветлугина Н.А. Воспитание эстетического отношения ребенка к окружающему: Основы дошкольной педагогики / Н.А. Ветлугина / Под. ред. А.В.Запорожца, Т.А.Марковой. – М.: Педагогика, 1990. – С. 193-200.

3. Гавриш Н. Національно-патріотичне виховання у ситуації соціального неспокою: змінюємо підходи / Н. Гавриш, К. Крутій // Дошкільне виховання. – 2015. – № 8. – С. 2-7.

4. Гураш Л. Конструктивна діяльність дворічних / Л. Гураш // Дошкільне виховання, 1998. – № 1. – С. 28.

5. Данченко Л. Невмируще джерело: Бесіди про українське народне мистецтво / Л. Данченко. – К., 1975. – 190 с.

6. Добровольська О. Творчість родом із дитинства / О. Добровольська // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – №8. – С. 4-7.

7. Долинна О. Про організовану і самостійну діяльність дітей у дошкільному навчальному закладі / О. Долинна, О. Низковська // Дошкільне виховання. – 2010. – №10. – С. 7-15.

8. Калуська Л. Красиве і корисне: Ознайомлення з народними ремеслами як засіб морально-трудового виховання дошкільників / Л. Калуська // Дошкільне виховання. – 1995. – № 2. – С. 10-11.

9. Кузьменко В. Індивідуальні освітні програми як засіб урахування відмінностей «нестандартної» дитини / В.І. Кузьменко // Дошкільне виховання. – 2008 – №6. – С. 6-9.

10. Массару Ибука. После трех лет – уже поздно: Пер. с англ. – М.: Русслит, 1991. – 96 с.

11. Поліщук О.В. Народне мистецтво – скарбниця почуттів / О.В. Поліщук // Дошкільне виховання. – 1996. – №10. – С.14-17.
12. Руденко Л. Діагностика творчих здібностей дітей старшого дошкільного віку / Л. Руденко, Т. Шинкар // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2013. – №8. – С. 12-18.
13. Сірченко Л. Людям на радість: Ознайомлення дошкільнят з творчістю Марії Приймаченко / Л. Сірченко // Дошкільне виховання 2004.– №3. – С. 16-17.
14. Сірченко Л. Народні перлини: Декоративно-прикладне мистецтво і його використання в навчанні дітей декоративного малювання /Л. Сірченко, Л. Скиданова // Дошкільне виховання. – 1988. – № 10. – С.11-13.
15. Старченко В. Реалізуємо принцип інтеграції / В. Старченко // Дошкільне виховання. – 2009. – №7. – С. 4-6.
16. Сухомлинський В.О. Кожна дитина – художник / В.О. Сухомлинський. – Вибрані твори. В 5-ти т. Т. 3. – К.: Рад. школа, 1977. – С. 53-55.
17. Терещенко О. Інтеграція мистецької діяльності / О. Терещенко //Дошкільне виховання. – 2008. – №8. – С.11-13.
18. Тищенко О.Р. Історія декоративно-прикладного мистецтва України (XIII-XVIII ст.) / О.Р. Тищенко. – К.: Либідь, 1992. – С. 174-185.
19. Усова А.П. Обучение в детском саду / А.П. Усова (Под. ред. А.В. Запорожца. 3-е изд., испр. М.: Просвещение, 1981. – 176 с.
20. Шевчук А. Організація мистецьких видів діяльності /А. Шевчук // Дошкільне виховання. – 1998. – № 1. – С. 7-9.
21. Шероцкий К. Очерки по истории декоративного искусства Украины / К. Шероцкий. – К., 1914. – 141 с.; ил.
22. Флерина Е.А. Изобразительное творчество детей дошкольного возраста / Е.А. Флерина. – М., Учпедгизд, 1956. – 120 с.
23. Фребель Ф. Детский сад / Ф. Фребель // Педагогические сочинения: В 2-х т. / Под ред. Д.Н. Королькова. – М., 1913. – Т. 2.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ З ПРОГРАМИ

Інформаційні ресурси

1. http://udpu.org.ua/library_file
2. Нормативна база (Закони, Положення, Укази президента України, Листи МОНУ).
3. Поглиблюють інформацію про особливості педагогічної професії та організацію освітньо-виховного процесу у закладі вищої освіти, матеріали розміщені на веб-сторінках:
4. **www.education.goy.ua** – веб-сторінка Міністерства освіти і науки України
5. **www.nduv.gov.ua** – веб-сторінка бібліотеки ім. В. Вернадського.
6. **www.tnpu.edu.ua** – веб-сторінка Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.
7. **www.nduv.gov.ua** Бібліотека В. Вернадського.
8. **<http://edu.rin.ru>** Освітній портал.
9. **www.doshkolyata.com.ua** / Сайт для батьків.
10. **<http://cpprk.reability.ru>** / Дитяча особистість.
11. **<http://window.edu.ru/window>** Єдине вікно доступу до освітніх ресурсів.
12. **<http://www.experiment.lv/>** Розвивальне навчання. Головна мета: створення освітньої площі для цілісної розвивальної освіти. Представлена інформація про організацію дошкільної, шкільної освіти і освіти дорослих; **дослідна** та видавнича діяльність центру; електронна бібліотека та ігротека.
13. **<http://pedlib.ru/>** Педагогическая библиотека.
14. **<http://www.nlr.ru/>** Педагогіка. Електронний путівник по довідкових та освітніх ресурсах.

Нетрадиційні техніки зображення

При створенні художнього образу вчити дітей використовувати елементи живописних і графічних технік, які допомагають передати виразність образу:

Техніка **«сухого пензля»** використовується для фарбування об'єкта з шершавою поверхнею. У цій техніці використовують густу фарбу, яку наносять на поверхню сухим пензлем або паличком.

Діатипія – різноманітність монотипії. На гладеньку поверхню цупкого паперу тампоном наносять легкий шар фарби. Зверху кладуть аркуш паперу і без натиску малюють олівцем чи загостреною паличкою. Дзеркально образ відображається і на картоні. На папері образ виходить кольоровим і має своєрідну форму.

Вітраж – на папері вошинною крейдою малюють зображення. Простір між контуром зафарбовують яскравими фарбами; можна малюнок виконати олівцем і його контур намастити клеєм із піпетки. Після висихання клею – розфарбувати.

Малювання на **зім'ятому папері** дає можливість отримати ламані лінії, що створює враження об'ємності малюнка.

Малювання штрихом – це техніка, коли зображення виконуються не контурною лінією, а низкою штрихів, які можуть розміщуватися по прямій, по колу, мати різну довжину, інтенсивність, що зумовлюється характерними особливостями образу.

Акварель **по-мокрому** – дозволяє отримати малюнок із розмитими, нечіткими контурами, створити колірні переходи, ніжність, гармонійність колірних узгоджень. Для роботи в цій техніці папір необхідно намочити кілька разів, потім покласти на газету, складену в кілька разів, щоб вона увібрала зайву вологу.

Техніка **розмивки** – виконується аквареллю, коли одна фарба вливається в іншу, створюючи ефект розмитості, легкості.

Ліногравюра – на картон наклеюються вирізані із паперу зображення, потім увесь картон покривається фарбою за допомогою тампона. Поверх нього кладеться аркуш паперу, притискається рукою і круговими рухами протирається ложечкою. Потім папір знімається. Виходять кольорові зображення, а в місцях, де аркуш не щільно з'єднувався з картоном, проглядають штрихи, навкруги кольорових силуетів залишаються білі ореоли.

Граттаж – аркуш паперу зафарбовується різними фарбами. Після висихання натирається свічкою. В рідке мило домішують туш і покривають аркуш. Після висихання видряпується малюнок. Для отримання чорно-білих зображень аркуш можна не зафарбовувати.

Техніка **вуглиною** – подібна до техніки олівця, але дає глибокий матовий чорний колір.

Малювання пальцем. Дитина вмочує палець (долоню, кулачок) у мисочку з розведеною фарбою і робить відбитки на папері за пропонованою темою.

Ляпкографія. Аркуш паперу довільної форми складають навпіл і прогладжують пальцями лінію згину. На внутрішній бік згину крапають (кілька ляпок) фарб різного кольору. Знову складають аркуш, прогладжують, розгортають. В одержаному зображенні можна впізнати якийсь образ. Можна також домалювати деякі елементи, щоб він став виразнішим.

Малювання на зволоженому папері. Зволожують аркуш паперу, потім швидко наносять малюнок пальцем чи пензликом, умоченим в акварельну фарбу.

Малювання жмаканим папером. М'який папір мнуть руками, вмочують у фарбу (тримаючи за кінчик) і, притискаючи до аркуша, роблять відбитки.

Малювання поролоновою губкою. Вирізають із губки фігурні форми і приклеюють до використаних зубних щіток. Вмочують губку в розведену гуашеву фарбу, роблять нею відбитки на папері. Так само можна робити відбитки з дрібних предметів ужитку (гудзиків, кришечок тощо).

Малювання штампами з овочів. Із картоплини, буряка, моркви тощо вирізають штампики. Із їхніх відбитків складають візерунки, композиції або створюють образ будь-якого предмета.

Малювання свічкою. На аркуші паперу восковою свічкою роблять малюнок, потім накладають на нього фарбу поролоновою губкою або пензликом. На фарбованому тлі проявляється білий малюнок, зроблений свічкою.

Ліплення з паперової маси. Газетний папір рвуть на дрібні клаптики, заливають борошняним клейстером (густота сметани). Масу добре вимішують і ліплять із неї будь-що. Коли виріб підсохне, поверхню згладжують і обклеюють серветками, змоченими у такому ж клейстері. Коли виріб остаточно висохне, його ґрунтують сумішшю водоемульсії, зубного порошку, клею ПВА або «Бустилат» (1:1:1), розмальовують і в разі потреби лакують.

Ліплення із солоного тіста. Рецепт: одна склянка борошна, півсклянки солі, чверть або півсклянки води. Додають воду, добре перемішують і замішують тісто, як на вареники. Потім додають фарбу або харчовий барвник і тримають у закритій посудині. Бажано починати роботу з білим тістом, а вже потім додати основні

кольори (похідні кольори діти шукають самі, змішуючи тісто різного забарвлення).

Пензлик і Свічка

Використання різних технік (Старший дошкільний вік)

Програмний зміст: розвивати відчуття кольору, естетичне сприймання, яву; вчити дітей добирати й використовувати необхідні кольори; закріплювати уміння малювати свічкою та на зволоженому аркуші паперу; створювати диво-картинки способом «ляпкографія»; сприяти вихованню самостійності і творчості.

Матеріал: свічки, гуашеві фарби, поролонові губки, пензлі, вода, серветки.

Хід заняття

- Діти, з гірського краю завітав до нас у гості чарівний Пензлик. Як ви гадаєте, з яких гір він до нас прийшов? Як називається край, де ми живемо? Правильно, гість прийшов із Карпат, а наш край називається Прикарпаття. Послухайте казочку про чарівного Пензлика. Він живе високо в горах, допомагає весні прикрашати землю, літечку – розмальовувати квіти, осені – вдягати дерева в казкова вбрання, а от взимку йому сумно. Пензлик лише трішечки допомагає дідусеві Морозу і здебільшого сидить у своїй хатинці. Одного зимового вечора сидить Пензлик, нудьгує, коли чує – хтось плаче за вікном. Вибіг Пензлик на вулицю і побачив маленького вогника. Підбіг Пензлик ближче – аж то тоненька Свічечка. Вона заблукала в лісі й плакала. Пожалів її Пензлик, забрав до своєї хатинки. Свічечка відігрілася й раптом пішла в танок на аркуші паперу. Пензлик теж не втримався, пішов услід за нею. Але там, де танцювала Свічечка, залишився слід, і Пензлик уже не зміг його зафарбувати. Тож і вийшла в них справжня картина. (Показує). Друзі жили вдвох. Довгими зимовими вечорами Свічка світила, а пензлик малював – робив різнобарвні ляпки. Хто розповість, що таке ляпкографія?

Вихователь показує малюнок ліжника.

- Пензлик подарував нам ось цей килимок, виконаний на зволоженому папері. Як він його намалював? Як називається килимок? Правильно, це гуцульський ліжник. А чи вмієте ви малювати так, як пензлик? Чи можете й самі стати художниками-чарівниками? Пензлик та Свічечка будуть дивитися, як ви працюєте, і найкращі ваші роботи вони заберуть до своєї хатинки.

Запрошує дітей сідати за столики, тихо звучить музика, малі працюють: четверо-п'ятеро малюють свічкою; четверо-п'ятеро

крапають фарбою; троє-четверо малюють на зволоженому папері. Наприкінці Пензлик оглядає дитячі роботи і вибирає найкращі.

Додаток 2

Орієнтовний порядок ліплення предметів круглої та овальної форми із рельєфними особливостями (яблуко, груша, огірок, морква, баклажан, цибуля, гранат тощо):

1. Створення основної форми, близької до геометричної фігури.
2. Ліплення специфічної (характерної) форми.
3. Ліплення основних рельєфних особливостей предмета.
4. Обробка поверхні (згладжування) та виконання дрібних другорядних рельєфних особливостей.
5. Додаткові зображення (хвостик, листочок, гілочка).

Додаток 3

Орієнтовний порядок ліплення предметів складної (розчленованої) форми:

1. Ліплення підставки.
2. Ліплення основної найбільшої частини предмета (узагальненої форми).
3. Ліплення інших великих частин (узагальненої форми).
4. Ліплення специфічної (характерної) форми цих великих частин.
5. З'єднання великих частин (деталей) в одне ціле.
6. Ліплення дрібних деталей предмета (дзьоб, хвіст, крила, вуха тощо).
7. Обробка поверхні (примашування, загладжування тощо).

При вищеозначеному способі ліплення варто дотримуватися такого порядку обстеження предметів:

1. Виділення загальної форми (якщо предмет цілісний, мало-розчленованої форми) або основної частини.
2. Виділення специфічної, характерної форми (відмінної від геометричної).
3. Визначення форми інших частин та порівняння із формою центральної частини.
4. Визначення величини інших частин у порівнянні з основною.
5. Визначення положення цих частин стосовно основної.
6. Увага фіксується на основних рельєфних особливостях, що уточнюють специфічну форму (в яблука – заглиблення зверху) і

форму дрібних деталей предмета (вушка, дзьобик, хвостик і т.ін.); на властивостях поверхні предмета і дрібних другорядних особливостях (смужечках, випуклостях, западинах тощо).

Додаток 4

Порядок обстеження предметів

Обстеження – цілеспрямоване аналітико-синтетичне сприймання предмета чуттєво-руховим і зоровим шляхом (Г.Г.Григорьєва).

Завдяки обстеженню предмета у дітей формується уявлення про нього, яке потім буде покладене в основу зображення. **Тобто сенс обстеження полягає у формуванні уявлень про зображуваний предмет.** Таким чином процес обстеження виступає одночасно і як метод навчання і як завдання навчання.

Г.Г.Григорьєва, визначаючи **структуру обстеження, виділяє в цьому процесі три послідовних етапи:**

Перший етап – цілісне емоційне сприймання предмета через певну виразну ознаку. Це, по-суті, естетичне сприймання, яке є характерним для початку творчого процесу в художній діяльності. (Наприклад, пухнасте жовте курчатко (іграшка), поважний гусак (картинка-ілюстрація), хитра лисичка, духм'яне яблуко і т.ін.).

Другий етап – аналітичне сприймання предмета, тобто послідовне виділення зображувальних ознак, частин і властивостей предмета. Порядок такого виділення і визначення відповідає послідовності зображення. Такий спосіб зображення диктується характерним і більш доступним дошкільнику способом зображення (наприклад, тулуб схожий на овал, голова – коло і т.ін.).

Аналітичний спосіб обстеження, смисл якого полягає у формуванні зображувального уявлення, можна записати в таку орієнтовну схему:

1. Виділяють і називають найбільшу частину предмета і її призначення.
2. Визначають форму цієї частини. По можливості вивчають залежність форми від функції (призначення), умов життя (чому рибка овальної форми, чому у грузовиків довгий, прямокутний кузов, чому у будинка похилий дах і т.ін.).
3. Визначають положення цієї частини в просторі.
4. Затим виділяють іншу досить велику частину і вивчають її положення, форму, величину стосовно основної.

5. Виділяють колір, якщо зображення предмета не мимовільне, а виконується відповідно до натури.

Таким чином виділяються всі досить великі частини. Затим звертається увага на деталі. А також, за можливістю, – особливості форми, будови, положення в просторі, кольору пояснюються функціональним призначення предмета або умовами життя, існування тварини, птаха та ін.

Третій етап знову передбачає цілісне емоційне сприймання предмета, таке що об'єднує уявлення, які виникли в процесі обстеження, в цілісний образ.

Звичайно, що в різних видах образотворчої діяльності обстеження має певну специфіку. Під час виконання аплікації із окремих частин використовуються ті ж самі прийоми обстеження, що і в малюванні, але обстежувальний жест пальчиком рекомендується здійснювати у протилежному напрямі – справа наліво (стосовно дітей), бо таким чином здійснюється вирізування.

Під час вирізування із паперу, складеного вдвоє, предметів симетричної форми у процесі обстеження важливо, щоб діти побачили симетрію в предметі (ваза, відерце, м'яч, квітка, листок і т.ін.). Після цього необхідно звернути увагу дошкільників на пропорції.

У процесі силуетного вирізування, яке є найважчим для дітей, перший етап обстеження такий же – цілісне сприймання.

Специфіка обстеження в процесі ліплення полягає в наступному: порядок операцій при обстеженні предмета в основному повторює їх порядок у ліпленні. У процесі пошуку способів обстеження конкретного предмета педагог повинен іти від доступних дітям способів зображення. Це означає, що педагог, іде від аналізу предмета і визначення найбільш раціонально (зручного) для дітей способу зображення до визначення способів обстеження. Коли продумані способи і послідовність ліплення, педагогу легше знайти способи обстеження. У дитини дещо інший шлях: спочатку обстеження, яке допомагає дитині розглянути, а затим уявити предмет, і лише на цій основі – засвоєння способу зображення. При цьому створюється враження не тільки про суттєві ознаки предмета, але і про послідовність ліплення.

Способи обстеження залежать також від способів майбутнього зображення (з натури, за уявленням).

Під час зображення з натури предмет розглядають у тому

ракурсі, в якому буде виконуватися зображення. При цьому необхідно фіксувати увагу дошкільників на видимих частинах (при збереженні в цілому структури обстеження).

У процесі зображень за уявленням важливим є те, щоб діти могли «побачити» не тільки основні форми предмета, будови, але і їх можливі варіанти. Для цього можна підібрати та обстежити з дошкільниками не один, а декілька предметів, фіксуючи увагу на їх варіативності (різні яблука, різні види грузовиків і т.ін.). Н.П.Сакуліна звертає увагу педагогів на необхідність добору для обстеження натуральних предметів (овочі, фрукти, квіти, гілочки і т.ін.).

Обстеження іграшок, скульптур, що зображують тварин і птахів, необхідно проводити лише після спостереження їх у живій природі, якщо є така можливість. Важливо, щоб діти уявляли образ «живим», виразним, не статичним. У міру оволодіння дітьми образотворчою діяльністю збагачується запас засвоєних ними способів зображення. Можливість їх застосування нерідко призводить дітей до пасивності стосовно дальшого спостереження життєвих явищ та їх використання при створенні зображення. Дитина часто задовольняється наявним запасом графічних образів. Зв'язок зображення із попереднім спостереженням порушується. Одним із завдань керівництва образотворчою діяльністю є розвиток у дітей потреби постійно використовувати сенсорний досвід, збагачуючи його шляхом спостереження.

ПІДСУМКОВИЙ ТЕСТОВИЙ КОНТРОЛЬ ІЗ КУРСУ «ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА З МЕТОДИКОЮ КЕРІВНИЦТВА»

1. Сучасна педагогіка трактує поняття «культура» як:

- а. створення зовнішніх і внутрішніх умов для розвитку індивіда в процесі освоєння культури;
- б. категорія формування людини в дитинстві;
- в. пізнання, що відбувається через наслідування природи;
- г. досвідченість, навченість, високоосвіченість, прилучення до таємниць творчості.

2. Освіта в контексті культури передбачає:

- а. зв'язок культури і цивілізації;
- б. вираження через зображення стану душі і рис людини;
- в. створення зовнішніх і внутрішніх умов для розвитку індивіда в процесі освоєння культури;
- г. пізнання, що відбувається через наслідування природи.

3. Термін «мистецтво» за етимологією означає:

- а. категорію формування людини в дитинстві, відображення навколишнього світу;
- б. синтез навчання та учіння, індивідуальної пізнавальної діяльності, виховання і самовиховання, розвитку й саморозвитку;
- в. зв'язок між соціальним та генетичним в особистості і формує людину як члена соціалізованого суспільства;
- г. досвідченість, навченість, високоосвіченість, приученість до таємниць творчості.

4. Вихідними теоретичними положеннями у створенні особистісно-орієнтованих програм і педагогічних технологій організації образотворчої діяльності дошкільнят є взаємозв'язок між поняттями:

- а. знання, освіта, теорія;
- б. освіта, теорія, мистецтво;
- в. культура, освіта, мистецтво;
- г. мистецтво, знання, практика.

5. Образотворче мистецтво – це:

- а. малювання, ліплення, аплікація;
- б. види художньої творчості, які відображають візуально сприйняту діяльність;
- в. живопис, графіка, скульптура;
- г. художнє конструювання, вишивка, декоративний розпис.

6. Керамічні вироби поділяються на такі групи:

- а. будівельні матеріали – черепиця, кахлі, побутовий посуд, декоративний посуд;
- б. побутовий посуд, сувенірні вироби, писанки;
- в. декоративний посуд, дитячі іграшки, кахлі;
- г. кахлі, декоративний посуд, писанки.

7. Вказати функції мистецтва в суспільстві:

- а. соціально-перетворювальна, естетична, комунікативна, прогностична, освітня;
- б. гуманістична, комунікативна, прогностична;
- в. освітня, теоретична, комунікативна;
- г. оздоровча, естетична, теоретична, історична.

8. Види живопису:

- а. батальний, історичний, побутовий, натюрморт;
- б. побутовий, пізнавальний, анімалістичний, портрет;
- в. декоративний, станковий, монументальний, мініатюрний;
- г. театральнo-декораційний, казково-бiлинний, історичний.

9. Жанри живопису:

- а. монументальний, станковий, декоративний;
- б. станковий, мініатюрний, театральнo-декораційний;
- в. батальний, історичний, побутовий, пейзажний;
- г. авторський, батік, офорт.

10. Види графіки за функціональним призначенням:

- а. авторський малюнок, батік, книжкова;
- б. плакатно-монументальна, станкова, прикладна, газетно-журнальна;
- в. тиражна графіка, офорт, ксилографія;
- г. естамп, лінограв'юра, літограв'юра.

11. Види графіки за способами створення:

- а. плакатно-монументальна, станкова, прикладна;
- б. книжкова, газетно-журнальна, естамп;
- в. тиражна графіка, офорт, ксилографія, ліногравюра, літографія, батік, авторський малюнок;
- г. навчально-оформлювана, мініатюрна, декоративна.

12. Художній образ у мистецтві є:

- а. засобом виражальності у мистецтві;
- б. формою виконання твору;
- в. формою відображення дійсності;
- г. засобом кольористики у зображенні.

13. Скульптура є видом:

- а. індивідуальної творчості художника;
- б. мистецтва, яке відображає, пояснює й оцінює дійсність засобами об'ємних форм;
- в. колективної творчості скульпторів;
- г. образотворчого мистецтва, яке слугує прикрасою навколишнього середовища.

14. Основні види скульптури:

- а. трикутна, кольорова, кругла;
- б. квадратна, рельєфна, декоративно-паркова;
- в. скульптура малих форм, сюжетна;
- г. монументальна, декоративно-паркова, станкова.

15. Поняття «архітектура» це:

- а. будівництво приміщень для організацій;
- б. один із видів образотворчого мистецтва, котре полягає в майстерності зведення будівель і їх комплексів (ансамблів);
- в. будівництво релігійних споруд;
- г. будівництво житлових комплексів.

16. Стилi архітектури:

- а. архітектурний, ландшафтний, стародавній, ампір;
- б. об'єктивний, сюрреалістичний, авангардний;
- в. романський, готичний, античний, бароко, рококо;
- г. декоративний, театральний, ландшафтний.

17. Види архітектури:

- а. архітектурна пам'ятка, бароко, рококо;
- б. ландшафтна архітектура, містобудування, об'ємні споруди;
- в. ампір, готичний, античний;
- г. ландшафтний, об'єктивний, містобудування.

18. Поняття «композиція» – це:

- а. урівноважене, симетричне розуміння об'єктів, зображення на площині;
- б. така організація площини картини, завдяки якій встановлюють закономірні, узгоджені відношення між площиною та зображенням;
- в. дотримання пропорцій і перспективи на площинному зображенні;
- г. дотримання перспективи у зображенні пейзажу.

19. Елементами композиції є:

- а. колір, композиційний центнер, ритм, форма;
- б. контраст, динаміка, лінія, перспектива, симетрія горизонту;
- в. колорит, величина, ширина, мазок;
- г. меблі, дерева, будівлі, небо.

20. Визначити найпоширеніші види українського декоративного мистецтва:

- а. архітектурне, сувенірне, естетичне, гностичне;
- б. декоративно-ужиткове, монументальне, оформлюване, художнє конструювання;
- в. флористика, малювання, ліплення, аплікація;
- г. архітектурне, бароко, рококо, готичне.

21. Виділити різновиди декоративно-вжиткового мистецтва за технікою обробки матеріалу:

- а. святковий, монументальний, сувенірний, театральний;
- б. вишивка, декоративний розпис, ткацтво, гончарство;
- в. театральний, зооморфний, рослинний;
- г. антропоморфний, рослинний, орнітоморфний.

22. Вкажіть провідні центри українських народних художніх промислів:

- а. Умань, Одеса, Суми, Вінниця;
- б. Жашків, Біла Церква, Сміла, Черкаси;
- в. Яворів, Опішня, Петриківка, Кролевець;
- г. Житомир, Дніпро, Бориспіль, Тальне.

23. Символ у мистецтві – це:

- а. образ із притаманною йому ознакою;
- б. розподіл мистецтва на види;
- в. розпізнавальна ознака, яка є категорією художнього образу в мистецтві;
- г. синтез різних видів мистецтва.

24. Види орнаментів у декоративному мистецтві:

- а. шестикутний, станковий, святковий, квадратний;
- б. рослинний, зооморфний, антропоморфний, геометричний;
- в. декоративний, монументальний, естетичний;
- г. театральний, виховний, освітній, навчальний.

25. Інтерес до образотворчої діяльності у психолого-педагогічній літературі розглядається як:

- а. наявність позитивних емоцій у дітей під час образотворчої діяльності;
- б. засіб, який відіграє велику роль у розвитку комунікативної сфери дітей;
- в. складний психічний процес, який має соціальний характер, нерозривно пов'язаний із потребами й інтересами суспільства;
- г. важливий стимул навчальної діяльності дітей.

26. Сприймання – це базовий пізнавальний процес, який зумовлений:

- а. спільною роботою окремих органів чуття;
- б. роботою окремих органів чуття і сприймання;
- в. діяльністю вищої нервової системи;
- г. впливом навколишнього середовища.

27. Колір, звук, запах, смак, рух, форма як характеристика предметів, об'єктів і явищ навколишньої дійсності сприймаються, вивчаються та відчуваються дитиною завдяки:

- а. зору;
- б. рецепторам;
- в. навчанню;
- г. вихованню.

28. Велике значення для розвитку здібностей має систематичний вплив ззовні:

- а. засобів образотворчого мистецтва;
- б. виховання і навчання;
- в. навколишньої дійсності;
- г. інтеграції видів образотворчої діяльності.

29. У розвитку образотворчих здібностей розрізняють періоди:

- а. початковий, наступнісний;
- б. заключний, узагальнювальний;
- в. зображувальний, дозображувальний,
- г. основний, попередній.

30. Першим автором, що присвятив свою працю «Діти-художники» психологічному аналізу дитячих малюнків був:

- а. А. Бакушинський;
- б. Л. Оршанський;
- в. Д. Дідро;
- г. К. Річчі.

31. Автором роботи «Початкова еволюція дитячого малюнка в об'єктивному вивченні», в якій вперше розглядалася необхідність навчання дітей малювання із найраннішого віку – 3-4 роки, був:

- а. К. М. Лепілов;
- б. Ф. Г. Шміт;
- в. В. М. Бехтерев;
- г. В. П. Котляр.

32. Поняття «творчість» обґрунтовується як:

- а. репродуктивна діяльність у наслідуванні дій педагога;
- б. здібність копіювати зразок мистецтва;
- в. антипод копіювання дії за готовим зразком;
- г. виконання роботи за поданим зразком.

33. Вказати автора слів: « Джерела творчих здібностей і обдарувань дітей – на кінчиках їх пальців... Чим більше майстерності в дитячій ріці, тим розумніша дитина»:

- а. Микола Бердяєв;
- б. Євгенія Коваленко;
- в. Василь Сухомлинський;
- г. Масару Ібука.

34. Основний принцип теорії образотворчої діяльності, висунутий

Є. О. Фльоріною:

- а. єдність навчання і виховання;
- б. єдність розумового і естетичного розвитку;
- в. єдність навчальних і творчих завдань;
- г. єдність індивідуального та диференційованого підходу в образотворчій діяльності дітей.

35. Засобами виразності дитячого малюнка є:

- а. розміщення аркуша, величина аркуша, чорний колір, величина зображення;
- б. декоративний розпис, портрет, пейзаж, натюрморт;
- в. червоний колір, аплікація, художнє конструювання, ліплення;
- г. колір, розмір (величина), композиція, місце розміщення головного героя на аркуші.

36. Форми організації образотворчої діяльності в ЗДО:

- а. диференційована робота, бесіда, розповідь;
- б. ліплення, аплікація, малювання;
- в. заняття, гуртки, самостійна образотворча діяльність;
- г. індивідуальна робота, робота з батьками, конструювання.

37. Заняття із образотворчої діяльності це:

- а. особлива форма спілкування дорослого з дитиною;
- б. фронтальне спілкування з дітьми;
- в. форма організованого навчання образотворчої діяльності;
- г. форма диференційованого навчання малювання.

38. Мета навчання, виховання і розвитку дітей засобами образотворчої діяльності це:

- а. художньо-естетичне виховання дітей;
- б. навчання дітей різних видів образотворчої діяльності;
- в. розвиток творчих здібностей дітей;
- г. виховання здібностей до сприймання краси у різних формах її існування.

39. Загальнодидактичні методи, якими користується педагог в особистісно-орієнтованій педагогічній технології супроводу образотворчої діяльності, за класифікацією І. Лернера можна структурувати на такі групи:

- а. словесні, практичні, наочні;
- б. інформаційно-рецептивні, репродуктивні, евристичні;
- в. наочні, репродуктивні, інформаційно-теоретичні;
- г. евристичні, практичні, художньо-естетичні.

40. Вказати групи методів і прийомів навчання дітей образотворчої діяльності:

- а. освітні, наочні, фронтальні;
- б. індивідуальні, словесні, вербальні;
- в. словесні, наочні, практичні;
- г. креативні, практичні, індивідуально-диференційовані.

41. Ігрові прийоми навчання дошкільників образотворчої діяльності:

- а. вправлення, ігрова ситуація, дидактичні вправи, обговорення;
- б. ігрові ситуації за типом режисерських ігор, ідентифікація з особою художника, сюжетно-ігрові ситуації із рольовою поведінкою дорослих і дітей;
- в. програвання результату, сюрпризні моменти, ігрові дії, оцінка роботи;
- г. ігрова мотивація, ігрове стимулювання, заохочення, стимулювання інтересу до образотворчої діяльності.

42. Автором ігрових прийомів навчання малювання дітей молодшого дошкільного віку, які не втратили свого значення і на сьогодні є:

- а. С. Русова;
- б. Л. Сірченко;
- в. Є.Фльоріна;
- г. Л.Шлегер.

43. На роль інтересу в навчанні дітей вказували такі педагоги минулого:

- а. Ж. Ж. Руссо, К. Лепілов, Р. Оуен, В. Бехтерев;
- б. К. Ушинський, С. Русова, Я.А. Коменський, А. Бакушинський;
- в. Н. Крупська, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський;
- г. Л. Оршанський, К. Річчі, Д. Дідро, Ф. Шміт.

44. Генетичною основою образотворчої діяльності дошкільників є:

- а. навчання;
- б. виховання;
- в. гра;
- г. освіта.

45. Малювання – це створення зображення:

- а. на папері за допомогою фломастерів чи фарб;
- б. на площині за допомогою формуютьоворювальних плям, ліній та кольору;
- в. декоративних розписів на папері, стіні чи на посуді;
- г. олівцями на будь-якій площині.

46. Визначення поняття «планування» – це:

- а. вміння передбачити роботу на певний проміжок часу;
- б. вміння скласти графік роботи на рік чи на місяць;
- в. процес визначення конкретних цілей, завдань, форм, методів та засобів досягнення намічених перспектив на певний відрізок часу;
- г. вміння скласти перспективний план роботи на квартал чи на місяць.

47. Вимоги до планування:

- а. вирівнювання технік, накопичення художнього досвіду, особистісно-орієнтована модель розвитку дитини;
- б. науковість, доступність змісту, взаємозв'язок між розділами програми;
- в. цілісність, наступність, систематичність;
- г. диференціація підходів, інноваційні педагогічні технології, краєзнавчий характер.

48. Вкажіть напрями спільної роботи закладу дошкільної освіти і школи із забезпечення наступності та перспективності в освітній роботі з розділу «Образотворче мистецтво»:

- а. методичний, інтерактивний, інтегрований;
- б. теоретичний, організаційно-методичний, практичний;
- в. організаційний, творчий, адміністративний;
- г. дистанційний, наставництво, взаємовідвідування.

49. Рівні інновацій:

- а. запозичені із інших видів педагогічної діяльності; педагогічні ідеї, що існували раніше, але оновлені;
- б. створення інноваційних авторських програм; розгорнуті або переоформлені ідеї, які не бувають актуальними;
- в. відкриття нестандартних доступних для дітей виражальних засобів та способів образотворення;
- г. пошуки оригінальної методики роботи над реалізацією творчих задумів дітей, зовсім нові, зовсім невідомі.

50. За метою інноваційна освітня діяльність педагога в галузі методики образотворчого мистецтва спрямована на:

- а. отримання задоволення від досягнення поставлених цілей;
- б. отримання більш високих досягнень в загальному і художньому розвитку особистості дитини;
- в. отримання досвіду в процесі практичної діяльності;
- г. отримання відомчої нагороди або премії.

**Олена Поліщук
Ольга Воєдило**

**Підготовка студентів до керівництва
образотворчою діяльністю дітей
дошкільного віку**

Навчально-методичний посібник

Видається в авторській редакції

Підписано до друку 15.04.2019 р. Формат 60x84/16.

Папір офсетний. Ум. друк. арк. 6,97

Тираж 100 прим. Замовлення № 112

Видавничо-поліграфічний центр «Візаві»

20300, м. Умань, вул. Садова, 2

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 2521 від 08.06.2006.

тел. (04744) 4-64-88, 4-67-77, (067) 104-64-88

vizavi-print.jimdo.com

e-mail: vizavisadova@gmail.com